

OIKEUSPOLIITTISEN TUTKIMUSLAITOKSEN TUTKIMUSTIEDONANTOJA 86

National Research Institute of Legal Policy. Research Communications.
Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelanden.

Elisa Valkama & Vesa Muttilainen

MAKSUVAIKEUDET PIKALUOTTOMARKKINOILLA

ENGLISH SUMMARY
PAYMENT DIFFICULTIES ASSOCIATED
WITH SMS LOANS

Helsinki 2008

ESIPUHE

Suomessa on käyty viime vuosina paljon julkista keskustelua tekstiviestillä haettavista pienistä luotoista. Näitä korkeintaan muutaman sadan euron suuruisia luottoja on nimitetty muun muassa pikaluotoiksi, pienlainoiksi, pikavipeiksi tai tekstiviestivipeiksi.

Pikaluottojen markkinat ovat laajentuneet voimakkaasti vuodesta 2005 lähtien. Nämä lainat ovat tuoneet monille kuluttajille apua tilapäisiin rahan-tarpeisiin. Toisaalta osa velallisista on joutunut maksuvaikeuksiin.

Tässä raportissa tutkitaan matkapuhelimella otettavista pikaluotoista johtuvia maksuvaikeuksia. Tutkimuksessa esitellään myös alan yhtiöiden toimintaperiaatteita ja markkinoiden epäkohtiin vaikuttamista.

Tutkimuksen aineistoksi on kerätty tietoja luottotietorekisteristä sekä tuomioistuinten ja ulosoton rekistereistä. Lisäksi tutkimuksessa hyödynnetään muista lähteistä koottua tilastotietoa, alan yritysten sopimusehtoja sekä viranomaisten kannanottoja pikaluottotoiminnasta.

Oikeushallinnon tietotekniikkakeskus, Suomen Asiakastieto Oy ja Suomen Pienlainayhdistys ry ovat edesauttaneet tutkimusaineistojen kokoamisessa ja tutkimuksen toteuttamisessa. Tutkimuslaitos esittää kaikille tahoille kiitokset hyvästä yhteistyöstä.

Oikeusministeriö on osallistunut tutkimuksen rahoittamiseen. Tutkimuksen ennakkotietoja on annettu käytettäväksi oikeusministeriössä loka-kuussa 2007 asetetun pikaluottotyöryhmän työssä.

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa osastosihteeri Eira Mykkänen on toimittanut raportin painokuntoon. Raportin tiivistelmän on kääntänyt englanniksi OTT Vivan Storlund.

Helsingissä 16. päivänä syyskuuta 2008

Elisa Valkama
tutkija

Vesa Muttilainen
erikoistutkija

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN AINEISTOT	5
2.1 Pikaluottotoiminnan taustaa ja sopimusehtoja kuvaavat tiedot	5
2.2 Tilastotiedot pikaluotoista ja niiden maksuvaikeuksista.....	6
2.3 Tuomioistuinten ja ulosoton rekisteritiedot pikaluottojen maksuvaikeuksista.....	6
3 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA	9
3.1 Tietoja pikaluottoyrityksistä	9
3.2 Pikaluottoyritysten toimintaperiaatteet	10
3.2.1 Pikaluoton hakeminen ja myöntäminen.....	11
3.2.2 Luottoehdot ja asiakkaiden informointi	13
3.2.3 Maksuvaikeustilanteiden hoitaminen	16
3.3 Kansainvälisiä havaintoja pikaluotoista ja niihin liittyvistä maksuvaikeuksista	19
3.3.1 Vaihtoehtoisen rahoituksen muotoja Yhdysvalloissa	19
3.3.2 Pikaluottojen maksuvaikeudet Ruotsin kokemusten valossa.....	20
4 PIKALUOTTOTOIMINTAAN VAIKUTTAMINEN	23
4.1 Yleiskuva vaikuttamispyrkimyksistä.....	23
4.2 Pikaluottoalan omat toimet	24
4.3 Viranomaistoimet.....	25
4.4 Muita toimia ja kannanottoja	28
4.5 Oikeudellista sääntelyä vai vaihtoehtoisia keinoja?	31
5 PIENTEN KULUTUSLUOTTOJEN VELKOMUSASIAT LUOTTOTIETOREKISTERISSÄ	35
6 PIKALUOTTOJEN MAKSUVAIKEUDET KÄRÄJÄOIKEUKSIEN REKISTEREISSÄ.....	41
6.1 Velkomustuomioiden tietosisältö.....	41
6.1.1 Saatavien lukumäärä	42
6.1.2 Saatavien rahamäärä	43
6.1.3 Perintä- ja oikeudenkäyntikulut	45
6.2 Velallisten taustatietoja.....	46
7 PIKALUOTTOJEN MAKSUVAIKEUDET ULOSOTON REKISTEREISSÄ.....	51
7.1 Yleistä ulosotosta	51
7.2 Pikaluottoasiat ulosoton rekistereissä	52
7.2.1 Ulosottovelkojen määrä	53
7.2.2 Ulosottoasian vireilletulo	54
7.2.3 Maksusuoritukset ulosottoon	56
7.2.4 Alueellisia tietoja	57
7.3 Esimerkkitapauksia pikaluottojen maksuvaikeuksista ulosotossa	58

8 YHTEENVETOA JA KESKUSTELUA.....	63
8.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista.....	63
8.2 Keskustelua.....	67
LÄHTEET	69
SUMMARY	71

1 JOHDANTO

Luottokorttien yleistyminen 1980-luvulla johti vilkkaaseen kuluttaja- ja oikeuspoliittiseen keskusteluun korttien vaaroista. Viranomaiset kiinnittivät tuolloin huomiota korttiluottojen näkyvään markkinointiin, helppoon saatavuuteen ja kalliiseen hintaan. Muita huolenaiheita olivat vaikeasti ymmärrettävät sopimusehdot ja maksuvaikeuksien riski. Epäkohtiin puututtiin lisäämällä kulutusluottoja koskevat säännökset kuluttajansuojalakiin.

Pikaluottomarkkinoiden nopea laajentuminen 2000-luvulla muistuttaa 1980-luvun luottokorttimarkkinoita. Samat asiat ovat olleet esillä julkisessa keskustelussa molempina ajankohtina. Luottokortteihin verrattuna pikaluotot ovat sekä luoton tarvisijoiden että viranomaisten näkökulmasta haasteellisempi rahoitusmuoto. Pikaluottojen markkinointi on voimakkaampaa, saatavuus helpompaa ja nopeampaa sekä hinta kalliimpi. Lisäksi informointi sopimusehdoista on vaikeampaa ja maksuvaikeuksien riski on suurempi.

Pikaluotot ovat yleensä matkapuhelimen tekstiviestillä haettavia luottoja, joiden velkamäärä on korkeintaan muutamia satoja euroja. Laina-aika on enintään muutamia viikkoja. Asiakas maksaa luotonantajalle pääoman lisäksi kiinteän kuluerän. Luotosta ei peritä juoksevaa vuosikorkoa.

Pikaluotoista käydyssä julkisessa keskustelussa ovat korostuneet luottojen epäkohdat ja sääntelyn tarve. Tämä on näkynyt useimmissa viranomaisten ja poliitikkojen esittämässä arvioissa. Niin ikään osa kansalaisista näyttää olevan tällä kannalla, kuten seuraavat keskustelupalstojen kommentit osoittavat:¹

”Toisen ihmisen omaisuuden ja tulojen ”ryöstäminen” lainan takaisin perinnän kuluina on näköjään Suomessa laillistettu satojen vuosien katkon jälkeen.”

”Pikavippilafkoille toivotan raskasta jatkoa ja toivon säädösten tiukentuvan kuin köysi velallisen kaulan ympärillä.”

Toisaalta pikaluotoille on löytynyt kannatusta – jopa muualtakin kuin alan yritysten piiristä. Näitä näkemyksiä on perusteltu yleensä sillä, että lainat tuovat tilapäistä joustoa ja helpotusta taloudenpitoon. Toiminnan kannattajat eivät pidä järkevänä rajoittamispyrkimyksiä, vaan puhuvat vapaiden markkinoiden puolesta. Kansalaisten puheenvuoroissa pikaluottojen hyödyllisyyttä on kommentoitu muun muassa seuraavin tavoin:

¹ Kansalaisten kommentit on valikoitu Ilta-Sanomien ja Helsingin Sanomien verkkopalvelun keskusteluarkistoista.

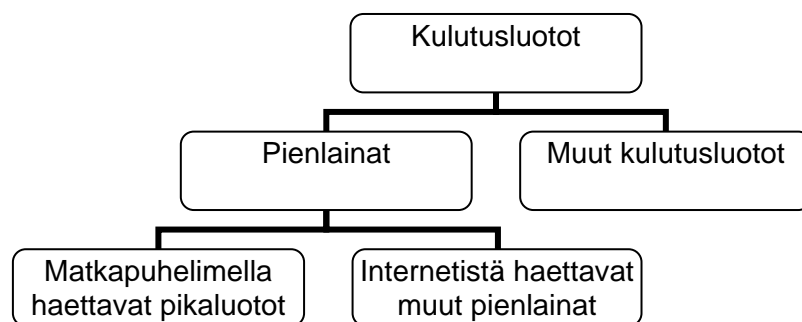
”Kyllä nämä valitetut pikalainat on tarkoitettu pääasiassa "sosiaalisiksi lainoiksi" eli paikkaamaan tilanteita, jossa tulot ovat vasta tulossa, mutta laskussa on aikaisempi päivämäärä.”

”Taasko kommarit ovat kieltämässä hyvän markkinaraon. Pikavipit ovat mahdollisuus.”

Pikaluottotoiminnan pelisäännöt ovat vielä osin vakiintumatta ja lainojen käyttöön sisältyy kiistattomia epäkohtia. Muun muassa näistä syistä asia on politisoitunut ja epäkohtien korjaamiseksi on esitetty monenlaisia toimenpiteitä. Niiden tueksi ei ole ollut juurikaan käytettävissä tutkittua tietoa. Yleensä nämä ehdotukset ovat edustaneet julkisen keskustelun epäröivää laitaa.

Tässä raportissa tutkitaan pikaluottojen maksuvaikeuksia. Pääasiallisena kohteena ovat oikeudelliseen perintään edenneet asiat. Tältä osin tarkastellaan käräjäoikeuksien tuomioita ja vaikeuksiin joutuneiden velallisten tilannetta ulosotossa. Taustaksi kuvataan alan yritysten toiminnan pääperiaatteita ja menettelytapoja maksuvaikeustilanteissa. Raportissa pohditaan myös vaihtoehtoja toiminnan epäkohtien korjaamiseksi.

Kuviossa 1 on kuvattu tutkimuksen keskeistä käsitteistöä, jonka avulla voidaan täsmentää ja rajata tutkimuksen kohdetta. Kulutusluotot voidaan jakaa korkeintaan muutaman tuhannen euron suuruisiin pienlainoihin ja muihin lainoihin. Pienlainoihin kuuluvat joko matkapuhelimella tai internetistä haettavat korkeintaan muutaman tuhannen euron suuruiset luotot. Matkapuhelimella haettavia korkeintaan muutaman sadan euron suuruisia luottoja kutsutaan tässä raportissa pikaluotoiksi.

Kuvio 1 Tutkimuksen keskeisten käsitteiden ryhmittelyä

Tässä raportissa maksuvaikeuksien tarkastelu rajautuu matkapuhelimen tekstiviestillä otettaviin lainoihin ja niistä johtuviin ongelmiin silloin kun se on mahdollista. Kuluttajien näkökulmasta keskeisimmät ongelmat liitty-

vät nimenomaan näihin luottoihin. Sitä vastoin internetluottojen markkinat eivät olennaisesti poikkea tavanomaisista kulutusluottomarkkinoista.

Tämä tutkimus parantaa ja laajentaa tietopohjaa pikaluottotoiminnasta. Tietoja tarvitaan muun muassa oikeusministeriön lokakuussa 2007 asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä on arvioida pikaluottoja koskevan sääntelyn tarvetta.

Pikaluottomarkkinat ovat hyvä esimerkki alueesta, jossa etsitään ratkaisukeinoja uudenlaisen ja nopeasti laajenevan yritystoiminnan kuluttajille aiheuttamien epäkohtien hallintaan. Tarvitaanko oikeudellista sääntelyä kuten luottokorttimarkkinoilla 1980-luvulla vai riittävätkö pehmeämmät keinot?

Tutkimus koostuu kahdeksasta luvusta. Johdannon jälkeen luvussa 2 esitellään tutkimuksen aineistoja. Luku 3 käsittelee tutkimuksen lähtökoh-
tia. Tässä yhteydessä tarkastellaan pikaluottoyrityksiä ja niiden toimintape-
riaatteita sopimusehtojen valossa sekä esitellään kansainvälisiä havaintoja
pikaluottoihin liittyvistä maksuvaikeuksista. Lukuun 4 on koottu yhteenve-
tokatsaus niistä toimenpiteistä, joilla pikaluottotoimintaan on pyritty vai-
kuttamaan. Luvussa 5 tarkastellaan pienten kulutusluottojen velkomus-
asioita luottotietorekisterin tietojen avulla. Pikaluottojen maksuvaikeuksia
käräjäoikeuksien rekistereissä on tutkittu luvussa 6. Tutkimuksen luvussa 7
on tarkasteltu pikaluottoasioita ulosoton rekistereissä. Viimeisenä luvussa 8
on tiivistelmä tutkimustuloksista ja niihin perustuvaa pohdintaa.

2 TUTKIMUKSEN AINEISTOT

Tutkimus perustuu useammasta lähteestä koottuihin tietoihin. Aineistot ja tietolähteet voidaan jakaa kolmeen pääryhmään. Ne ovat 1) pikaluottotoiminnan taustaa ja sopimusehtoja kuvaavat tiedot, 2) Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tiedot pieniin kulutusluottoihin liittyvistä maksuvaikeuksista sekä 3) tuomioistuinten ja ulosoton rekisteriaineistot pikaluottojen oikeudellisesta perinnästä. Seuraavaksi esitellään erikseen näitä joista kokonaisuutta.

2.1 Pikaluottotoiminnan taustaa ja sopimusehtoja kuvaavat tiedot

Pikaluottotoiminnan taustan ja toimintaperiaatteiden selvittämistä varten kerättiin tietoja alan yrityksistä ja niiden sopimusehdoista. Yritysten taustatietoja kerättiin Y-tunnusten (yritys- ja yhteisötunnus) avulla patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteisestä yritystietojärjestelmästä.² Yhteensä 48 yrityksestä kerättiin eräitä perustietoja, kuten kotipaikka, perustamisajankohta ja aputoiminimet.

Pienlainatoimintaa harjoittavien yritysten muodostama Suomen Pienlainayhdistys ry on kerännyt tietoja jäsenyritystensä toiminnasta vuosilta 2006 ja 2007. Näiden toimintatilastojen tiedot täydentävät yleiskuvaa pikaluottomarkkinoista. Pienlainayhdistyksestä tilastotietoa saatiin muun muassa toimialan laajuudesta, asiakaskunnasta ja lainojen takaisinmaksusta.

Tutkimuksessa on lisäksi hyödynnetty Tilastokeskuksen keräämiä tilastotietoja pienlainoista. Tilastokeskuksen vuoden 2008 alussa aloittama tiedonkeruu sisältää tietoja muun muassa vuosineljänneksen aikana myönnettyistä luotoista, lainan kuluista ja asiakasmääristä pikaluottomarkkinoilla.

Pikaluottoyritysten sopimusehtoja ja lainojen ominaispiirteitä on tarkasteltu internetistä helmikuussa 2008 kerättyjen tietojen avulla. Yritysten verkkosivuilla julkaistuista sopimusehdoista poimittiin tietoja muun muassa luottojen hakemisesta ja myöntämisestä, luottovaihtoehtoista ja maksuvaikeuksien käsittelystä. Tutkimusaineisto käsittää kaikkiaan 48 pikaluottoja tarjoavan yrityksen tiedot. Tarkastelussa eivät ole mukana ne yritykset, joiden lainapalvelu oli tutkimusajankohtana suljettu.

Pikaluottotoiminnan lyhyen historian aikana monet viranomaiset, poliitikot ja muut tahot ovat ottaneet kantaa toiminnan epäkohtiin ja esittäneet

² www.ytj.fi

vaihtoehtoja niiden korjaamiseksi. Tutkimuksessa esitellään pääpiirtein näitä kannanottoja ja niiden ajoittumista vuodesta 2005 lähtien. Lähteenä on käytetty tiedotteita, eduskunnan asiakirjoja ja tiedotusvälineiden julkaisemia tietoja.

2.2 Tilastotiedot pikaluotoista ja niiden maksuvaikeuksista

Luottotietorekisterin tietojen avulla on arvioitu pikaluotoista johtuvien velkomusasioiden yleisyyttä ja sisältöä. Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisteristä pyydettiin tietoja velkomusasioiden jakaumasta vuosilta 2005–2007 velkojen määrän ja eräiden muiden taustatietojen mukaan jaoteltuna. Velkojen määrän mukaan aineiston keruuta rajattiin siten, että tarkastelu kohdentui sellaisiin kulutusluotoista johtuviin velkomustuomioihin, joissa saatavan yläraja oli korkeintaan 300 euroa tai 1 000 euroa. Luottotietorekisterissä alle 300 euron kulutusluottojen velkomustuomiot ovat pääasiassa matkapuhelimella otettuja pikaluottoja.

Tutkimuksessa on lisäksi hyödynnetty Suomen Asiakastieto Oy:n aiemmin julkaisemia tietoja velkomusasioiden määristä ja rakenteesta (Pienten kulutusluottojen velkomusasiat 2005–2007).

2.3 Tuomioistuinten ja ulosoton rekisteritiedot pikaluottojen maksuvaikeuksista

Pikaluottoihin liittyvien vakavien maksuvaikeuksien sisältöä on tarkasteltu lähemmin oikeudellista perintää kuvaavien rekisteriaineistojen avulla. Rekisteriaineistot on koottu käräjäoikeuksien ja ulosoton rekistereistä.

Käräjäoikeuksissa ratkaistujen pikaluottoja koskevien velkomusasioiden poimintaa varten laadittiin pohja Oikeushallinnon tietotekniikkakeskuksessa (OTTK). Tämän avulla kerättiin tietoja muun muassa asioiden sisällöstä, käsittelystä, veloista ja velallisista.

Tiedot poimittiin helmikuussa 2008 oikeushallinnon tilastotuotantjärjestelmän kautta Business Objects -raportointivälineellä. Käräjäoikeuksien Tuomas-tietokannasta haettiin 50 pikaluottoja myöntävän yrityksen nimellä kaikki sellaiset velkomusasiat, jotka oli ratkaistu käräjäoikeuksissa elokuussa 2007.

Haun avulla tutkimusaineistoon saatiin kaikkiaan yhdeksän pikaluotto-toimintaa harjoittavan yrityksen velkomusasiat. Näissä tapauksissa yritys peri itse saataviaan käräjäoikeudessa. Aineisto jäi vajaaksi niiden yritysten osalta, joissa saatavaa peri perintätoimisto. Tuomas-tietokannasta ei ollut mahdollista saada tietoa velan alkuperäisestä velkojasta. Näin ollen niiden pikaluottotapausten jäljittäminen, joissa velkojana oli joku muu kuin pikaluottoyritys itse, ei olisi ollut mahdollista.

Käräjäoikeuksissa käsitellyistä pikaluottoja koskevista velkomusasioista muodostettiin SPSS tilasto-ohjelmaa varten lopullinen aineisto, joka sisältää yhteensä 1 727 pikaluottoasiassa annettua velkomustuomiota. Aineisto kattaa kaikki Suomen käräjäoikeudet.

Ulosottoaineiston poimintaa varten laadittiin pohja Oikeushallinnon tietotekniikkakeskuksessa. Ulosoton Uljas-järjestelmästä kerättiin helmikuussa 2008 aineisto niistä velallista, joiden pikaluottoasia oli ratkaistu käräjäoikeudessa elokuussa 2007. Tavoitteena oli saada kattavammin tietoa pikaluottovelallisten velkaongelmista. Keruuajankohdan ero näiden aineistojen kesken johtuu siitä, että näin voidaan paremmin seurata asioiden käsittelyn etenemistä.

Ulosoton rekisteriaineisto sisältää perustietoja ulosottovelkojen lukumääristä, velan kokonaissaldosta ja maksusuorituksista. Aineisto sisältää kaikkiaan 1 276 ulosottovelallisen tiedot.

Edellä mainittuihin aineistoihin sisältyy joitakin epävarmuustekijöitä. Ensinnäkin tietoja ei ole voitu poimia asanimikkeen perusteella, koska rekistereissä ei ole erillistä koodia pikaluotoille. Toiseksi aineistot eivät kuvaa kaikkia pikaluotoista johtuvia asioita. Aineistot kattavat vain ne tapaukset, joissa yritys on perinyt saatavaa itse. Jos saatava on myyty perintätoimistolle, alkuperäinen velkoja ei näy rekistereiden tiedoista. Kolmanneksi rekisterit on muodostettu hallinnolliseen käyttöön. Siksi niiden tiedot esimerkiksi velallisten taustasta eivät ole kovin monipuolisia. Nämä tekijät saattavat vaikuttaa jonkin verran yleiskuvaan pikaluottojen vakavista maksuvaikeuksista.

3 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTIA

3.1 Tietoja pikaluottoyrityksistä

Pikaluotot ovat melko uusi tuote luottomarkkinoilla. Luottojen myöntäminen alkoi Suomessa vuonna 2005. Pikaluottoja tarjoavien yritysten määrä on moninkertaistunut muutamassa vuodessa. Yrityksiä perustettiin eniten vuosina 2006–2007 (taulukko 1). Sen jälkeen alalle hakeutuneiden yritysten vuosittainen määrä on hieman vähentynyt. Keväällä 2008 matkapuhelimella tilattavia pikaluottoja tarjosi kaikkiaan noin 50 yritystä. Muutama yritys on jo ehtinyt lopettaa pikaluottotoiminnan.

Vuoteen 2004 mennessä syntyneitä yrityksiä ei ole perustettu pikaluottotoimintaa varten, vaan ne ovat aloittaneet toimintansa jollakin muulla toimialalla. Ne ovat joko siirtyneet pikaluottoalalle tai ovat ryhtyneet myöntämään pikaluottoja muun toiminnan ohessa vuodesta 2005 lähtien.

Taulukko 1 Pikaluottoyritykset perustamisvuoden mukaan

	Toimialan uudet yritykset vuoden aikana	Toimialan yritykset yhteensä vuoden lopussa
– 2004	14	14
2005	7	21
2006	13	34
2007	14	48
2008*	5	53

* perustuu ensimmäisen vuosipuoliskon perusteella tehtyyn arvioon

Yritys- ja yhteisötietojärjestelmän perusteella pikaluottoyrityksistä enemmistön kotipaikka on Suomessa, yleisimmin joko Helsingissä, Tampereella tai Turussa.³ Ainoastaan yhden yrityksen kotipaikka on ulkomailla. Päätoimialan perusteella suuri osa yrityksistä on määritelty luokkaan ”muu luotonanto”. Toiseksi yleisin toimiala on ”muu rahoitusta ja sijoitusta palveleva toiminta”. Kuitenkin melkein puolella yrityksistä päätoimialaksi on määritelty jokin muu, kuten esimerkiksi matkailu- tai viihdepalvelut, liikkeenjohdon konsultointi tai muu rahoitusta palveleva toiminta.

Suomen Pienlainayhdistyksen tilastojen mukaan toimialalla myönnettiin vuonna 2007 kaikkiaan noin 650 000 pikaluottoa.⁴

³ Patentti- ja rekisterihallituksen ja verohallinnon yhteinen yritys- ja yhteisötietojärjestelmä www.ytj.fi. Tiedot yrityksistä on kerätty helmikuussa 2008.

⁴ Suomen Pienlainayhdistyksen tilastotiedot pikaluottomarkkinoista käsittävät sekä matkapuhelimella että internetin välityksellä haettavat pikaluotot.

Kaikista lainahakemuksista noin puolet (46 %) hylättiin. Lainamäärät olivat myönnettyissä luotoissa keskimäärin 160 euroa. Näiden lainojen pääoma on ollut noin sata miljoonaa euroa.

Pikaluottoyritysten toimintaa voidaan tarkastella myös Tilastokeskuksen tilastotietojen valossa.⁵ Tilastokeskus on kerännyt vuoden 2008 alusta alkaen pikaluottoyritysten toimintaa kuvaavia tietoja osana neljännesvuosittain julkaistavaa luottokantatilastoa. Ensimmäisessä tiedonkeruussa tietoja kerättiin kaikkiaan 40 pikaluottoja myöntävästä yrityksestä.

Tilastojen perusteella vuoden 2008 ensimmäisellä neljänneksellä uusia pikaluottoja myönnettiin noin 43 miljoonalla eurolla yhteensä lähes 270 000 kappaletta. Vuosineljänneksen aikana pikaluottoyrityksillä oli asiakkaita yhteensä lähes 200 000.

Myönnetyn pikaluoton suuruus oli keskimäärin 160 euroa ja sen takaisinmaksuaika 27 päivää. Vuosineljänneksen aikana asiakkaat maksoivat ottamistaan pikaluotoista erilaisia kuluja yli 10 miljoonaa euroa. Kulut olivat keskimäärin 24 prosenttia lainan pääomasta. Pienlainatoimialan yhteenlaskettu luottokanta oli neljänneksen lopussa 21 miljoonaa euroa.

3.2 Pikaluottoyritysten toimintaperiaatteet

Tässä jaksossa tutkitaan pikaluottoja tarjoavien yritysten sopimusehtoja ja toimintaperiaatteita. Tarkastelun kohteena ovat muuan muassa pikaluoton hakemisen ja myöntämisen kriteerit sekä pikaluottojen ominaispiirteet. Luottojen ominaispiirteistä on selvitetty esimerkiksi luottojen määriä, takaisinmaksuaikaa ja asiakkaille aiheutuvia kuluja. Selvitys tuottaa tietoja myös yritysten toimintaperiaatteista asiakkaiden maksuvaikeustilanteissa.

Pikaluottoyritysten toimintaperiaatteita on tarkasteltu luottoja tarjoavien yritysten sopimusehtojen avulla. Tiedot sopimusehdoista on koottu helmikuussa 2008 yritysten internetsivuilta. Aineisto käsittää kaikkiaan 48 pikaluottoja tarjoavan yrityksen tiedot.

Jakson alussa on kuvattu pikaluoton hakuprosessia eli sitä, kuinka tekstiviestiluoton tilaaminen tapahtuu käytännössä. Prosessia on havainnollistettu myös kuviolla, jossa käydään läpi eri vaiheet luottosopimuksen syntymisessä asiakkaan ja yrityksen välillä. Tämän lisäksi jaksossa tarkastellaan velkojien toimenpiteitä asiakkaan maksuvaikeustilanteissa.

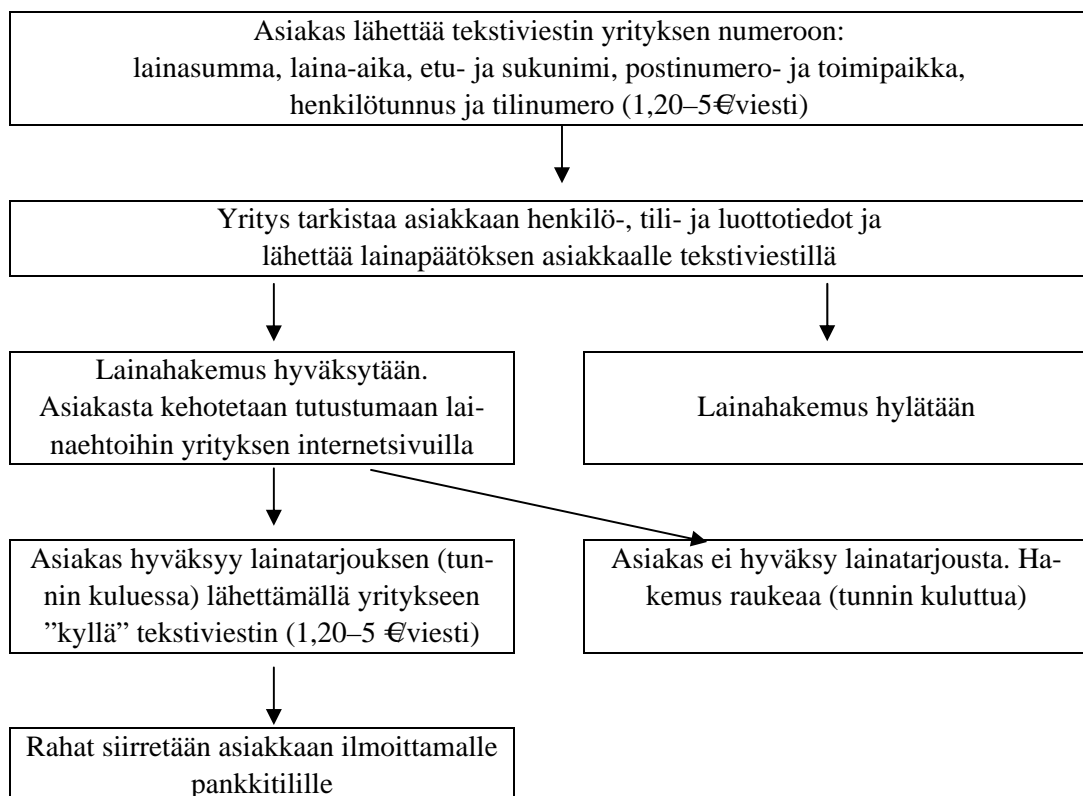
⁵ Luottokanta 2008, 1. neljännes. Kotitalouksien asuntoluottokanta ja sen vuosimuutos neljänneksittäin vuosina 2002–2008. Tilastokeskus. Rahoitus ja vakuutus 2008.

3.2.1 Pikaluoton hakeminen ja myöntäminen

Pikaluottoa haetaan tyypillisesti matkapuhelimesta lähetettävällä tekstiviestillä. Kysymyksessä on niin sanottu etäsopimus asiakkaan ja yrityksen välillä. Lainasopimus tehdään matkapuhelimen välityksellä, ilman että osapuolet ovat yhtä aikaa läsnä.

Tekstiviestiin asiakkaan tulee kirjoittaa lainasumma, laina-aika, etu- ja sukunimi, lähiosoite, postinumero ja postitoimipaikka sekä henkilötunnus ja pankin tilinumero. Tekstiviestin lähettäminen maksaa asiakkaalle yrityksestä riippuen 1,20–5 euroa.

Yritys toimittaa tiedon lainapäätöksestä asiakkaan matkapuhelimeen tekstiviestillä. Mikäli asiakas saa myönteisen lainapäätöksen, häntä kehoitetaan tutustumaan lainaehtoihin yrityksen internetsivuilla. Asiakkaan tulee hyväksyä lainaehdot tietyn harkinta-ajan kuluessa, tai luottohakemus raukeaa. Mikäli asiakas hyväksyy lainaehdot ja päättää tilata luoton, asiakkaan tulee lähettää tästä vahvistusviesti luottoa tarjoavaan yritykseen. Myös vahvistusviesti on asiakkaalle maksullinen. Kuviossa 2 on kuvattu yleisin toimintaperiaate tekstiviestiluoton hakemisesta.

Kuvio 2 Tekstiviestiluoton hakemisen pääperiaatteet

Luotto siirretään asiakkaan tilille yleensä muutaman minuutin kuluessa vahvistusviestistä. Rahaliikenne asiakkaan tilille tapahtuu yrityksestä riippuen joko palvelun aukioloaikoina tai myös muulloin, kuten esimerkiksi yöaikaan. Osa yrityksistä ilmoittaa asiakkaalle tekstiviestillä rahan saapumisesta pankkitilille.

Kuviossa 2 kuvattiin yleisesti pikaluottojen hakemista ja myöntämistä. Pikaluottoyritysten sopimusehdoista kootussa erillisaineistossa (n=48) on yksityiskohtaisempaa tietoa yritysten toiminnasta ja vaatimuksista luotonannossa.

Sopimusehtojen mukaan luottoa on yleensä mahdollista hakea viikon jokaisena päivänä. Tutkituista yrityksistä kahdeksan kymmenestä otti vastaan lainahakemuksia seitsemänä päivänä viikossa. Kuitenkin valtaosa yrityksistä käsitteli lainahakemuksia ja maksoi rahat asiakkaan tilille ainoastaan lainapalvelun aukioloaikoina (esimerkiksi maanantaista sunnuntaihin klo 08.00–22.00).

Tutkituista yrityksistä ainoastaan seitsemän (15 %) ilmoitti myöntävänsä lainaa 24 tuntia vuorokaudessa. Toisin sanoen näyttäisi siltä, että valtaosa pikaluottoja tarjoavista yrityksistä ei siirrä asiakkaan tilille rahaa yöaikaan.

Tekstiviestiluoton hakeminen edellyttää asiakkaalta yleensä kahden maksullisen tekstiviestin lähettämistä yrityksen numeroon. Tekstiviestiliikenteestä yritykselle aiheutuneet kulut veloitetaan asiakkaan matkapuhelinlaskussa. Valtaosa yrityksistä veloitti asiakkaalta tekstiviestikuluja keskimäärin 1,90 euroa lähetettyä viestiä kohden. Kalleimmillaan yhden viestin lähettäminen maksoi asiakkaalle 5 euroa ja halvimmillaan 1,20 euroa. Pikaluoton tilaaminen maksaa siis asiakkaalle tekstiviestikuluina kaikkiaan noin 2,40–10 euroa lainaa kohden.

Myönteisen lainapäätöksen saatuaan asiakkaan on vahvistettava lainahakemus tekstiviestillä määrätyn ajan kuluessa. Selvityksen perusteella asiakkaan harkinta-aika myönteisen lainapäätöksen jälkeen oli keskimäärin 60 minuuttia.⁶ Lyhin harkinta-aika oli 15 minuuttia ja pisin 24 tuntia.

Luottoja tarjoavat yritykset pitivät ensisijaisena luoton myöntämiskriteerinä lainanhakijan täysi-ikäisyyttä. Asiakkaalle asetettu vähimmäisikä luoton myöntämiseksi oli 18–30 vuotta yrityksestä riippuen. Noin 80 prosenttia yrityksistä edellytti, että lainanhakijan täytyi olla vähintään 20-vuotias.

Noin kolmasosa yrityksistä erotteli asiakkaita iän mukaan siten, että ikä vaikutti myönnettävän lainan määrään. Tämä näkyi esimerkiksi siten, että

⁶ Tutkimuksessa esitettävät keskimäärätiedot ovat mediaaniarvoja, ellei toisin mainita.

18-vuotiaille myönnettiin ainoastaan 50 euron luottoja ja 21-vuotiaille 100 euron luottoja.

Täysi-ikäisyyden lisäksi hakijan luottokelpoisuus näyttäisi olevan melko ehdoton kriteeri pikaluoton myöntämiselle. Tutkituista yrityksistä valtaosa (98 %) myönsi luottoja ainoastaan henkilöille, joilla ei ollut maksuhäiriömerkintöjä luottotietorekisterissä. Yksikään yrityksistä ei myöntänyt lainaa henkilöille, joilla oli aiempia maksamattomia pikaluottoja yritykses- tä. Toisin sanoen asiakkaalla ei saanut olla kyseiseltä luotonantajalta kuin yksi luotto kerrallaan ja uutta lainaa myönnettiin vasta kun edellinen oli asianmukaisesti maksettu.

Valtaosa yrityksistä myöntää luottoja vain Suomen kansalaisille. Ainoas- taan kaksi yritystä kymmenestä myönsi lainoja myös muun maan kansalai- sille. Toisaalta ainoastaan puolet yrityksistä edellytti, että lainanhakijan tuli asua vakituisesti Suomessa.

Lainanhakijan tunnistamisen helpottamiseksi valtaosa pikaluottoja tar- joavista yrityksistä myöntää luottoja ainoastaan henkilöille, joilla on oma julkinen matkapuhelinliittymä. Tutkituista yrityksistä ainoastaan seitsemän myönsi luottoa myös ilman julkista matkapuhelinliittymää. Näissä tapauk- sissa, joissa asiakkaan liittymä oli esimerkiksi salainen tai se oli jonkin yri- tyksen nimissä, asiakkaan tunnistaminen tapahtui yleensä joko PIN-koodin tai pankkien verkkomaksutunnusten (Tupas) avulla. Tutkimusajankohtana (helmikuu 2008) pankkien Tupas-palvelua asiakkaiden tunnistamisessa käytti kaikkiaan 10 yritystä.

Lainanhakijalla ei tarvitse olla säännöllisiä tuloja saadakseen luottoa. Tutkituista yrityksistä vain seitsemän (15 %) mainitsi lainan saamisen eh- doksi säännölliset tulot. Yksikään yrityksistä ei vaatinut lainalle vakuuksia. Yli puolet yrityksistä edellytti, että lainanhakijalla tuli olla käytössään oma henkilökohtainen pankkitili suomalaisessa pankissa.

3.2.2 Luottoehdot ja asiakkaiden informointi

Luoton määrä. Tekstiviestiluotoissa lainasummat ovat tyypillisesti pieniä, 20–300 euroa. Lainasummia tarkasteltaessa havaittiin, että yhdeksän yri- tystä kymmenestä erotteli asiakkaita sen mukaan, oliko kyseessä uusi vai vanha asiakas. Uusille asiakkaille lainasummat olivat pienempiä ja vastaa- vasti aiemmin lainanneiden oli mahdollista saada suurempia luottoja.

Selvityksen perusteella uusille asiakkaille myönnettiin luottoa yleensä 20–100 euroa. Pienin mahdollinen lainasumma uusille asiakkaille oli 20 euroa ja suurin 250 euroa. Niin sanotuille vanhoille asiakkaille eli aiemmin lainanneille ja lainansa ajallaan maksaneille lainasummat olivat keskimää-

räistä suurempia (100–240 euroa). Suurin mahdollinen lainasumma vanhoille asiakkaille oli 1 000 euroa.

Luoton takaisinmaksu. Tekstiviestillä tilattaville luotoille on tyypillistä lyhyt takaisinmaksuaika (alle 3 kuukautta). Luotto on maksettava takaisin yleensä 7–30 päivän kuluessa luoton antopäivästä. Yritysten sopimusehdoista koottujen tietojen perusteella pikaluottojen takaisinmaksuaika on keskimäärin 14 päivää. Lyhimmillään maksuaikaa oli 7 päivää ja pisimmillään 90 päivää. Laina-aika oli suhteellisesti lyhin pienissä (20–50 €) luotoissa.

Pikaluotoissa laina tulee maksaa useimmiten yhdessä erässä. Vain kolmasosa yrityksistä tarjosi asiakkaalle mahdollisuutta maksaa laina takaisin useammassa erässä.

Luoton käsittelykulut. Pikaluotoissa luoton hinta eli luotosta lainanhakijalle aiheutuvat kulut ilmoitetaan yleensä koron sijasta käsittely- ja toimituskuluina. Selvityksen perusteella keskimääräiset lainakustannukset olivat esimerkiksi 14 vuorokauden maksuajalla 50 euron lainalle 12 euroa. Enimmillään 50 euron lainasta perittävät käsittelykulut olivat 16 euroa ja pienimmillään 8 euroa.

Kun tarkastelun kohteeksi otettiin niin sanotut ”satasten vipit” eli 100 euron pikaluotot 14 vuorokauden maksuajalla, lainasta perittävät käsittelykulut olivat keskimäärin 20 euroa. Vastaavasti hieman suuremmissa luotoissa (200 €) lainan käsittelykulut olivat 14 vuorokauden maksuajalla keskimäärin 40 euroa.

Pikaluoton kokonaiskustannukset muodostuvat siis lainan käsittely- ja toimituskuluista sekä lainan hakemisesta aiheutuvista tekstiviestikuluista. Esimerkiksi 100 euron pikaluotto maksaa asiakkaalle toimitus- ja tekstiviestikuluina noin 24 euroa (käsittelykulut 14 vrk:n lainalle 20 € tekstiviestikulut 3,80 €).

Todellinen vuosikorko. Tieto lainan todellisesta vuosikorosta auttaa kuluttajaa vertailemaan luottojen hintoja ja luoton hoitoon liittyviä kustannuksia. Kuluttajansuojalain 7 luvun 4 §:n mukaan todellista vuosikorkoa ei tarvitse kuitenkaan ilmoittaa, jos laina-aika on enintään kolme kuukautta.

Selvityksen perusteella yli puolet (54 %) yrityksistä ilmoitti verkkosivuillaan asiakkaalle lainan todellisen vuosikoron. Luottomäärästä ja maksuajasta riippuen vuosittaisen koron määrä vaihteli pikaluotoissa 206–1 034 prosenttiin. Lainatuotteiden todellisen vuosikoron keskiarvo oli 554 prosenttia.⁷

⁷ Lainan todellinen vuosikorko lasketaan kuluttajansuojalain ja kauppa- ja teollisuusministeriön päätöksen (874/1986) mukaisesti. Todellisella vuosikorolla tarkoitetaan korkoprosenttia, joka saadaan laskemalla luottokustannukset vuosikorkona luoton määrälle lyhennykset huomioon ottaen.

Asiakaspalvelu. Monet pikaluottoyritykset palvelevat asiakkaitaan ainoastaan sähköpostin välityksellä. Tutkituista yrityksistä puolet ilmoitti verkkosivuillaan, että asiakaspalvelu oli mahdollista ainoastaan sähköpostitse. Näissä tapauksissa asiakkaalle annettiin sähköpostiosoite, johon häntä kehoitettiin lähettämään mahdollista palautetta tai kysymyksiä.

Puolet yrityksistä tarjosi asiakkaalle mahdollisuutta soittaa yrityksen asiakaspalvelupuhelimeen (palvelun aukioloaikoina). Valtaosa yrityksistä laskutti puheluista asiakaspalvelumaksua (0,30 €-1,90 €/minuutti). Yritykset tarjosivat henkilökohtaista asiakaspalvelua keskimäärin 12 tuntia vuorokaudessa.

Lainaehdoista informointi. Kuluttajansuojalain rahoituspalvelujen ja rahoitusvälineiden etämyyntisäännökset sisältyvät kuluttajansuojalain (KSL) 6 A lukuun (21.1.2005/29). Säännökset velvoittavat elinkeinonharjoittajaa antamaan kuluttajalle kirjallisesti tai muulla pysyvällä tavalla ennakkotiedot ennen sopimuksen tekemistä.⁸

Tutkituista yrityksistä lähes kaikilla lainaehdot olivat melko hyvin esillä verkkosivuilla. Lainaehtojen sisältöä tarkasteltaessa havaittiin, että jokseenkin kaikki yritykset antoivat asiakkaille ehdoissa tietoa lainamääristä, laina-ajoista ja lainan kustannuksista. Lainan kustannuksista asiakkaille ilmoitettiin useimmiten vain käsittely- ja toimituskulut. Noin 25 prosenttia yrityksistä ilmoitti asiakkaille lainaehdoissa luoton todellisen vuosikoron.

Lainanhakijalla on oikeus peruuttaa luottosopimus ilmoittamalla siitä luotonantajalle 14 päivän kuluessa sopimuksen tekemisestä tai siitä myöhemmästä ajankohdasta, jolloin kuluttaja on saanut etämyyntisäännösten edellyttämät ennakkotiedot ja kappaleen luottosopimusta. Pikaluottoyritykset noudattavat melko säännönmukaisesti kuluttajansuojalain veloitetta ilmoittaa asiakkaalle luoton peruuttamisoikeudesta. Tutkituista yrityksistä

⁸ Ennakkotietoina markkinoinnissa elinkeinonharjoittajan on annettava: 1) Itseen koskevia tietoja: yrityksen nimi, katuosoite, puhelinnumero, sähköpostiosoite, mihin rekisteriin yritys on merkitty ja rekisterin tunniste sekä valvontaviranomainen, jos toiminta edellyttää rekisteröintiä tai lupaa (KSL 6 A:6 §). Säännöksen tarkoituksena on, että kuluttaja tietää kuka on hänen sopimusikumppaninsa ja pystyy tarvittaessa ottamaan yhteyttä yritykseen. 2) Tarkat tiedot luotosta, kuluttajalta perittävien maksujen, korvausten ja muiden kulujen yhteismäärästä, kulujen maksamista ja sopimuksen täyttämistä koskevista järjestelyistä, etäviestimen käyttämisestä syntyvistä kuluista, jos siitä veloitetaan perushintaa enemmän. (KSL 6 A:7 §). 3) Luottosopimuksesta ainakin seuraavat tiedot: tieto peruuttamisoikeudesta, peruuttamisaika, todellisen vuosikoron perusteella määräytyvä korvaus, joka voidaan kuluttajalta peruuttamisen johdosta vaatia, suoritusten palauttamisesta peruuttamistilanteessa, irtisanomisoikeus ja ennaikainen maksuoikeus (KSL 6 A:8 § ja KSL 7:11 a §). 4) Tiedot oikeussuojakeinoista esim. oikeus viedä asia kuluttajariitalautakuntaan (KSL 6 A: 9 §). Ks. Kuluttajaoikeuden linjauksia 16.8.2006. Perussäännöt kulu- tusluottojen etämyynnistä. Kuluttajavirasto.

45 mainitsi sopimusehdoissaan asiakkaan oikeudesta peruuttaa lainasopimus.

Kolme yritystä ilmoitti sopimusehdoissaan päinvastoin, ettei luotolla ole lainkaan peruuttamisoikeutta, koska luoton takaisinmaksuaika on vain 14 päivää. Peruuttamisoikeuden puuttumista perusteltiin sillä, että luottosopimusten osapuolten on määrä toteuttaa sopimusvelvoitteensa luoton palautusajan (14 päivää) kuluessa ja luoton takaisinmaksu tapahtuu kokonaisuudessaan peruuttamisajan puitteissa.

Kahdeksan yritystä kymmenestä mainitsi sopimusehdoissaan asiakkaan oikeudesta saattaa mahdollinen riita-asia kuluttajariitalautakunnan käsiteltäväksi. Puolet yrityksistä ilmoitti, että luottoa koskevat erimielisyydet ratkaistaan ensisijaisesti yrityksen kotipaikan käräjäoikeudessa.

Yrityksen tulee laatia jokaisesta henkilörekisteristä (esimerkiksi asiakasrekisteristä) tietosuojaa kuvaava rekisteriseloste. Seloste on pidettävä yleisesti saatavilla rekisterinpitäjän (yrityksen) toimipaikassa tai verkkopalvelussa.⁹ Valtaosassa yrityksistä asiakkaiden henkilötietoja käsitellään lain vaatimusten mukaisesti. Noin 90 prosenttia yrityksistä antoi tietoa rekisteriselosteesta joko lainaehdoissa tai muualla verkkosivuilla. Kuusi yritystä ei maininnut selostetta lainkaan.

3.2.3 Maksuvaikeustilanteiden hoitaminen

Lainanhakijan tulee maksaa sovittu luotto takaisin eräpäivänä. Jollei lainaa makseta ajallaan, on kyseessä sopimusrikkomus. Maksamattomasta laskusta voidaan perintälain mukaan periä viivästyskorkoa sekä muistutus- ja perimiskuluja.¹⁰

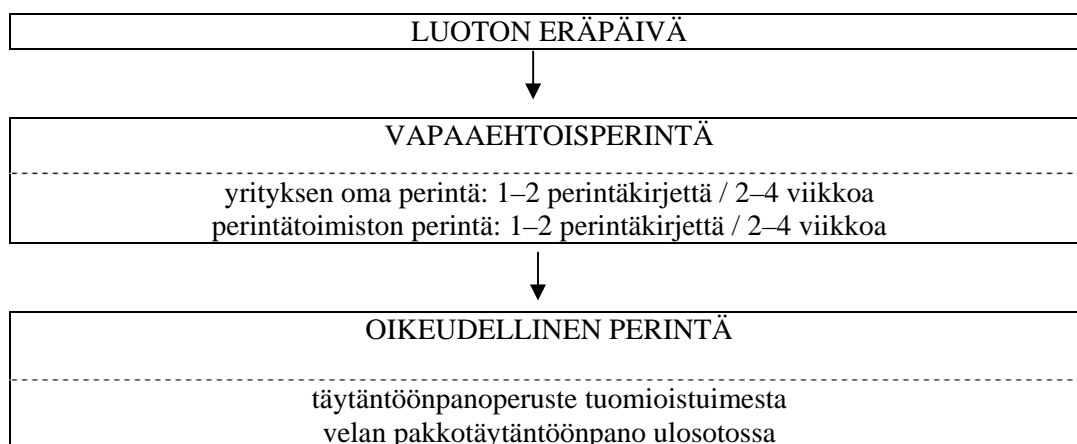
Toimijakentältä saatujen tietojen perusteella monet pikaluottoyritykset käyttävät perinnässä kolmatta osapuolta eli perintätoimistoa. Tarkkaa lukumäärätietoa perintätoimistojen käytöstä ei ole kuitenkaan saatavilla. Seuraavassa on tarkasteltu niitä pääperiaatteita, joita yritykset käyttävät lainan takaisinmaksun viivästyessä.

Kaksi viikkoa (14 vrk) eräpäivän jälkeen asiakkaalle lähetetään ensimmäinen maksumuistutus (muistutuskirjeitä lähetetään yleensä 1–2 kappaletta). Yhdestä maksumuistutuksesta voidaan periä kuluja enintään 5 euroa. Maksamattomalle laskulle kertyy viivästyskorkoa alkuperäisestä eräpäiväs-

⁹ Henkilötietolaki 523/1999.

¹⁰ Perintälaiissa (513/1999) säädetään erääntyneen saatavan perinnästä sekä perintään liittyvistä, velkasuhteen osapuolten asemaan vaikuttavista muista seikoista. Perinnällä tarkoitetaan tässä laissa toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on saada velallinen vapaahteisesti suorittamaan erääntynyt velkojan saatava.

tä lukien koko perinnän ajan¹¹. Kuvio 3 havainnollistaa niitä toimenpiteitä, joita velan perinnässä yleisimmin noudatetaan.

Kuvio 3 Maksuviivästysten seuraamukset

Mikäli asiakas ei ole maksanut laskua kokonaisuudessaan maksumuistutusten jälkeen, velka siirtyy 14 vuorokauden kuluttua perintätoimiston perittäväksi. Perintätoimisto lähettää asiakkaalle 1–3 perintäkirjettä (kirjallinen maksuvaatimus). Perintätoimisto veloittaa yhdestä perintäkirjeestä enintään 21 euroa, jos saatavan pääoma on enintään 250 euroa sekä enintään 45 euroa, jos pääoma on yli 250 euroa. Tavanomaisen perinnän kokonaiskuluille on määritelty laissa enimmäismäärät: 190 euroa, jos saatavan pääoma on enintään 250 euroa ja 220 euroa, jos saatavan pääoma on yli 250 euroa. Jos kyseessä on suoraan ulosottokelpoinen saatava, perintäkuluja voi vaatia enintään 59 euroa.

Velan periminen oikeusteitse alkaa, mikäli asiakas ei ole maksanut velkaansa perintätoimiston maksuvaatimusten mukaisesti. Maksamattoman velan voi viedä käräjäoikeuden käsittelyyn joko yrityksen valtuuttama perintätoimisto tai yritys itse. Käräjäoikeuden velkomustuomion avulla velkojalla on mahdollisuus periä maksamatonta velkaa ulosoton kautta. Oikeudenkäynnistä asiakkaalle tulevat maksettavaksi myös velkojan oikeudenkäyntikulut.

Kun velkomusasia on käsitelty loppuun käräjäoikeudessa, velkoja voi tehdä ulosottomiehelle hakemuksen velkomustuomion täytäntöönpanosta. Mikäli asiakas ei tässä vaiheessa maksa velkaa, hänen tulojaan tai varallisuuttaan aletaan ulosmitata velkojen maksamiseksi. Asiakkaan maksettavaksi tulevat tällöin myös ulosottomaksut.

¹¹ Viivästyskorko on kalenterivuotta edeltävän puolivuotiskauden korkolain 12 §:ssä tarkoitettu viitekorko lisätynä seitsemällä prosenttiyksiköllä. Vuonna 2008 viivästyskorko on 11,5 %.

Käräjäoikeuden velkomustuomiosta aiheutuu velalliselle maksuhäiriömerkintä luottotietorekisteriin. Luottotietorekisteriin saa henkilöluottotietoina tallettaa tiedot maksun laiminlyönnistä, joka on todettu tuomioistuimen lainvoimaisella tuomiolla, yksipuolisella tuomiolla tai tuomioistuimen vahvistamalla sovinnolla.¹² Maksun laiminlyönti voi johtaa maksuhäiriömerkintään myös ilman oikeuden tuomiota. Osa pikaluottoyrityksistä ilmoittaa luottotietorekisteriin tiedon maksun laiminlyönnistä, jos asiakas ei ole maksanut lainaa takaisin 60 vuorokauden kuluessa lainan eräpäivästä.

Maksun viivästyminen eräpäivästä ei kuitenkaan aina johda toimenpiteisiin velan perimiseksi. Periaatteessa asiakkaalla on mahdollisuus missä tahansa vaiheessa perintäprosessia sopia maksujen lykkäyksestä tai uudesta maksuohjelmasta velkojan kanssa. Tällöin mahdolliset perintätoimet voidaan keskeyttää ja maksuhäiriömerkinnän rekisteröiminen luottotietorekisteriin estää.

Sopimusehtojen perusteella pikaluottoyritykset jakavat varsin niukasti tietoa velkaongelmien ennaltaehkäisystä tai maksuvaikeustilanteiden hoitamisesta. Tutkituista yrityksistä ainoastaan muutama informoi asiakkaita maksuvaikeustilanteiden varalta tai velkaongelmista ylipäätään.

Kuitenkin lainan takaisinmaksun viivästymisestä, kuten korkolain mukaisesta viivästyskorosta ja maksuhuomautuksesta oli mainittu lähes jokaisen yrityksen sopimusehdoissa. Luoton perimisestä asiakkaalle aiheutuvista kustannuksista (perintäkulut) oli mainittu vain alle puolessa sopimusehdoista. Lähes kaikki yritykset ilmoittivat sopimusehdoissaan mahdollisuudesta siirtää saatavansa perintätoimiston perittäväksi.

Kuusi yritystä kymmenestä antoi asiakkaille tietoa maksun viivästymisen seurauksista, kuten yrityksen mahdollisuudesta ilmoittaa tieto maksun laiminlyönnistä luottotietorekisteriin. Seitsemän yritystä tarjosi asiakkaille mahdollisuutta asettaa itselleen vapaaehtoinen lainakielto.

Lähes kaikki yritykset ilmoittivat sopimusehdoissaan huomioivansa kuluttajansuojalain 7 luvun 16 §:n säännökset luoton takaisinmaksun viivästymisestä asiakkaasta riippumattomasta syytä (esimerkiksi sairaus tai työttömyys).

Kaikkiaan näyttäisi siltä, että valtaosa yrityksistä noudattaa kohtuullisen hyvin kuluttajansuojalain säännöksiä asiakkaille annettavista ennakotiedoista ennen luottosopimuksen tekemistä. Ongelmakohdat sopimusehdoissa näyttäisivät liittyvän lähinnä maksuvaikeustilanteisiin. Yritykset jakavat varsin niukasti tietoa velkaongelmien ennaltaehkäisystä tai niiden hoitamisesta.

¹² Luottotietolaki 527/2007.

3.3 Kansainvälisiä havaintoja pikaluotoista ja niihin liittyvistä maksuvaikeuksista

3.3.1 Vaihtoehtoisen rahoituksen muotoja Yhdysvalloissa

Kuluttajille tarjottavat kalliit pienlainat eivät ole kansainvälisesti uusi ilmiö. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on kehittynyt pankkien ja luottokorttiyh-tiöiden tavanomaisen rahoituksen rinnalle laajat ”vaihtoehtoisen rahoituksen markkinat”. Seuraavaksi esitellään lyhyesti näitä markkinoita professori Howard Kargerin tutkimuksen perusteella.¹³ Tutkimuksen havainnot ovat hyödyllistä taustatietoa, kun tuonnempana arvioidaan suomalaisten pienlainamarkkinoiden kehitystä.

Näiden vaihtoehtoisten rahoituslähteiden pääasiallinen kohderyhmä ovat pienituloiset ja luottokelpoisuutensa menettäneet henkilöt. Asunnon ostaminen onnistuu vain tavallista kalliimmalla ”sub-prime” -luotolla. Kulutusta varten on vastaavaan tapaan hinnoiteltuja luottokortteja. Lisäksi luottomarkkinoiden reuna-alueilla on tarjolla kirjava joukko erilaisia rahoitusvaihtoehtoja.

Yksi vaihtoehtoisen rahoituksen tärkeimpiä lohkoja ovat erilaiset lyhyt-aikaisen luotonuksen muodot. Näihin luottoihin erikoistuneet yritykset myöntävät vähävaraisille pieniä luottoja suurin kustannuksin. Yleensä velallinen joko maksaa tai uusii muutaman viikon mittaisen lainansa seuraavana palkkapäivänä. Tämän vuoksi näistä luotoista käytetään usein nimeä ”payday loan”.

Maksua vastaan voi vaihtaa shekkejä käteiseksi tai saada rahoitusta vuosittain maksettavia veroja varten. Kallista rahaa on tarjolla autoihin ja autovakuutuksiin, omaksi vuokrattaviin laitteisiin ja huonekaluihin sekä etukäteen maksettaviin telepalveluihin. Tilapäisiä rahan tarpeita on mahdollista kattaa myös perinteisillä panttilainoilla.

Vaihtoehtoisten rahoituskanavien suosiota selittää se, että yli 40 prosenttia amerikkalaisista kuluttaa enemmän kuin tienaa. Kallista velkarahaa tarvitsevat etenkin pienituloiset perheet, yksinhuoltajat ja maahanmuuttajat. Myös ilman pankkitiliä olevat henkilöt kuuluvat tämän rahoituksen kohderyhmään.

Näiden rahoitustuotteiden käyttäjät eivät yleensä ole köyhistä köyhimpiä. Useimmat ovat pieni- tai keskituloisia henkilöitä, joilla on jatkuvia toimeentulovaikeuksia. Heistä käytetään myös nimikettä ”työätekevät köyhät.”

¹³ Ks. lähemmin Karger (2005).

Luottomarkkinoiden reuna-alueilla toimivat yritykset tarjoavat ikään kuin ”markkinaehtoista sosiaaliturvaa” kalliilla velkarahalla. Rahoittajien vuosittaiset voitot ovat jo moninkertaiset verrattuna köyhien auttamiseen kohdistettujen julkisten varojen määrään. Julkisen vallan tarjoamat sosiaaliturvaetuudet suojaavat heikosti köyhydeltä.

Kallis rahoitus heikosti toimeentuleville väestönsille on yksi nopeimmin kasvavia liiketoiminnan alueita Yhdysvalloissa. Pankit ja muut vakiintuneet rahoituslaitokset eivät ole jääneet seuraamaan sivusta vaihtoehtoisten lainamarkkinoiden voittokulkua. Jotkut pankit ovat jopa palanneet huomaineisille alueille, joilta olivat aiemmin vetäytyneet.

Mitä talouden reunamilla laajenevalle rahoitustoiminnalle sitten pitäisi tehdä? Kargerin mukaan alan sääntelyä ja valvontaa olisi lisättävä. Kuluttajille olisi opetettava raha-asioiden lukutaitoa. Pankeille pitäisi asettaa velvoitteita palvella myös köyhiä. Lisäksi olisi kehitettävä markkinaehtoista rahoitusta täydentäviä sosiaalisen rahoituksen muotoja.

3.3.2 Pikaluottojen maksuvaikeudet Ruotsin kokemusten valossa

Matkapuhelimella haettavat pikaluotot ovat suomalainen keksintö vuodelta 2005. Jo sitä ennen oli saatavilla pieniä kulutusluottoja, mutta ei ehkä riittävän pieniä. Liikeidea oli valmis, kun pieniin luottoihin yhdistettiin ”mobiliteetti”. Juuri tämä ominaispiirre erottaa nämä uudet pikaluotot esimerkiksi Yhdysvalloissa tarjottavista nopean rahoituksen muodoista. Pikaluottojen markkinat alkoivat laajeta voimakkaasti ensin Suomessa ja vähitellen myös ulkomailla.

Kansainvälisesti tarkastellen varsin laajaa pikaluottotoimintaa näyttää harjoittavan suomalainen Ferratum Oy.¹⁴ Se aloitti Ruotsissa keväällä 2006 eli noin vuoden kuluttua toiminnan käynnistymisestä Suomessa. Sen jälkeen yritys on laajentanut toimintaansa etenkin Itä-Euroopan maihin. Vuoden 2007 alussa luottoja oli saatavilla Ruotsin lisäksi ainakin Alankomaisissa, Virossa, Latviassa, Liettuassa, Puolassa, Tsekissä ja Slovakiassa. Näistä erityisesti Ruotsin tilanne vaikuttaa kiinnostavalta, koska se on Suomen kaltainen yhteiskunta ja pikaluotoista on jo parin vuoden kokemus.

Ruotsissa pikaluottotoiminnan kehitys vaikuttaa pääpiirteissään samantyyppiseltä kuin Suomessakin. Ensinnäkin alalle on tullut jatkuvasti uusia yrityksiä ja markkinat ovat laajentuneet nopeasti. Tämä on luonnollista, kun on kysymys tuoreesta toimialasta. Markkinoiden volyymin kasvusta tai velallisten

¹⁴ Ks. lähemmin www.ferratum.fi

määrästä ei kuitenkaan ole valtakunnallisia tilastoja. Toiseksi markkinoiden laajentuessa myös velallisten maksuvaikeudet ovat lisääntyneet. Maksuvaikeuksista on tilastoja vuodesta 2006 alkaen. Kolmanneksi viranomaiset ovat ilmaisseet huolensa muun muassa luottojen kustannuksista ja maksuvaikeuksien lisääntymisestä.

Tätä tutkimusraporttia silmällä pitäen havainnot ruotsalaisten pikaluoton käyttäjien maksuvaikeuksista vaikuttavat tärkeiltä. Suomen ulosotoviranomaista vastaava ”kruununvouti” on raportoinut tilastotietoja pikaluottojen maksuvaikeuksien määrästä ja vaikeuksiin joutuneista velallisista jo useamman kerran.¹⁵ Tiedot on kerätty perittäväksi saapuneista asioista pikaluottoyhtiöiden nimien perusteella.

Ensimmäisessä mittauksessa vuoden 2006 syyskuussa kruununvoudille saapuneita pikaluottoasioita oli 390 kappaletta. Vuoden loppuun mennessä vastaava määrä kohosi 1 400:aan. Vuoden 2007 kesäkuussa näitä tapauksia oli lähes 4 600 ja vuoden lopussa jo 20 400.

Näiden lukujen perusteella maksuvaikeuksien kasvu näyttää hieman huolestuttavalta. On kuitenkin otettava huomioon, että tilaston tiedonkeruuseen sisältyvien pikaluottoyritysten määrä on lisääntynyt. Nopeasti laajenevilla markkinoilla maksuvaikeuksien suhteellinen kasvu on aluksi riipeää, mutta tasoittuu ajan mittaan. Absoluuttiset luvut eivät suoraan kuvaa sitä, kuinka mittavasta ongelmasta suhteellisesti tarkastellen on kysymys.

Maksuvaikeuksia on raportoitu myös velallisen iän, sukupuolen ja asuinalueen mukaan. Iän mukaan maksuvaikeudet kasaantuvat nuorimpiin ikäryhmiin. Vuoden 2007 lopussa runsaat kaksi kolmasosaa (69 %) maksuvaikeuksiin joutuneista velallisista oli 18–35-vuotiaita ja yli kolmannes (36 %) 18–25-vuotiaita.

Runsaan vuoden aikana nuorten osuus maksuvaikeuksiin joutuneista velallisista on kuitenkin vähentynyt. Tämän kehityssuunnan perusteella vaikuttaa siltä, että lainojen käyttökkin on todennäköisesti laajenemassa alkuvaiheiden jälkeen nuorista keski-ikäisten ryhmiin.

Taulukossa 2 kuvataan pikaluottojen maksuvaikeuksien kehitystä ja velallisten jakautumista iän mukaan vuosien 2006 ja 2007 lopussa.

¹⁵ Tässä yhteydessä esitettävät tiedot pikaluottojen maksuvaikeuksista Ruotsissa perustuvat kruununvoudin tilastoraporttiin Obetalda SMS-lån (2008).

Taulukko 2 Pikaluottojen vuoksi kruununvoudin asiakkaiksi joutuneet velalliset iän mukaan vuosien 2006 ja 2007 lopussa

	2006	2007
Ikä	%	%
18–25 v	40	36
26–35 v	33	33
36–45 v	15	18
46–55 v	8	9
56–65 v	3	3
66 +	1	1
Yhteensä	100	100
N	1 407	20 418

Sukupuolen mukaan miesten osuus pikaluottojen vuoksi maksuvaikeuksiin joutuneista velallisista oli vuoden 2007 lopussa 56 prosenttia ja naisten osuus 44 prosenttia. Koko väestöön verrattuna miehet ovat yliedustettuna vaikeuksiin joutuneiden velallisten joukossa.¹⁶ Ajan myötä miesten osuus maksuvaikeuksissa olevista henkilöistä on hieman kaventunut ja naisten osuus on lisääntynyt.

Alueellisesti tarkastellen maksuvaikeuksiin joutuneiden osuudet vastaavat pääpiirteissään eri läänien osuuksia väestöstä. Esimerkiksi Tukholman läänin osuus velallisista on 23 prosenttia ja väestöstä 21 prosenttia. Muissa suurissa lääneissä (Västra Götalands län, Skåne län) vaikeuksissa olevien velallisten osuus ja läänin asukkaiden osuus vastaavat toisiaan.

Ruotsin kokemusten perusteella voidaan tehdä joitakin alustavia päätelmiä pikaluottoihin liittyvistä maksuvaikeuksista. Ensinnäkin maksuvaikeudet ovat lisääntyneet nopeasti. Toiseksi maksuvaikeudet kasaantuvat nuorimpiin ikäluokkiin. Kolmanneksi miehet ovat yliedustettuina vaikeuksiin joutuneiden velallisten joukossa. Neljänneksi alueelliset erot näyttävät vähäisiltä. Tämä voi johtua luottojen tasa-arvoisesta tarjonnasta asuinpaikasta riippumatta. Tuonnempana arvioidaan Suomea koskevien tietojen perusteella, pätevätkö samat johtopäätökset meilläkin.

¹⁶ Sveriges befolkning 2006.

4 PIKALUOTTOTOIMINTAAN VAIKUTTAMINEN

4.1 Yleiskuva vaikuttamispyrkimyksistä

Pikaluottoihin ja niissä havaittuihin ongelmakohtiin on kiinnitetty viime vuosina runsaasti huomiota eri tahoilla. Huolestuneita kannanottoja ovat näiltä osin esittäneet esimerkiksi kuluttajaviranomaiset, tietosuojavaltuutettu ja eduskunta. Pikaluottoihin liittyviin ongelmiin on puututtu myös monilla konkreettisilla toimenpiteillä. Myös luottoja tarjoavat yritykset ovat reagoineet nopeasti kasvaviin markkinoihin omaehtoisella itsesääntelyllä.

Taulukkoon 3 on koottu keskeisimmät suositukset ja toimenpiteet, joilla pikaluottomarkkinoihin on pyritty vaikuttamaan viimeisen parin vuoden aikana.

Taulukko 3 Pikaluottotoimintaan vaikuttaminen vuosina 2005–2008

Ajankohta	Toimija	Toimenpide
7/2005	Kuluttaja-asiamies	Muistutus yrityksille kulutusluottoja koskevan lainsäädännön vaatimuksista.
1/2006	Rahoitustarkastus	Viranomaistoiminnan tukeminen pikaluottoihin liittyvien epäkohtien selvittämiseksi.
2/2006	Kuluttajavirasto	Selvitys yritysten sopimusehtojen lainmukaisuudesta.
2/2006	Eduskunta	Lakialoite eduskunnalle pikaluottojen markkinoinnista ja vuosikoron ilmoittamisesta.
10/2006	Eduskunta	Talousvaliokunta vaatii hallitukselta lainsäädännöllisiä toimia pikaluottojen hallitsemiseksi.
11/2006	Tietosuojavaltuutettu	Kehotus luotonantajalle huomioida henkilötietolainvaatimukset asiakkaiden tunnistamisessa.
11/2006	Taloudenhallinnan neuvottelukunta	Suositus todellisen vuosikoron ilmoittamisesta markkinoinnissa.
11/2006	Valtiovarain-, oikeus- sekä kauppa- ja teollisuusministeriö	Ministerit ottavat pikaluotot tehostettuun valvontaan.
12/2006	Valtioneuvosto	Päätös ryhtyä eduskunnan edellyttämiin toimenpiteisiin pikaluottojen hallitsemiseksi.
1/2007	Suomen Pienlainayhdistys ry	Suomen Pienlainayhdistys ry perustetaan. Yhdistys luo pienlainatoiminnalle eettiset säännöt.
2/2007	Kuluttajavirasto	Seminaari pikaluottoja tarjoaville yrityksille tekstiviestilainojen perussäännöistä.
3/2007	Taloudenhallinnan neuvottelukunta	Vastuullinen luotonanto -seminaari.
9/2007	Oikeusministeriö	Muistio lainsäädännön uudistamistarpeista pikaluottoihin liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi.
10/2007	Oikeusministeriö	Työryhmä valmistelemaan pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamista.
1/2008	Tietosuojalautakunta	Päätös pikaluottoja myöntävän yrityksen toiminnasta koskien henkilötietolain vaatimuksia.
1/2008	Valtakunnansyyttäjänvirasto, Yleisradio	Pikaluottojen koroista tutkintapyyntö poliisille.

Taulukosta näkyy ensinnäkin vaikuttamispyrkimysten runsaus. Tuonnempana tässä pääjaksossa tarkastellaan lähemmin pikaluottomarkkinoiden itsesääntelyä sekä niihin kohdistuneita viranomais toimia ja muiden tahojen ehdotuksia. Toiseksi toimenpiteiden ajoituksessa kiinnittää huomiota se, että viranomaiset reagoivat alan ongelmiin jo vuoden 2005 lopulla. Sitä vastoin alan itsesääntely käynnistyi vasta runsas vuosi myöhemmin. Kolmanneksi kiinnittää huomiota se, että pikaluottojen kustannuksista tehtiin tutkintapyyntö vasta vuoden 2008 alussa. Luottojen hinta on kuitenkin ollut ehkä tärkein yksittäinen asia pikaluottoja koskevassa julkisessa keskustelussa.

4.2 Pikaluottoalan omat toimet

Pikaluottoja tarjoavien yritysten määrä on Suomessa moninkertaistunut viimeisen parin vuoden aikana, kuten myös näiden lainojen kysyntäkin. Tekstiviestiluottoja tarjoavat yritykset eivät kuulu Rahoitustarkastuksen valvonnan piiriin, sillä ne eivät rahoita toimintaansa yleisöltä kerättävillä talletuksilla. Huolimatta siitä, ettei toiminta vaadi ainakaan toistaiseksi rekisteröintiä tai valvontaa, on alalle toivottu yhteisesti hyväksytyjä toimintaperiaatteita. Yhteisiä pelisääntöjä ovat toivoneet niin kuluttajaviranomaiset kuin myös alan yrityksetkin.

Edellä mainituista lähtökohdista pikaluottoja tarjoavien yritysten ”katojärjestöksi” perustettiin tammikuussa 2007 Suomen Pienlainayhdistys ry. Yhdistys syntyi tarpeesta lisätä kuluttajien ja eri sidosryhmien tietoutta pienlainatoiminnasta sekä halusta edistää pienlainayhteisöjen toimintaedellytyksiä. Itsesääntelystä arvioitiin olevan hyötyä niin asiakkaille kuin luottoa tarjoaville yrityksillekin.¹⁷

Pienlainayhdistyksen tehtäviin kuuluvat yhteiskuntasuhteiden hoitaminen sekä alan yleisen arvostuksen lisääminen.¹⁸ Yhdistys on koonnut myös jäsenyrityksiään velvoittavat eettiset säännöt, joiden tavoitteena on kehittää hyvää luotonantotapaa. Eettiset säännöt koskevat muun muassa pienlainojen markkinointia, sopimusehtoja ja lainan myöntämisrajoituksia sekä lainanhakijoiden tunnistamiseen liittyviä kysymyksiä. Vuoden 2008 alussa Suomen Pienlainayhdistykseen kuului kaikkiaan kuusi jäsenyritystä. Alan yrityksistä valtaosa ei kuitenkaan ole yhdistyksen jäseniä, joten heillä ei ole

¹⁷ Itsesääntelyllä tarkoitetaan järjestelyä, jossa esimerkiksi jokin elinkeinoala laatii omaa toimintaansa koskevat säännöt, luo niiden noudattamista tukevan valvontajärjestelmän ja mekanismin, jolla mahdolliset erimielisyydet voidaan ratkoa (Tala 2007). Sääntelyn vaihtoehtoja on tarkasteltu lähemmin jaksossa 4.5.

¹⁸ www.pienlainayhdistys.fi

periaatteessa velvollisuutta noudattaa esimerkiksi yhdistyksen eettisiä sääntöjä.

Pikaluottoala on tehnyt myös tiivistä yhteistyötä eri viranomaisten kanssa. Suomen Pienlainayhdistys on edustettuna oikeusministeriön loka-kuussa 2007 asettamassa työryhmässä, jossa valmistellaan pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamista. Pikaluottoala on osallistunut yhteiskunnalliseen keskusteluun myös muilla kannanotoilla ja julkisilla esiintymisillä. Pikaluottoala on muun muassa vaatinut eduskunnalta alan yhtiöiden valvonnan tehostamista ja Ruotsin mallin mukaista niin sanottua positiivista luottotietorekisteriä, josta luottoa myöntävät yritykset saisivat tietoa myös asiakkaan muista veloista.¹⁹

4.3 Viranomaistoimet

Eri ministeriöt ja virastot ovat selvittäneet pikaluottoihin liittyviä ongelmia viimeisen parin vuoden aikana. Pikaluotot alkoivat yleistyä vuonna 2005, jolloin kuluttaja-asiamies muistutti ensimmäisen kerran luotonantajia lainsäädännön vaatimuksista. Tässä vaiheessa kuluttajaviranomaisten ohjeistus ja valvonta keskittyivät pääasiassa luottojen markkinointiin, kuten esimerkiksi yritysten velvollisuuteen ilmoittaa asiakkaalle luoton todelliset kustannukset. Tekstiviestillä tilattavien luottojen osalta kuluttaja-asiamies kiinnitti huomiota myös lakisääteisen peruuttamisoikeuden puuttumiseen sopimusehdoista. Muistutuksessaan luotonantajille kuluttaja-asiamies edellytti yritysten oikaisevan lainvastaisiksi todetut sopimusehdot. Yhteydenoton seurauksena vain osa yrityksistä muutti markkinointiaan vaatimusten mukaiseksi, joten luotonantajia muistutettiin lainsäädännön vaatimuksista vielä uudestaan joulukuussa 2005.

Vuosina 2005–2007 kuluttajaviranomaiset julkaisivat useita pikaluottoja koskevia tiedotteita. Kuluttajia on kehoitettu muun muassa harkintaan pikaluottomarkkinoilla; nopeasti ilman vakuuksia saatava raha saattaisi johtaa harkitsemattomaan luotonottoon. Luotontarjoajia on puolestaan muistutettu vastuullisesta luotonannosta. Helmikuussa 2007 Kuluttajavirasto järjesti seminaarin, jossa alan yrityksiä ohjeistettiin tekstiviestilainojen perussäännöistä.²⁰ Yrityksiä kehoitettiin noudattamaan voimassaolevia lakeja – kuluttajansuojalain kulutusluottoja ja rahoituspalveluiden etämyyntiä koskevia säännöksiä sekä tietosuoja- ja perintälakeja.

¹⁹ Eduskunnan köyhyysryhmän seminaari 24.11.2006. Pikaluotot – tie velkakierteeseen?

²⁰ Kuluttajaoikeuden linjauksia 2007. Tekstiviestilainojen pelisäännöt.

Kuluttajavirasto on kiinnittänyt kannanotoissaan huomiota myös joidenkin yritysten tapaan varata sopimusehdoissaan itselleen oikeus ilmoittaa luottotietorekisteriin, jos asiakas ei ole maksanut lainaa takaisin 60 päivän kuluessa eräpäivästä. Kuluttajaviranomaiset ovat pitäneet ehtoa kohtuuttomana, koska yritysten järjestelmät eivät ole niin luotettavia, että ne oikeuttaisivat yritykset käyttämään maksuhäiriömerkinnän mahdollistavaa sopimusehtoa. Kuluttajaviranomaiset ovat muistuttaneet luotonantajia myös luotonhakijan luotettavan tunnistamisen tärkeydestä.²¹

Pikaluottojen markkinointiin on ottanut kantaa myös keväällä 2006 perustettu työ- ja elinkeinoministeriön (ent. kauppa- ja teollisuusministeriö) yhteydessä toimiva taloudenhallinnan neuvottelukunta. Neuvottelukunnan tehtävänä on talousneuvonnan kehittäminen, viranomaisyhteistyön edistäminen ja velkaongelmien ennaltaehkäisy. Neuvottelukunnan jäsenistö koostuu viranomaisten, tutkimuslaitosten ja muiden taloudenhallinnan kehittämisen kannalta keskeisten toimijoiden edustajista.²²

Taloudenhallinnan neuvottelukunta antoi marraskuussa 2006 pikaluottoja tarjoaville yrityksille suosituksen todellisen vuosikoron ilmoittamisesta markkinoinnissa. Kauppa- ja teollisuusministeri Mauri Pekkarinen ilmaisi samassa yhteydessä tukensa kuluttaja-asiamiehen valvontatoimille kulutusluottojen valvonnassa ja toivoi kuluttajaviranomaisten valvovan neuvottelukunnan antamien suositusten noudattamista.

Kauppa- ja teollisuusministeriö julkaisi myös tutkimuksen suomalaisten 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten pikalainojen ja kulutusluottojen käytöstä.²³ Neuvottelukunnan suositukset, ministerin lausunto ja pikaluottotutkimuksen tulokset esiteltiin kauppa- ja teollisuusministeriön 23.11.2006 järjestämässä toimittajatilaisuudessa. Pikaluottoja ja vastuullista luotonantoa pohdittiin myös taloudenhallinnan neuvottelukunnan järjestämässä seminaarissa maaliskuussa 2007. Tilaisuudessa käsiteltiin muun muassa mahdollisuuksia puuttua lainsäädännöllä pikaluottojen ongelmakohtiin. Seminaarin paneelikeskustelussa näkemyksiään vastuullisesta luotonannosta toivat esille myös eri puolueiden kansanedustajat, kirkkohallitus ja luotonantajat.²⁴

Pikaluottomarkkinoiden voimakas laajentuminen on herättänyt runsaasti keskustelua myös poliitikkojen keskuudessa. Ensimmäinen kansanedustajan tekemä lakiehdotus pikaluottojen markkinoinnista ja koroista käsiteltiin

²¹ Kuluttajaoikeuden linjauksia 16.8.2006. Perussäännöt kulutusluottojen etämyynnistä. Ks. myös Kuluttajaviraston tiedote 19.9.2006. Tekstiviestivippien valvontaa tehostettava: pikaluotot eivät saa johtaa perusteettomiin maksuhäiriömerkintöihin.

²² Valtioneuvoston asetus taloudenhallinnan neuvottelukunnasta 278/2006.

²³ Kaartinen & Lähteenmaa (2006). Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja. KTM rahoitetut tutkimukset 10/2006.

²⁴ Vastuullinen luotonanto-seminaari 30.3.2007.

eduskunnan täysistunnossa maaliskuussa 2006.²⁵ Pikaluottoihin liittyvistä ongelmista on jätetty viimeisen parin vuoden aikana valtioneuvostolle myös useita kirjallisia kysymyksiä ja toimenpidealoitteita.²⁶ Kansanedustajat ovat kiinnittäneet huomioita erityisesti luottojen markkinointiin ja pikaluottoja hakevien henkilöiden tunnistamiseen liittyviin epäkohtiin. Valtioneuvostolta on vaadittu toimenpiteitä muun muassa markkinoinnin valvonnan tehostamiseksi ja luottojen väärinkäyttömahdollisuuksien ehkäisemiseksi.

Eduskunnan talousvaliokunta edellytti lokakuussa 2006, että hallitus ryhtyy tarpeen vaatiessa lainsäädännöllisiin ja muihin toimiin pikaluottoituksen saamiseksi hallintaan muun muassa velvoittamalla pikaluottoyritykset rekisteröitymään ja tekemään luottosopimukset kirjallisina ja huolehtimaan siitä, etteivät luoton kokonaiskustannukset ole kohtuuttomia.²⁷

Marraskuussa 2006 kauppaja teollisuusministeri Mauri Pekkarinen (kesk.), oikeusministeri Leena Luhtanen (sd) ja toinen valtiovarainministeri Ulla-Maj Wideroos (r) antoivat yhteisen lausuman pikaluottoihin liittyvien ongelmakohtien selvittämisestä ja valvonnan tehostamisesta.²⁸ Valtioneuvosto päätti vielä saman vuoden joulukuussa ryhtyä eduskunnan talousvaliokunnan lausumasta aiheutuviin toimenpiteisiin.²⁹

Pikaluottoja koskevan lainsäädännön valmistelu alkoi syksyllä 2007 oikeusministeriössä. Ministeriö asetti 22. päivänä lokakuuta työryhmän valmistelemaan ehdotusta pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamisesta. Työryhmän työn taustalla oli oikeusministeriössä laadittu arviomuistio mahdollisista lainsäädäntötarpeista pikaluottoihin liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi.³⁰ Työryhmän tehtäväksi tuli selvittää muun muassa lainan hakijan luotettavaa tunnistamista koskevien säännösten uudistamistarve. Työryhmän tavoitteeksi asetettiin myös lainsäädäntötarpeiden selvittäminen koskien muun muassa luoton todellisen vuosikoron ilmoittamista markkinoinnissa ja luoton myöntämisen ajankohtaa. Lainsäädäntövaihtoehtoja pyydettiin selvittämään myös rikoslain koronkiskontasäännösten sekä yhtiöiden mahdollisen rekisteröitymisvelvoitteen osalta. Työryhmällä on aikaa lakimuutosten valmisteluun marraskuun 2008 loppuun saakka.

²⁵ Lakialoite LA 7/2006 vp.

²⁶ Ks. esim. valtiopäiväasiakirjat TPA 59/2007, vp, KK 921/2005 vp, KK 334/2006 vp, KK 393/2006 vp, KK 423/2006 vp, KK 298/2007 vp, KK 402/2007 vp, KK 412/2007 vp,

²⁷ TaVM 12/2006 vp.

²⁸ Valtiovarainministeriön tiedote 23.11.2006. Ministerit ottavat pikaluotot tehostettuun valvontaan.

²⁹ Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2006. Pikaluottoituksen hallinta K 10/2006 vp - EK 30/2006 vp.

³⁰ Oikeusministeriön pikaluottotyöryhmän asettamispäätös 2/41/2007. Ks. myös arviomuistio mahdollisista lainsäädäntötarpeista ns. pikaluottoihin liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 28.9.2007.

4.4 Muita toimia ja kannanottoja

Tietosuojavaltuutettu on ottanut kantaa lainanhakijan luotettavaan tunnistamiseen liittyviin kysymyksiin. Yrityksen tulisi tunnistaa lainanhakija luotettavasti ja virheettömästi. Kuitenkaan suuri osa pikaluottoja tarjoavista yrityksistä ei noudata henkilötietolain vaatimuksia, vaan asiakkaan tunnistaminen tapahtuu ainoastaan henkilö- ja osoitetietojen avulla. Tunnistamisongelmia on todettu erityisesti niissä tilanteissa, joissa alaikäiset ovat käyttäneet luoton hakemisessa vanhempiensa henkilötietoja tai luottoja on otettu jonkun muun henkilön nimissä.³¹

Tietosuojavaltuutetun toimisto selvitti vuoden 2006 aikana pikaluottoja tarjoavien yritysten suorittamaa henkilötietojen käsittelyä. Selvityksen perusteella lainanhakijoiden tunnistaminen todettiin puutteelliseksi. Asiakkaiksi saattoi rekisteröityä henkilöitä, jotka eivät todellisuudessa olleet hakenneet lainaa. Asiakkaiden tunnistaminen yrityksissä perustui matkapuhelimen hallintaan, eli oletamaan siitä, että puhelimenkäyttäjä on lainan hakemisen hetkellä kyseessä olevan liittymän tilaaja. Lainan hakijan tunnistamisessa käytettävät tiedot olivat monissa tapauksissa vain henkilötunnus sekä nimi, puhelinnumero ja osoite. Näitä tietoja yrityksissä verrattiin vastaavasti luottotietorekisteriin sekä väestörekisterikeskuksen ja numerotiedotuspalvelun tietoihin.

Toimialalta saamiensa vastauksien pohjalta tietosuojavaltuutettu laati marraskuussa 2006 muistion pikaluottotoimintaan liittyvistä puutteista henkilötietolain kannalta arvioituna. Tietosuojavaltuutettu antoi saman kuukauden aikana eräälle pikaluottoyhtiölle kehotuksen ottaa huomioon muistiossa esitetyt johtopäätökset ja ilmoittaa vuoden loppuun mennessä, mihin toimenpiteisiin yritys ryhtyy muistion johdosta. Yritys puolestaan ilmoitti vastauksessaan, että sen toiminta oli tietosuojalain mukaista, eikä tarvetta toiminnan uudelleen arvioon olisi.

Ensimmäinen tietosuojalautakunnan päätös lainanhakijoiden luotettavasta tunnistamisesta annettiin alkuvuodesta 2008.³² Lautakunta tutki asiaa tietosuojavaltuutetun maaliskuussa 2007 lautakunnalle osoittaman hakemuksen johdosta. Lautakunta totesi päätöksessään, että erään pikaluottoja tarjoavan yrityksen on muutettava toimintansa henkilötietolain vaatimusten mukaiseksi. Henkilötietolaki edellyttää, että lainanhakija tulisi tunnistaa luotettavasti käyttämällä esimerkiksi sähköistä henkilökorttia tai henkilökohtaisia pankkitunnuksia. Lautakunnan mukaan pelkkä henkilötunnus, puhelinnumero ja osoite eivät riitä tunnistamaan lainanhakijaa luotettavasti.

³¹ Tietosuojavaltuutettu 4/2007. Pikavipeissä piilee identiteettivarkauden vaara.

³² Tietosuojalautakunnan päätös nro 1/22.1.2008.

Yritys määrättiin muuttamaan pikaluottojen myöntämisessä noudattamansa luotonhakijoiden tunnistamistapansa, ettei väärä henkilö voi rekisteröityä luotonhakijaksi.

Tietosuojalautakunta kehotti kannanotossaan myös muita pikaluottoja tarjoavia yrityksiä muuttamaan käytäntöjään lautakunnan ennakkopäätöksen mukaisiksi. Mikäli yritykset eivät muuttaisi toimintaansa vapaaehtoisesti, tapaukset jouduttaisiin viemään yksitellen tietosuojalautakunnan käsiteltäviksi.

Myös Rahoitustarkastus (RATA) on seurannut viimeisen parin vuoden aikana aktiivisesti pikaluottoyritysten toiminnan lainmukaisuutta ja pikaluototuksen kehitystä. Rahoitustarkastus on tehnyt selvityksiä pikaluotto-toiminnasta ja julkaissut verkkosivustollaan pikaluottoihin liittyvää tietoa. Rahoitustarkastus on tukenut myös viranomaisten toimia pikaluottoihin liittyvien epäkohtien ja lainsäädännön muutostarpeiden selvittämiseksi. Lainsäädännön muutostarpeita on arvioitu muun muassa todellisen vuosikoron ilmoittamisvelvollisuuden ja toiminnan rekisteröimisen sekä valvonnan osalta.³³

Rahoitustarkastus antoi syksyllä 2006 valtiovarainministeriölle pikaluottoihin liittyvistä epäkohdista selvityksen. Selvityksen mukaan olisi perustelua laajentaa Rahoitustarkastuksen valvontaoikeuksia myös pikaluottoyrityksiin. Rahoitustarkastus piti kannanotossaan tärkeänä sitä, että rekisteröitymisen avulla olisi mahdollista tutkia myös omistajatahojen taustat. Selvityksessä kiinnitettiin huomioita myös luotonottajan ja luotonantajan tunnistamiseen liittyviin kysymyksiin. Rahoitustarkastuksen mukaan luotosopimukset olisi hyvä tehdä kirjallisina, jolloin myös mahdollinen rahanpesu olisi vaikeampaa.

Rahoitustarkastuksessa on selvitetty myös pikaluottotoiminnan laajuutta ja käytäntöjä Suomessa ja muualla Euroopassa.³⁴ Kesällä 2006 toteutetun kyselyn perusteella suuri osa lainahakijoista oli 20–30-vuotiaita ja lainojen vuosikorot olivat yleensä useita satoja prosentteja. Kysely lähetettiin myös muiden EU-maiden rahoitusvalvojille toiminnan laajuuden arvioimiseksi. Kysely osoitti pikaluototuksen olevan lähinnä pohjoismainen ilmiö.

Pikaluottojen houkutuksiin ja helppoon saatavuuteen on kiinnitetty huomiota myös kirkon piirissä. Pikaluottojen on pelätty tarjoavan työttömille, köyhille ja syrjäytyneille portin pikalainakierteeseen. Velkaongelmien ennaltaehkäisemiseksi kirkon diakoniatyö laati pikaluottoalalle kesällä 2006 vastamainoskampanjan, jonka tavoitteena oli kritisoida alkuperäis-

³³ Rahoitustarkastuksen kertomus eduskunnan pankkivaltuustolle: Rahoitustarkastuksen toiminnan tavoitteet ja niiden toteutuminen vuonna 2006.

³⁴ Pikavippitoiminta Suomessa yleisempää kuin muissa EU-maissa. Rahoitustarkastuksen lehdistötiedote 16.8.2006.

ten pikaluottomainosten ideaa ja maailmankuvaa.³⁵ Eduskunnan köyhyysryhmä ja kirkkohallituksen Diakonia ja yhteiskunnallinen työ -yksikkö (KDY) järjestivät marraskuussa 2006 aiheesta myös seminaarin.³⁶

Pikaluottotoimintaan on pyritty puuttumaan myös rikoslain kiskontaa ja kuluttajansuojalain kohtuuttomia sopimusehtoja koskevien säännösten nojalla. Vuoden 2008 alussa Valtakunnansyyttäjänvirasto ja Yleisradio tekivät keskusrikospoliisille pikaluottojen koroista tutkintapyynnön.³⁷ Poliisia pyydettiin selvittämään, onko pikaluottoyrityksiä syytä epäillä koronkiskonnasta. Lyhytaikaisen pikaluoton korko voi nousta jopa satoihin prosentteihin. Rikoslain koronkiskontaa koskevan pykälän mukaan kiskonnasta on kysymys silloin, jos luotonannossa perittävä korko ylittää huomattavasti julkisen valvonnan alaisten rahalaitosten vastaavassa luotonannossa otaman tavanomaisen koron.³⁸

Pikaluottojen yleistymiseen ja helppoon saatavuuteen on kiinnitetty huomiota myös puolustusvoimissa. Kesäkuussa 2008 oikeusministeriön pikaluottotyöryhmälle osoitetussa pääesikunnan lausunnossa todettiin, että osalle varusmiehistä pikavipit olivat aiheuttaneet merkittäviä taloudellisia ongelmia. Ongelmia syntyy, kun pienituloiset varusmiehet eivät kykene maksamaan luottoja takaisin. Lausunnossa viitattiin joukko-osastojen sosiaalikirjuriilta saatuihin raportteihin. Pääesikunnan lausunnon mukaan pikaluottojen tarjontaa tulisi rajoittaa. Pikaluottojen sijaan nuorille tulisi tarjota niin sanotun kansanpankki-mallin mukaisia kohtuuhintaisia 1–5 vuoden lainoja ilman vakuuksia.³⁹

³⁵ www.evl.fi/velkakierre

³⁶ Pikaluotot – tie velkakierteeseen? -seminaari 24.11.2006.

³⁷ Pikavippiyritysten koronkiskonnasta tutkintapyyntö (YLE uutiset 23.1.2008).

³⁸ Saarnilehto (2008) katsoo, että koronkiskonnassa on kyse todellisten maksujen perimisestä, ei laskennallisesta suureesta. Näin ollen todellista vuosikorkoa ei voida käyttää pikaluotoissa sen selvittämiseen, syyllistyykö velkoja koronkiskontaan. Koronkiskonnann peruste voinee löytyä vain velalliselle maksettaviksi tulevista lainan toimitusmaksuista. Saarnilehdon mukaan koron kohtuuttomuus tulisi arvioida tapauskohtaisesti. Arviointiin vaikuttaa luotonantajan riski, jolla voidaan perustella tavanomaisen pankkikoron ylittämistä etenkin silloin, kun luotolla ei ole vakuuksia tai luotonsaajalla on maksuhäiriömerkintöjä. Myös lainasumman ja maksuajan tulisi vaikuttaa kohtuuttomuusarviointiin. Pie-nellä ja lyhyeksi ajaksi otetulla luotolla on yleensä korkeampi korko kuin pitkäaikaisella suurella luotolla.

³⁹ Helsingin Sanomat 14.6.2008. Pääesikunta: Pikavipit aiheuttavat ongelmia varusmie-hille.

4.5 Oikeudellista sääntelyä vai vaihtoehtoisia keinoja?

Pikaluottomarkkinoiden laajentuessa kävi nopeasti ilmi, että tuhansia pikaluotoista johtuvia perintätapauksia eteni käräjäoikeuksien käsiteltäväksi. Näistä tapauksista syntyi se ”kriittinen massa”, jonka ansiosta ongelma alkoi politisoitua. Samalla esiin alkoi tulla tapauksia, joissa velalliset menettivät puhtaat luottotietonsa näiden sinänsä melko mitättömän suuruisten luottojen vuoksi.

Pikaluottomarkkinat ovat melko suppea alue verrattuna henkilöluottomarkkinoihin tai edes kulutusluottomarkkinoihin. Velallisten näkökulmasta pikaluotot eivät liene pahin velkaongelmien aiheuttaja. Vakaviin velkaongelmiin on suuremmat mahdollisuudet, jos velallinen on joutunut vippikierteeseen tai hänellä on runsaasti muitakin velkoja.

Pikaluottojen epäkohtiin on esitetty lukuisia parannusehdotuksia, kuten jo edellä kuvattiin. Vaikuttamispyrkimykset ovat kohdistuneet pääosin tekstiviestillä myönnettävien luottojen tarjonnan ja myöntämisen käytäntöihin. Eri tahojen ehdotuksissa on pohdittu myös sitä, olisiko pikaluottomarkkinoita kahlittava sääntelyn avulla.

Lainsäädäntötutkimuksen piirissä on arvioitu viime vuosina yhä enemmän vaihtoehtoisten sääntelystrategioiden hyödyntämistä lainvalmistelussa. Sääntelystrategioilla tarkoitetaan ensinnäkin sitä, käytetäänkö oikeudellista sääntelyä, itsesääntelyä vai näitä molempia hyödyntävää yhteissääntelyä. Strategiset ratkaisut voivat koskea myös sitä, tavoitellaanko laajaa kokonaisuudistusta vai rajatumpia sääntelyn muutoksia tai uudistuksia.⁴⁰

Lainsäädäntötutkijoiden perusviesti lainvalmistelijoille on ollut se, että sääntelyn vaihtoehtoja olisi pohdittava mahdollisimman laajasti ja avoimesti. Vaihtoehtojen hahmottelu käsittää yleensä seuraavat päävaiheet ongelman havaitsemisesta parhaan vaihtoehdon valintaan:

Ongelma

- tunnistetaan epäkohta
- todetaan tarve sen ratkaisemiseen

Toimintavaihtoehtojen hahmottelu

- harkitaan toimintavaihtoehtoja avoimesti ja monipuolisesti
- kavennetaan selvittely muutamaan päävaihtoehtoon

⁴⁰ Tässä yhteydessä esitettävät havainnot sääntelystrategioista ja sääntelyn vaihtoehtoista perustuvat pääosin Talan (2007) esittämiin tietoihin. Ks. myös Määttä 2008.

Päävaihtoehtojen arviointi

- eritellään eri vaihtoehtojen vahvuuksia ja heikkouksia
- arvioidaan toimenpiteiden tehokkaan implementoinnin ehtoja
- verrataan päävaihtoehtoja ns. nollavaihtoehtoon

Parhaan vaihtoehdon valinta

- valitaan se vaihtoehto, joka kokonaisuutena arvioiden näyttäisi johtavan parhaaseen lopputulokseen

Strategiavalinnat kuuluvat ministeriöiden poliittiselle johdolle ja virkamiesjohdolle. Näiden valintojen pitäisi perustua monipuolisiin taustaselvityksiin. Valintoja pohjustavan selvitystyön muoto voi vaihdella tilanteen mukaan. Se voi tarkoittaa työryhmän nimittämistä, arviointitutkimuksen teettämistä tai muulla tavalla hankittavia tietoja.

Yrityksiin vaikuttavassa sääntelyssä itsesääntelyn merkitys on kasvanut viime aikoina. Parhaimmillaan itsesääntely voi toimia niin hyvin, että tarve oikeudelliseen sääntelyyn vähenee tai poistuu kokonaan. Pikaluottoalalla itsesääntelyn piiriin kuuluu vain pieni osa alan yrityksistä, mikä vähentää tämän sääntelyn painoarvoa.

Yksi ehdotus pikaluottotoiminnan epäkohtien korjaamiseksi on ollut toiminnan tekeminen luvanvaraiseksi (ks. edellä jakso 4.4). Tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että Rahoitustarkastus valvoisi pikaluottoalan yrityksiä samalla tavoin kuin muitakin rahoitusalan yrityksiä. Yritystoiminnan sääntelyssä tällaisen etukäteissääntelyn merkitys on kuitenkin vähentynyt toimintaan kohdistuvan jälkikäteisen viranomaisvalvonnan kustannuksella.

Sääntelyn vaihtoehtoja punnittaessa näkyy ilmeinen ristiriita kilpailun etujen ja kuluttajien hyvinvoinnin kesken. Tämä on tyypillistä kuluttajan-suojan tai velallisten suojan sääntelylle, jossa sääntelyratkaisujen olisi samanaikaisesti tuettava yritysten toimintaedellytyksiä ja suojattava yksilöitä kohtuuttomilta tilanteilta. Sääntelystrategioiden arvioinnissa olisi kuitenkin vältettävä tarpeetonta vastakkainasettelua. Paremman sääntelyn toimintaohjelmassa vuonna 2006 arvioitiin, että kilpailu ja hyvinvointi olisi nähtävä toisiaan täydentävinä tavoitteina.⁴¹

Pikaluottojen oikeudellisen sääntelyn tarpeen arvioinnissa ydinkysymykseksi nousee se, aiheuttaako alan yritysten toiminta kuluttajille sellaista haittaa, että asiaan ei voida puuttua yksinomaan ”pehmeän sääntelyn” keinoin. Oikeudellista sääntelyä ei siis tarvita, jos kuluttajille aiheutuvat haitat ovat vähäisiä tai jos esimerkiksi itsesääntely riittää poistamaan epäkohdat. Samaan lopputulokseen voidaan päätyä myös silloin, jos elinkeino-

⁴¹ VNK 8/2006, 159.

toiminnalle sääntelystä aiheutuvat haitat osoittautuvat paljon suuremmiksi kuin siitä kuluttajille aiheutuvat edut.

Julkisen ja yksityisen sääntelyn vahvuuksia yhdistävästä niin sanotusta yhteissääntelystä on ennakoitu voimakasta sääntelytrendiä tulevina vuosikymmeninä. Sama yhdistelmä näyttää todennäköiseltä myös pikaluottoihin vaikuttamisessa. Tulossa olevat lainsäädännön muutokset siis täydentäisivät alan itsesääntelyä.

Lainsäädännön muutoksia ennakoi se, että pikaluottotyöryhmän toimeksiannossa on yksilöity lainsäädännön muutostarpeet.⁴² Muutoksia voisi tulla kuluttajansuojalakiin, korkolakiin, lakiin saatavien perinnästä, rikoslakiin sekä holhoustoimilakiin. Toimeksiannon mukaan työryhmän on valmisteltava hallituksen esityksen muotoon laadittu ehdotus pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamisesta.

Tätä strategista ratkaisua on perusteltu myös oikeusministerin vastauksessa eduskunnassa helmikuussa 2008 esitettyyn kirjalliseen kysymykseen, joka koskee toimia pikaluotto-ongelmien ratkaisemiseksi.⁴³ Vastauksessa todetaan, että ”koska tehostetulla viranomaisvalvonnalla ja muilla käytännön toimilla ei ole kuitenkaan pystytty puuttumaan kaikkiin pikaluottojen tarjonnassa ilmenneisiin epäkohtiin, oikeusministeriö asetti lokakuussa 2007 työryhmän valmistelemaan pikaluottoihin liittyvän lainsäädännön muuttamista”.

Sääntelystrategiasta päätettiin siis jo ennen pikaluottotyöryhmän nimitämistä oikeusministeriössä valmistellun arviomuiston ja muiden pikaluottomarkkinoista kertyneiden tietojen pohjalta.⁴⁴ Todennäköisesti tässä esiselvityksessä hahmottui ymmärrys siitä, että niin sanotut pehmeät sääntelykeinot eivät riitä korjaamaan pikaluottotoiminnassa havaittuja epäkohtia. Mahdollisesti myös kova poliittinen paine on voinut vaikuttaa asiaan.

Linjavalintaa on voinut edesauttaa myös se, että lainvalmistelutyö käynnistyy helpommin ja todennäköisesti etenee ripeämmin, jos sääntelystrategia valitaan varhaisessa vaiheessa. Silloin ei tarvitse tarpeettoman kauan selvittää monia vaihtoehtoisia ratkaisumalleja. Tämä on paikallaan, jos oikea strategia on helposti valittavissa esiselvitysten perusteella. Jos näin ei kuitenkaan ole, on järkevää pitää useampia vaihtoehtoja avoimena tarkempia selvityksiä varten.

⁴² OM 2/41/2007.

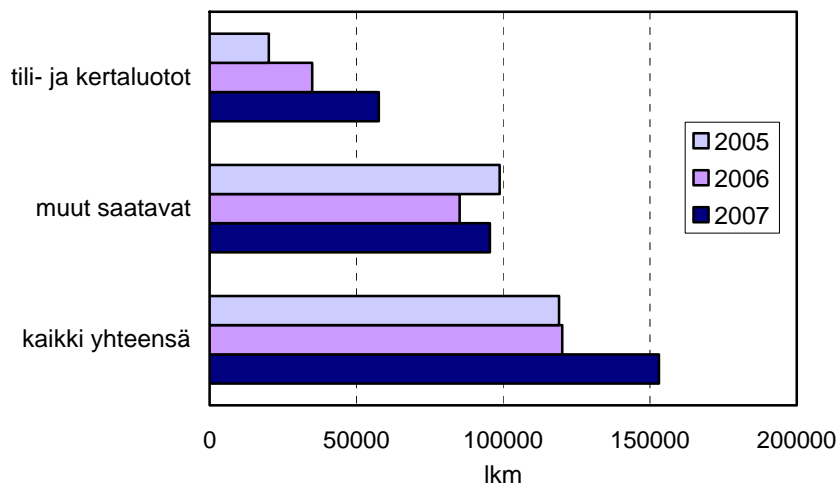
⁴³ KK 28/2008; OM 26.2.2008.

⁴⁴ OM 28.9.2007.

5 PIENTEN KULUTUSLUOTTOJEN VELKOMUSASIAI LUOTTOTIETOREKISTERISSÄ

Pikaluottojen maksuvaikeuksia on mahdollista tarkastella useamman tietolähteen avulla. Tässä jaksossa esitellään Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tietoja sekä velkomusasioista yleensä että rahamäärältään pienistä velkomusasioista. Niiden avulla on mahdollista arvioida pikaluotoista johtuvien velkomusasioiden yleisyyttä ja osin myös sisältöä.

Kuviossa 4 kuvataan kaikkia luottotietorekisteriin vuosina 2005–2007 rekisteröityjä yksityisoikeudellisten saatavien velkomustuomioita.⁴⁵ Pikaluotot sisältyvät voimakkaasti kasvaneeseen ryhmään, johon on luokiteltu tili- ja kertaluotot sekä rahoitusyhtiöiden saatavat.

Kuvio 4 Velkomustuomiot yksityisoikeudellisista saatavista luottotietorekisterissä 2005–2007

Tili- ja kertaluottojen ryhmän velkomustuomiot ovat lisääntyneet runsaasta 20 000:sta lähes 58 000:een vuosina 2005–2007. Vuonna 2006 nämä tuomiot lisääntyivät 73 prosenttia edellisvuodesta ja vuonna 2007 noin 65 prosenttia.

Samana aikana kaikkien muiden velkomustuomioiden yhteenlaskettu osuus on hieman supistunut. Tässä ryhmässä eniten on annettu tuomioita huoneiston vuokrista ja vastikkeista, televeloista, postimyyntisaatavista ja välttämättömyyspalveluihin (esim. energia ja vesilaskut) liittyvistä maksuista.

⁴⁵ Lisäksi on hyödynnetty Suomen Asiakastiedon julkaisemia tietoja velkomusasioiden määrästä ja rakenteesta samana aikana (Velkomusasioiden määrä ja rakenne 2005–2007).

Vuonna 2007 velkomustuomioiden määrä luottotietorekisterissä kohosi yli 150 000:een, kun vuosina 2005 ja 2006 vastaava määrä oli 120 000 tienoilla. Velkomustuomioiden yhteismäärän kasvu yli neljänneksellä vuonna 2007 johtuukin yksinomaan tili- ja kertaluottojen ryhmään kohdistuneiden tuomioiden lisääntymisestä.

On kuitenkin huomattava, että kaikki tämän ryhmän saatavia koskevat tuomiot eivät johdu pikaluotoista. Asiaan saadaan lisävalaistusta, kun seuraavaksi tarkastellaan lähemmin velkamäärältään pieniin tili- ja kertaluottoihin liittyviä velkomustuomioita.⁴⁶

Luottotietorekisterissä korkeintaan 300 euron kulutusluotoista johtuvat yksipuoliset velkomustuomiot ovat pääosin matkapuhelimella otettuja pikaluottoja. Näitä tapauksia ei kuitenkaan ole merkitty rekisterissä siten, että varmuudella tiedettäisiin niiden olevan nimenomaan pikaluottoasioita. Toisaalta on mahdollista, että myös yli 300 euron saataviin sisältyy pikaluotto-tapauksia.

Taulukossa 4 kuvataan pienistä kulutusluotoista johtuvien velkomusasioiden määrän kehitystä luottotietorekisterissä vuosina 2005–2007. Mukaan on otettu kulutusluottojen velkomustuomiot aina 1 000 euroon saakka. Näin voidaan verrata keskenään tavanomaisten matkapuhelinlainojen ja muiden pienten lainojen kehitystä ja rakenteen muutosta.

Taulukko 4 Yleiskuva pienten kulutusluottojen velkomusasioista luottotietorekisterissä 2005–2007

Saatavan määrä, €	2005		2006		2007	
	lkm	rakenne %	lkm	rakenne %	lkm	rakenne %
0–300	2982	36	13006	64	25295	71
301–1000	5324	64	7441	36	10555	29
yhteensä	8306	100	20447	100	35850	100

Luottotietorekisterin tilastotietojen perusteella alle 1 000 euron saataviin liittyvien velkomusasioiden määrä on moninkertaistunut vuosina 2005–2007. Kasvu on ollut voimakkainta korkeintaan 300 euron saatavien ryhmässä. Näistä lainoista johtuvien velkomusasioiden määrä kohosi yli 25 000:een vuonna 2007.

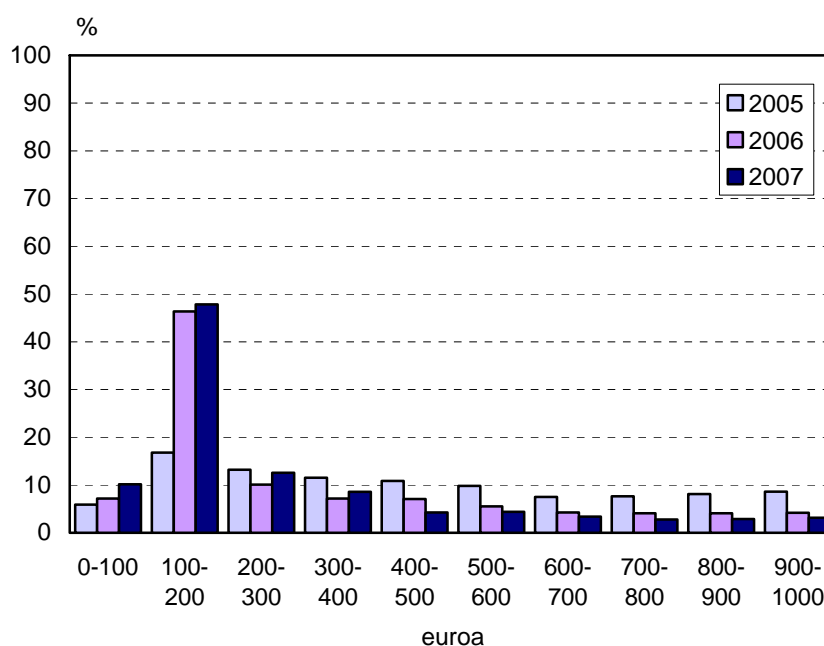
Kaikki alle 300 euron saatavista johtuvat 25 000 velkomustuomiota eivät kuitenkaan ole aiheutuneet matkapuhelimella nostetuista pikaluotoista. Jo ennen pikaluottomarkkinoiden syntyä oikeusteitse on peritty muitakin pieniä kulutusluottoja ja sitä tehdään edelleen.

⁴⁶ Näiltä osin tarkastelut perustuvat Suomen Asiakastieto Oy:stä saatuihin tietoihin sellaisista kulutusluottoihin liittyvistä velkomustuomioista, joissa asian rahamääräisen intressin yläraja on ollut korkeintaan 300 euroa tai 1 000 euroa (Pienten kulutusluottojen velkomusasiat 2005–2007).

Vuonna 2005 käräjäoikeudet olivat tuskin ehtineet antaa kovin paljon tuomioita pikaluotoista johtuvissa velkomusasioissa. Tuolloin luottotietorekisteriin kirjattiin kuitenkin lähes 3 000 velkomustuomiota, joissa kulutusluotosta johtuvan saatavan rahamäärä jäi korkeintaan 300 euroon. Siksi pikaluotoista johtuviin velkomustuomioihin olisi luettava vain vuoden 2005 ”lähtötason” ylittävä määrä asioista. Näin laskien päädytään noin 22 000–23 000 tapaukseen.

Tilastotiedot pikaluottojen maksuvaikeuksien kehityksestä näyttävät ensi silmäyksellä huolestuttavilta. Voidaan kuitenkin arvioida, että voimakkaimman kasvun vaihe on jo ohi. On ymmärrettävää, että uudenlaiseen ja nopeasti laajenevaan liiketoimintaan liittyy epäkohtia, joilla on usein ajan myötä taipumus vaimeta.

Kuviossa 5 kuvataan pienten kulutusluottojen velkomustuomioita tarkemmin saatavan määrän mukaan. Siitä näkyy, että huomattava osa pienten kulutusluottojen velkomustuomioista keskittyy 100–200 euron luottoihin. Vuonna 2007 lähes puolet alle 1 000 euron velkomustuomioista koski tällaisia luottoja. Alle 300 euron luottoihin liittyvistä tuomioista kaksi kolmasosaa sijoittui tähän ryhmään. Näitä tuomioita oli yhteensä 17 000 kappaletta.

Kuvio 5 Pienistä luotoista johtuvat yksipuoliset velkomustuomiot luottotietorekisterissä saatavan määrän mukaan 2005–2007 (n=25 295)

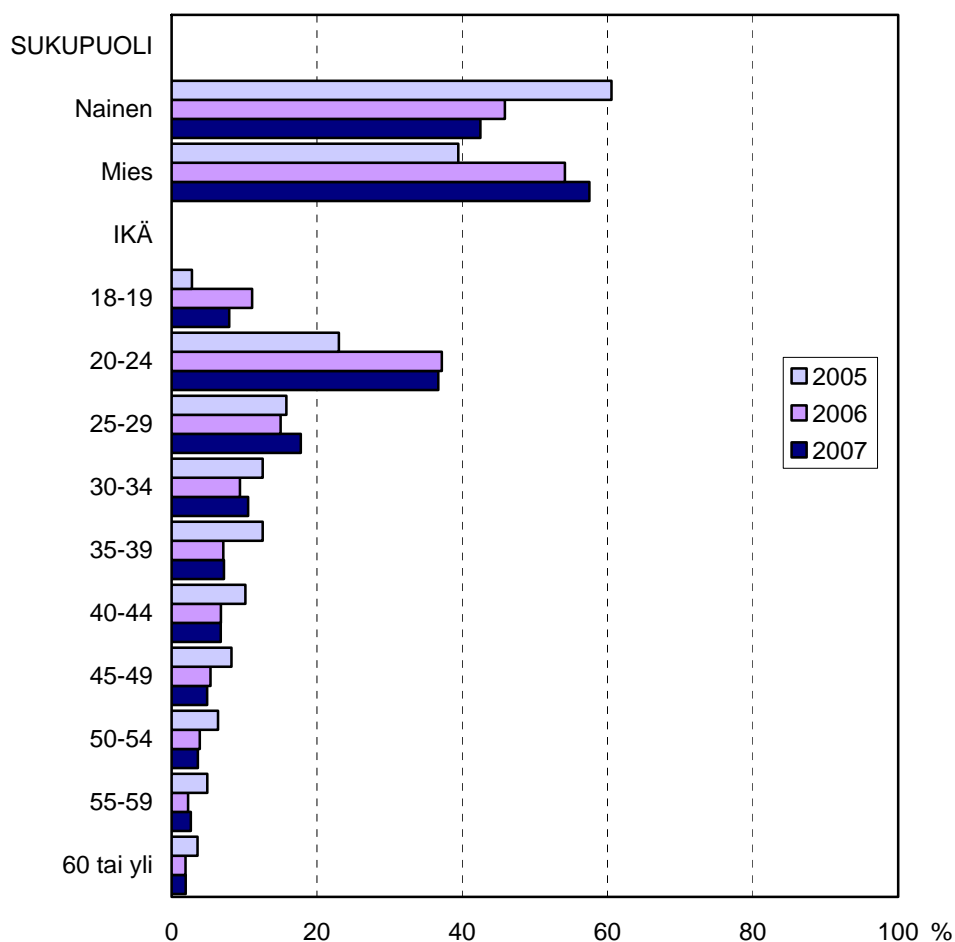
Luottotietorekisteriin kirjattujen henkilöiden taustatietojen avulla on mahdollista arvioida hieman tarkemmin pikaluotoista johtuvia velkomustuomioita. Seuraavaksi tarkastellaan asioiden rakennetta henkilön sukupuolen

ja iän mukaan. Tarkastelu kohdistuu korkeintaan 300 euron suuruisiin velkomustuomioihin.

Vuonna 2007 pikaluottojen velkomustuomioista lähes 60 prosenttia kohdistui miehiin ja runsaat 40 prosenttia naisiin. Vielä vuonna 2005 luvut olivat suurin piirtein päinvastoin, joten naiset olivat velkomustuomion kohteena useammin kuin miehet. Muutos voi johtua esimerkiksi siitä, että miehet ovat ahkerampia luotonottajia, huonompia maksajia tai näitä molempia.

Kuvion 6 perusteella alle 300 euron saatavien velkomustuomiot jakaantuvat epätasaisesti eri ikäluokkiin. Noin 37 prosenttia tuomioista kohdistuu 20–24-vuotiaisiin. Alle 25-vuotiaiden saamien tuomioiden yhteenlaskettu osuus kohoaa 45 prosenttiin ja alle 35-vuotiaiden osuus 73 prosenttiin. Alle 20-vuotiaiden ryhmän osuus jää selvästi alle kymmeneen prosenttiin. Tämä ryhmä kattaa kuitenkin vain kaksi ikäluokkaa, eikä siksi ole vertailukelpoinen muiden kuvion ryhmien kanssa.

Pikaluotot ovat lisänneet ennen muuta nuorten velkomustuomioita. Kun alle 30-vuotiaat saivat vuonna 2005 noin 1 200 velkomustuomiota, oli vastaava määrä vuonna 2007 jo lähes 16 000. Tosin pienistä kulutusluotoista johtuvien velkomustuomioiden määrä on lisääntynyt kaikissa muissakin kuvion 6 ikäryhmissä, mutta kasvuvauhti on ollut hitaampi kuin nuorilla.

Kuvio 6 Pikaluotoista johtuvat velkomusasiat luottotietorekisterissä henkilön sukupuolen ja iän mukaan 2005–2007 (n=25 295)

Edellä on tarkasteltu pienistä kulutusluotoista johtuvien velkomusasioiden määrää. Lainojensa kanssa vaikeuksiin joutuneita henkilöitä ei kuitenkaan ole yhtä paljon kuin velkomusasioita. Tämä johtuu siitä, että osalla velallisista on useampia velkomustuomioita.

Vuonna 2007 runsaat 11 200 henkilöä sai velkomustuomion alle 300 euron kulutusluotosta. Näistä todennäköisesti valtaosa johtuu matkapuhelimella otetuista pikaluotoista. Jos määrästä vähennetään vuoden 2005 ”lähtötaso” vastaavana määränä runsaat 2 800 henkilöä, jää pikaluotoista velkomustuomion saaneiden henkilöiden määräksi noin 8 000–9 000 henkilöä. Näin ollen vuonna 2007 noin 2,5 promillea täysi-ikäisistä suomalaisista oli saanut velkomustuomion pikaluotosta.

Alle 300 euron kulutusluotosta velkomustuomion saaneiden henkilöiden määrä vastaa osapuilleen alle puolta runsaan 25 000 velkomustuomion määrästä. Näin ollen yhdellä velallisella on keskimäärin yli kaksi pikaluotosta johtuvaa velkomustuomiota.

Luottotietorekisterin tietojen perusteella syntyy kohtalaisen selkeä kuva matkapuhelimella otettavien pikaluottojen aiheuttamista velkomusasioista. Ensinnäkin niiden määrä on moninkertaistunut. Toiseksi vuonna 2007 alle 300 euron luotoista annettiin 22 000–23 000 velkomustuomiota ja ne kohdistuivat 8 000–9 000 henkilöön. Kolmanneksi tuomiot kasaantuvat miehille, 20–24-vuotiaille ja 100–200 euron saatavien ryhmään.⁴⁷

⁴⁷ Yleiskuva pikaluottojen maksuvaikeuksista näyttää hyvin samanlaiselta kuin Ruotsissa, jonka tilannetta esiteltiin lyhyesti luvussa 3.3.2.

6 PIKALUOTTOJEN MAKSUVAIKEUDET KÄRÄJÄOIKEUKSIEN REKISTEREISSÄ

Tässä jaksossa tarkastellaan kärjäoikeuksissa käsiteltyjä pikaluottoihin liittyviä velkomustuomiota (n=1 727).⁴⁸ Kärjäoikeuksista koottu tutkimusaineisto koostuu kärjäoikeuksien elokuussa 2007 ratkaisemista pikaluottoasioista.⁴⁹ Tutkimusaineisto sisältää perustietoja asioiden käsittelyajoista, vaatimusten määrästä sekä perintä- ja oikeudenkäyntikuluista. Tutkimus antaa taustatietoa myös pikaluottovelallisista (n=1 356). Tässä yhteydessä on tarkasteltu velallisten ikä- ja sukupuolijakaumia sekä asuinpaikkaa.

6.1 Velkomustuomioiden tietosisältö

Tutkimusaineiston velkomusasioista valtaosa kuului kärjäoikeusaineistossa asiaryhmään velka- ja saamissuhde (91 %). Loppuosa tapauksista kuului ryhmään toimeksiantosopimus (8 %) ja irtain omaisuus (1 %).⁵⁰

Tutkimusaineiston perusteella kärjäoikeuksien pikaluottoihin liittyvistä velkomustuomioista valtaosa on yksipuolisia tuomioita eli tapauksia, joissa vastaaja on ollut passiivinen tai ei ole vastannut saamaansa haasteeseen. Kaikista velkomustuomioista 80 prosenttia oli hyväksytty yksipuolisella tuomiolla ja viidesosassa tapauksista asia oli jäänyt sillensä eli rauennut. Sillensä jääneissä tapauksissa ei ollut yksilöityä tietoa raukeamisen syistä. Periaatteessa kanne voi jäädä sillensä jutun osapuolen poissaolon takia sekä tapauksissa, joissa kantaja peruuttaa kanteensa. Kanne voi raueta myös silloin, jos jutun osapuolet sopivat riitansa ennen tuomioistuimen (pää)käsitelyä.

Pikaluottoja koskeneista velkomusasioista neljäsosa (26 %) oli ratkaistu Turun ja joka viides (20 %) Helsingin hovioikeuspiirin kärjäoikeuksissa. Noin 15 prosenttia velkomustuomioista oli annettu Vaasan ja joka seitsemäs Itä-Suomen hovioikeuspiirin alueella. Loppuosa tapauksista koostui

⁴⁸ Kärjäoikeuksissa velkomusasiat käsitellään niin sanotussa summaarisessa menettelyssä. Summaarisiksi asioiksi kutsutaan niitä riita-asioita, jotka voidaan panna vireille suppealla haastehakemuksella ja riidattomina ratkaista yksipuolisella tuomiolla kirjallisessa valmistelussa. Summaarisissa asioissa on yleensä kysymys riidattoman saatavan täytäntöönpanokelpoisuuden vahvistamisesta.

⁴⁹ Tutkimusaineisto kattaa ne velkomustuomiot, joissa alkuperäinen velkoja on itse kantajana. Aineistossa eivät ole mukana ne pikaluottoja koskevat velkomusasiat, joissa velkojana on perintätoimisto. Ks. tarkemmin jakso 2.3.

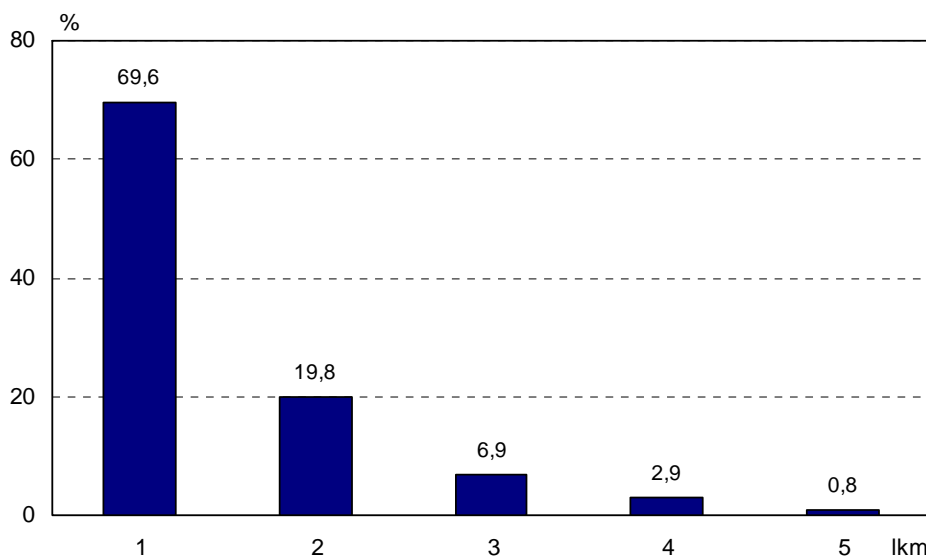
⁵⁰ Siviiliasiain nimikkeistö 2007. Tilastokeskus.

Kouvolan (12 %) ja Rovaniemen (13 %) hovioikeuspiireihin kuuluvien käräjäoikeuksien ratkaisusta.

Tutkimusaineiston perusteella velkomuskanteen käsittely kestää käräjäoikeudessa keskimäärin kuusi viikkoa.⁵¹ Käsittelyaika on laskettu haastehakemuksen saapumispäivästä käräjäoikeuteen asian ratkaisupäivään. Nopeimmillaan asia oli ratkaistu kahdessa viikossa ja pisimmillään käsittely oli kestänyt seitsemän kuukautta. Summaarisissa velkomusasioissa keskimääräiset käsittelyajat ovat kaikkiaan kohtalaisen lyhyitä, koska tuomioistuimen päätöksenteko asiassa tapahtuu useimmiten kansliatyönä. Riitaisissa velkomusasioissa, joissa asia ratkaistaan laajan oikeudenkäyntimenettelyn kautta, oikeudenkäynnin kokonaiskesto on luonnollisesti pidempi.

6.1.1 Saatavien lukumäärä

Pikaluottoja koskevista velkomusasioista noin 70 prosenttia oli tapauksia, joissa velallisella oli käräjäoikeuden käsittelyssä sillä erää ainoastaan yksi maksamaton pikaluotto (kuvio 7). Viidesosassa tapauksia saatavia oli kaksi ja loppuosassa tapauksia maksamattomien saatavien lukumäärä oli kolmesta viiteen. Toisin sanoen noin kolmasosa asioista voidaan luokitella tapauksiksi, joissa velallisella on useampia maksamattomia luottoja. Näistä tapauksista valtaosassa velallinen oli ottanut pikaluottoa useista eri yrityksistä.

Kuvio 7 Saatavien lukumäärä pikaluottojen velkomustuomioissa velallista kohtien (n=1 356)

Velallisen taustaa tutkittaessa havaittiin, että usean velan tapaukset (pikaluottokierteet) olivat yleisempiä miehillä kuin naisilla. Miehillä maksamattomien pikaluottojen lukumäärä oli tyypillisesti kahdesta neljään. Huolimatta siitä, että usean velan tapaukset olivat naisten keskuudessa harvinaisempia, naiset olivat yliedustettuina tapauksissa, joissa saatavien lukumäärä oli yli viisi. Velallisten ikäjakaumia tarkasteltaessa kävi ilmi, että ikäryhmässä 25–34 vuotta velallisilla oli yleisimmin useita velkoja.

On mahdollista, että edellä kuvatut luvut saatavien lukumäärästä velallista kohden ovat todellisuudessa suurempia. Tutkimusaineiston velkomustapaukset kattavat vain osan markkinoilla olevien pikaluottoyritysten oikeudessa käsitellyistä pikaluottoasioista. Saatavien lukumäärä tässä tutkimuksessa antaa tietoa vain niistä saatavista, joita velallisella on tutkimusaineistoon kuuluville yrityksille. Velkasuhteiden lukumäärä saattaisi olla suurempi, jos tarkastelussa olisivat mukana kaikki alan yritykset. Tämä johtuu siitä, että osalla velallisista on todennäköisesti myös muiden, tutkimusaineistoon kuulumattomien, pikaluottoyritysten velkoja.⁵²

6.1.2 Saatavien rahamäärä

Pikaluottoihin liittyvissä velkomustuomioissa saatavien rahamäärät ovat kuvion 8 mukaan suhteellisen pieniä: keskimäärin 120 euroa.⁵³ Tutkimusaineistossa pienin saatava oli suuruudeltaan 20 euroa ja suurin 416 euroa. Yli puolessa tuomioita saatavan keskiarvo oli 100–150 euroa (kuvio 8).

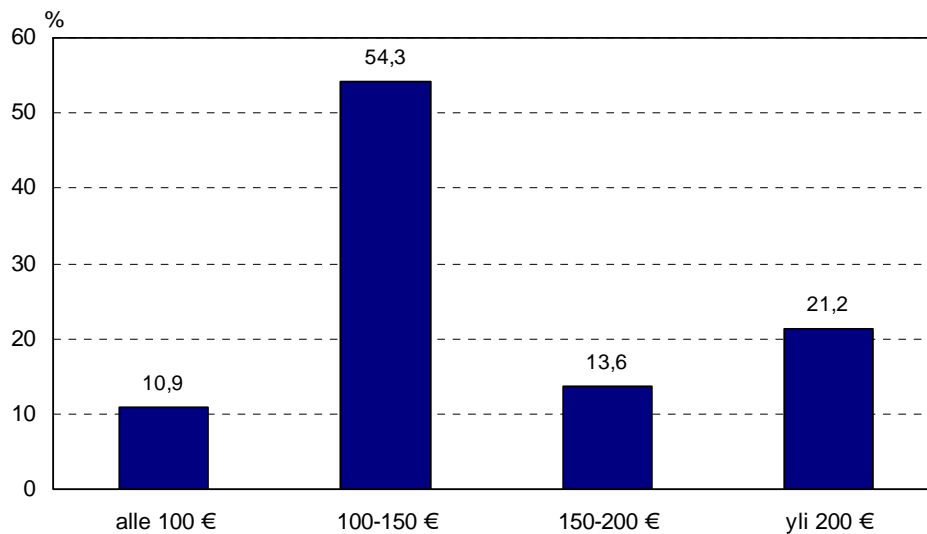
Edellä mainitut euromäärät saatavaa kohden eivät poikkea merkittävästi luottotietorekisterin tiedoista, jotka kuvaavat pienten kulutusluottojen velkomustuomioita. Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tiedoista vuodelta 2007 käy ilmi, että huomattava osa pienistä kulutusluotoista johduttavista velkomustuomioista keskittyy 100–200 euron luottoihin.⁵⁴

⁵¹ Tutkimuksessa esitettävät keskimäärätiedot ovat mediaaniarvoja, ellei toisin mainita.

⁵² Tutkimusaineisto koostuu niistä pikaluottoja koskevista velkomustuomioista, joissa yritys oli perinyt saatavaansa itse. Toisin sanoen aineistosta puuttuvat ne velkomusasiat, joissa velka oli annettu perintätoimiston perittäväksi. Tutkimusaineisto antaa tietoa pikaluottoja koskevien velkomusasioiden piirteistä, mutta ei velkaongelmien laajuudesta. Pikaluottoihin liittyvien maksuvaikeuksien yleisyyttä on arvioitu Suomen Asiakastieto Oy:n tilastotietojen avulla (ks. jakso 5).

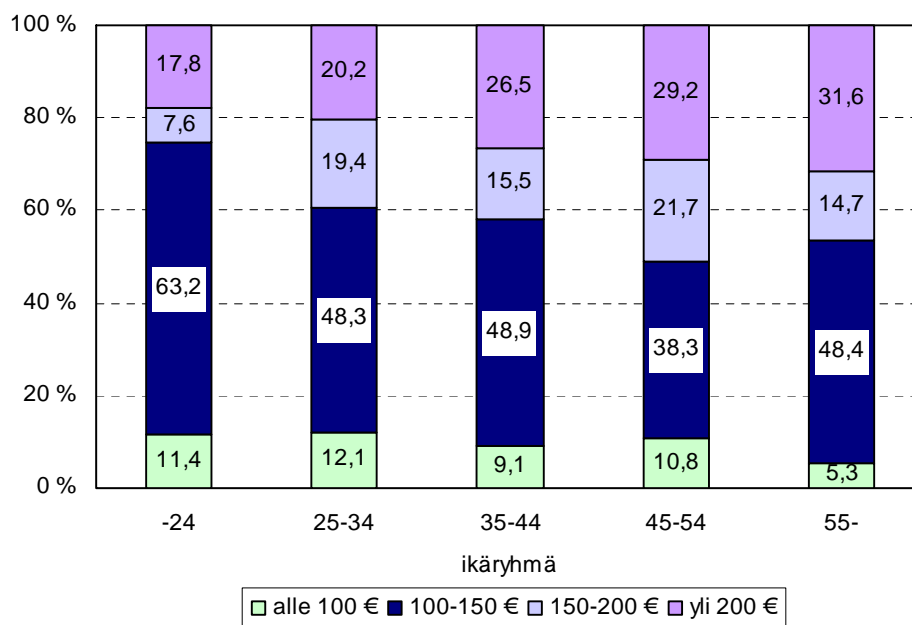
⁵³ Tutkimuksessa esitettävät keskimäärätiedot ovat mediaaniarvoja, ellei toisin mainita.

⁵⁴ Tutkimusaineiston saatavien rahamäärät ovat hieman pienempiä kuin Suomen Asiakastiedon luottotietorekisterin tiedot saatavien rahamäärästä pienissä kulutusluotoissa. Tämä johtuu siitä, että tutkimusaineiston tapauksissa saatavan rahamäärä on laskettu yksittäistä saatavaa kohden. Luottotietorekisterissä saatavien rahamäärä on yhdistetty (yhdessä tuomiossa voi olla siis useampia saatavia). Ks. tarkemmin jakso 5.

Kuvio 8 Pikaluottojen velkomustuomiot saatavan määrän mukaan (n=1 727)

Saatavien rahamääriä voidaan tarkastella myös velallisten taustatietojen mukaan. Tutkimusaineiston kokonaistarkastelu osoitti, että pienimmät saatavat (alle 150 euroa) olivat yleisimpiä nuorten aikuisten keskuudessa. Kuvio 9 näkyy, että alle 24-vuotiaista velallisista 75 prosentilla saatavan rahamäärä oli enimmillään 150 euroa. Vastaavasti ikäryhmässä 45–54 vuotta saatavien rahamäärät olivat keskimääräistä suurempia, 150–400 euroa.

Kuvio 9 Velalliset saatavan rahamäärän mukaan pikaluottojen velkomustuomioissa ikäryhmittäin (n=1 706)

Kaikkiaan näyttäisi siltä, että rahamäärältään pienet (alle 100 euroa) saata-
vat kohdistuvat pääasiassa alle 24-vuotiaisiin. Lainasumman ollessa suu-
rempi, luotonottaja on todennäköisemmin keski-ikäinen ja lähes yhtä usein
mies kuin nainenkin.

Tutkimustulos vastaa hyvin pikaluottoyritysten lainan myöntämisen eh-
toja. Valtaosa yrityksistä ei myönnä nuorille henkilöille suuria lainasum-
mia. Lainakriteereiden ohella on mahdollista, että edellä kuvatuissa kah-
dessa ryhmässä lainaa käytetään ehkä eri tarkoituksiin. Aiemman tutki-
muksen perusteella nuoret käyttävät pikaluottoja pääasiassa juhlimiseen,
nautintoaineisiin ja matkapuhelinlaskuihin.⁵⁵ Vanhemmissa ikäryhmissä
pikaluottoja saatetaan ottaa vastaavasti enemmän perustoimeentulon tur-
vaamiseksi, esimerkiksi silloin kun taloudenpito vaikeutuu äkillisen elä-
mänmuutoksen kuten työttömyyden tai sairastumisen takia.⁵⁶

6.1.3 Perintä- ja oikeudenkäyntikulut

Oikeudelliseen perintään edenneestä maksamattomasta laskusta kertyy ve-
lalliselle runsaasti kuluja. Kokonaiskulut muodostuvat viivästyskorosta,
maksumuistutuksista, perintäkuluista ja oikeudenkäyntikuluista sekä ulos-
ottomaksuista. Pikaluotoissa lainasummat ovat tyypillisesti pieniä, jolloin
perintäkulujen osuus velkojen määrästä voi nousta yllättävän korkeaksi.
Laissa saatavien perinnästä (513/1999) on määritelty kuluttajasaatavien
perintäkulujen enimmäismäärät.⁵⁷

Tutkimusaineiston perusteella pikaluoton laskun laiminlyönnistä velal-
liselle aiheutuvat perintäkulut olivat keskimäärin 59 euroa (taulukko 5). Yli
90 prosentissa tapauksista perintäkulut olivat saatavaa kohden 59 euroa tai
vähemmän. Perintäkulujen määrää tarkasteltaessa on hyvä huomioda, että
tutkimusaineiston velkomusasioissa lainaa oli perinyt tuomioistuimessa
pikaluottoyritys itse. Todennäköisesti perintäkulut lainaa kohden olisivat
suurempia, mikäli velkaa olisi perinyt perintätoimisto.

⁵⁵ Kaartinen & Lähteenmaa 2006.

⁵⁶ Ruotsalaisen selvityksen perusteella pikaluottoihin liittyvät maksuvaikeudet ovat vä-
hentyneet nuorten keskuudessa vuodesta 2006 vuoteen 2007. Mahdollisesti pikaluottojen
käyttökin on laajentunut vähitellen nuorista keski-ikäisten ryhmiin (Obetalda SMS-lån
2008).

⁵⁷ Ks. tarkemmin jakso 3.2.

Taulukko 5 Perintä- ja oikeudenkäyntikulut saatavaa kohden pikaluottojen velkomus-tuomioissa (n=1 676)

	Perintäkulut	Oikeudenkäyntikulut	Kulut yhteensä
<i>Kulut, €</i>			
keskiarvo	58	192	250
mediaani	59	192	251
suurin arvo	151	222	373
pienin arvo	5	192	197

Summaaristen velkomusasioiden yksipuolisissa tuomioissa velallisen maksettavaksi tulevat tuomioistuimen oikeudenkäyntimaksu sekä velkojan oikeudenkäyntikulut.⁵⁸ Oikeudenkäyntikuluja tarkasteltaessa havaittiin, että 99 prosentissa tapauksia kulut olivat keskimäärin 192 euroa saatavaa kohden. Tämä yhteissumma koostuu sekä tuomioistuinten maksuista että velkojalle asian oikeudellisesta käsittelystä aiheutuneista kustannuksista.

Yhdelle maksamattomalle pikaluotolle kertyy oikeudellisessa perinnässä kuluja kaikkiaan keskimäärin noin 250 euroa. Tämän lisäksi velallisen maksettavaksi tulevat velan viivästyskorot sekä mahdolliset ulosottomak-
sut.

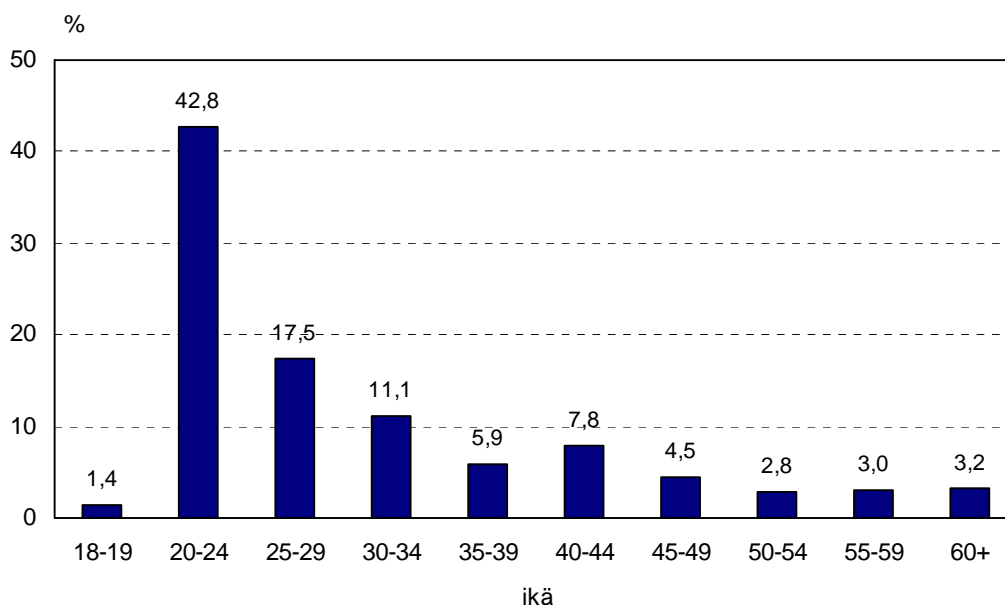
6.2 Velallisten taustatietoja

Tutkimusaineiston perusteella ikäryhmä 20–24 vuotta muodosti pikaluottovelallisista suurimman ryhmän (kuvio 10).⁵⁹ Velallisten keski-ikä oli tässä tutkimusaineistossa 26 vuotta. Nuorin velallinen oli iältään 19 vuotta ja vanhin 76 vuotta.

Tutkimustulos velallisten iästä ei täysin vastaa sitä julkisuudessakin esitettyä huolta nuorten velkaantumisesta pikaluottojen takia. Aiemmin on esitetty arvioita siitä, että pikaluotot houkuttelisivat pelkästään nuoria har-
kitemattomaan lainanottoon. Tutkimuksen perusteella pikaluottovelallisista kuitenkin yli puolet (56 %) oli vähintään 25-vuotiaita.

⁵⁸ Tuomioistuinten ja haastemiesten suoritteista perittävistä maksuista on säädetty tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetussa laissa (701/1993).

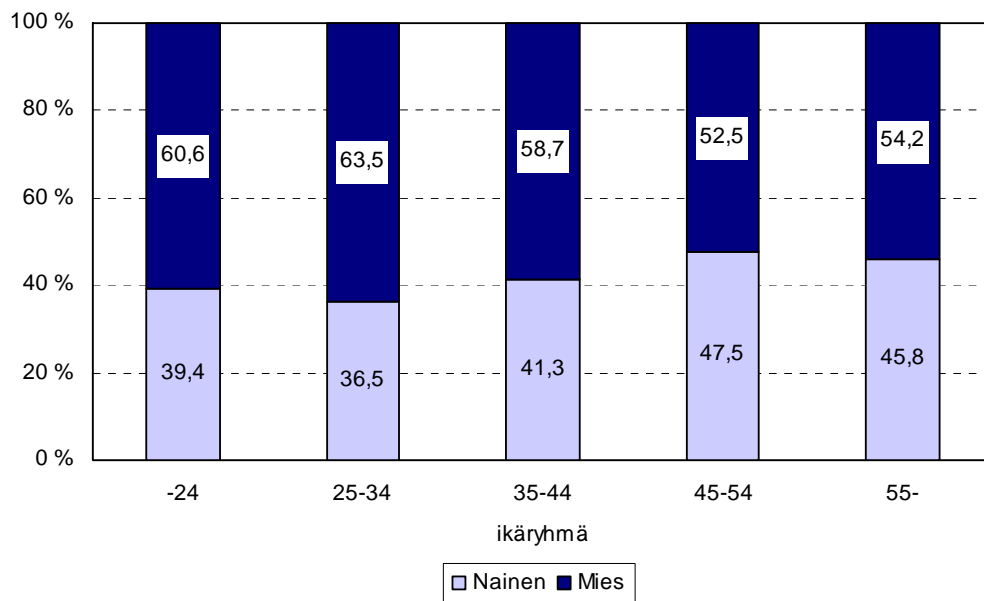
⁵⁹ Tutkimustulos pikaluottojen keskittymisestä 20–24-vuotiaiden ikäryhmään vastaa myös luottotietorekisterin tietoja velallisten ikäjakaumista. Alle 300 euron yksityisoikeudellisista saatavista lähes 40 prosenttia kohdistui 20–24-vuotiaisiin (Suomen Asiakastieto Oy). Ks. tarkemmin jakso 5.

Kuvio 10 Velallisen ikä pikaluottojen velkomustuomioissa (n=1 344)

Pikaluottojen perintä oikeusteitse näyttäisi olevan yleisintä alle 30-vuotiaiden keskuudessa. Kaikista velallisista 62 prosenttia kuului tähän ikäryhmään. Vastaavasti vanhemmissa ikäryhmissä (yli 50 vuotta) pikaluottojen käyttö lienee kaikkiaan harvinaisempaa ja siten myös luottoihin liittyvät oikeudelliset perintätoimet.

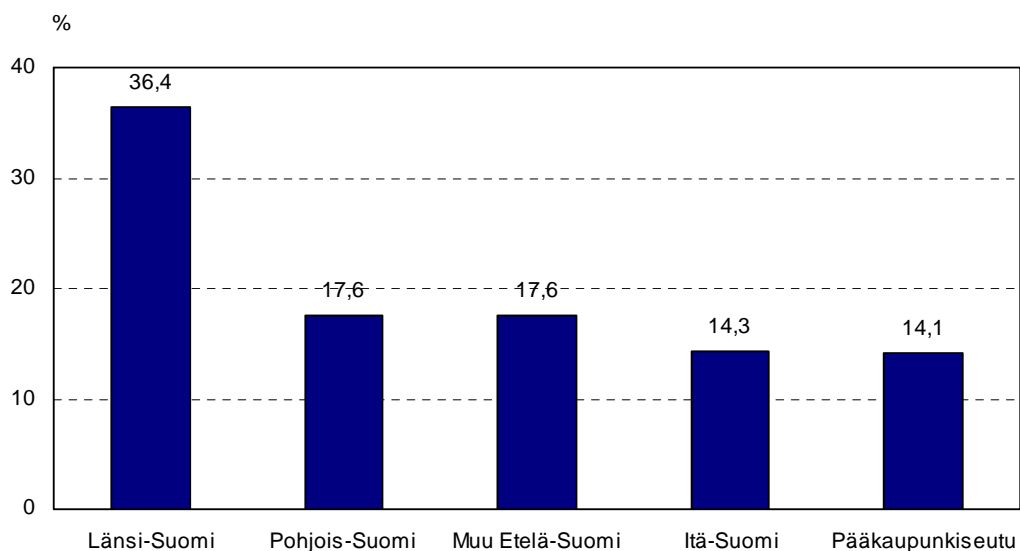
Velkomustuomioista 40 prosentissa velallinen oli nainen ja 60 prosentissa mies. Miesten osuus velallisista oli suhteellisesti korkein ikäryhmässä 25–34 vuotta (kuvio 11). Tämän ikäryhmän velallisista 64 prosenttia oli miehiä ja 36 prosenttia naisia. Vastaavasti ikäryhmässä 45–54 vuotta naisten ja miesten osuus oli lähes yhtä suuri. Tässä ikäryhmässä hieman yli puolet (52 %) velallisista oli miehiä ja 48 prosenttia naisia. Näyttäisi siis siltä, että naisten osuus velallisista korostuu vanhemmissa ikäryhmissä.

Kuvio 11 Velallisen ikä ja sukupuoli pikaluottojen velkomustuomioissa (n=1 344)

Velallisten ikä- ja sukupuolijakaumia tarkasteltaessa havaittiin, että tutkimusaineiston velkomustuomioista noin neljäsosa (27 %) oli annettu alle 24-vuotiaille miehille. Toiseksi suurimman ryhmän muodostivat miehet 25–34 vuotta (18 %). Jokseenkin yhtä monessa tapauksessa (17 %) velallinen oli alle 24-vuotias nainen. Noin 10 prosenttia velkomustuomioista oli annettu 25–34-vuotiaille naisille ja 8 prosenttia 35–44-vuotiaille miehille.

Asuinalueen perusteella noin kolmasosa (32 %) velallisista asui pääkaupunkiseudulla tai muualla Etelä-Suomessa. Länsi-Suomen alueella asui niin ikään reilu kolmannes (36 %) velallisista. Joka seitsemäs velallinen asui Itä-Suomen ja joka kuudes Pohjois-Suomen alueella (kuvio 12).

Kuvio 12 Velallisen asuinalue pikaluottojen velkomustuomioissa (n=1 356)

Suhteessa alueen väkilukuun pikaluottovelallisia asui eniten Pohjois-Suomen alueella ja toiseksi eniten Itä-Suomessa. Vähiten velallisia suhteessa väkilukuun asui Etelä-Suomessa.⁶⁰ Tämän tutkimusaineiston perusteella pikaluottoihin liittyvät vakavat maksuvaikkeudet ovat siis yleisimpiä Pohjois-Suomessa ja harvinaisimpia Etelä-Suomessa.⁶¹

Edellä kuvattujen taustatietojen avulla on mahdollista määritellä joitakin pikaluottovelallisia kuvaavia ominaispiirteitä. Tutkimusaineiston perusteella pikaluottojen takia vakaviin maksuvaikkeuksiin joutunut henkilö on tyypillisesti 20–24-vuotias mies, jolla on vähintään yksi 100–150 euron maksamaton pikaluotto. Tähän ryhmään kuuluvat muodostivat velallisista suurimman ryhmän.⁶² Velallisen kotipaikan perusteella pikaluotoista aiheutuviin maksuvaikkeuksiin joudutaan hieman useammin Pohjois-Suomessa kuin Etelä-Suomessa.

⁶⁰ Velallisten alueellista jakautumista on tutkittu suhteuttamalla velallisten määrä kyseessä olevan alueen väestömäärään vuonna 2007 (Tilastokeskus/Väestörakenne 31.12.2007).

⁶¹ Alueellisia jakaumia tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että tutkimusaineiston tapaukset eivät edusta kattavasti kaikkia oikeudessa käsiteltyjä pikaluottoasioita. Aineisto on vajaa niiden tapausten osalta, joissa saatavan on perinyt perintätoimisto. Toisaalta tarkastelu on suoritettu käyttämällä tutkimusyksikkönä velallisen kotipaikkaa, eikä esimerkiksi asian käsitellyttä käräjäoikeutta. Näin ollen tutkimustulokseen velallisen kotipaikasta ei vaikuta se, missä alioikeudessa asia on käsitelty tai onko saatavan perinnässä käytetty perintätoimistoa. Pikaluoton ottaminen ei ylipäätään ole kiinni velallisen maantieteellisestä sijainnista, koska lainaaminen tapahtuu matkapuhelimen välityksellä.

⁶² Näiltä osin velallisten tilanne vastaa luottotietorekisterin tietojen perusteella syntynyttä kuvaa pienten kulutusluottojen takia velkomustuomion saaneista velallisista. Ks. tarkemmin jakso 5.

7 PIKALUOTTOJEN MAKSUVAIKEUDET ULOSOTON REKISTEREISSÄ

Tässä jaksossa tarkastelun kohteena ovat ulosoton rekisteritiedot pikaluottoihin liittyvistä ulosottoasioista. Tutkimus antaa tietoa muun muassa pikaluottovelallisten velkaongelmien laajuudesta sekä ulosoton asiakkuuden yleisyydestä velallisten keskuudessa. Ulosoton tietojen avulla saadaan tietoa myös velallisten kokonaistilanteesta.

Ulosottorekisterissä on perustietoja saatavien lukumääristä ja velan kokonaissaldosta sekä rahakertymistä eli siitä, kuinka paljon velalliset suorittavat velkojaan ulosotossa. Tutkimusaineisto sisältää kaikkiaan 1 276 ulosottovelallisen tiedot.

7.1 Yleistä ulosotosta

Ulosotolla tarkoitetaan siviilioikeudellisen velvoitteen viranomaispakko-täytäntöönpanoa. Tavallisimmin kysymys on rahasaatavien perinnästä. Ulosmittauksella pyritään varmistamaan perittäväksi tulleen saatavan maksaminen siten, että velallisen tuloja tai varallisuutta ulosmitataan niin paljon, kunnes ulosotossa oleva velka tulee maksetuksi kokonaisuudessaan.

Ulosottoasioiden täytäntöönpano edellyttää pääsääntöisesti tuomioistuimen ratkaisua. Oikeudenkäynnissä tutkitaan velkojan saatavan oikeellisuus ja määrätään velallisen maksuvelvollisuudesta. Jos oikeuden tuomiota ei vapaaehtoisesti noudateta, se pannaan täytäntöön ulosotossa. Tietyt saatavat, esimerkiksi verot ja eräät muut julkisoikeudelliset saatavat voidaan periä ilman tuomioistuimen päätöstä.

Myös rikosoikeudelliset rahamääräiset seuraamukset, kuten sakot ja rikesakot, peritään ulosotossa. Lisäksi ulosottoviranomaisille kuuluvat häätöjen, tuomioistuinten määräämien takavarikkojen sekä lapsen huoltoa ja taapamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpano.⁶³

Ulosotossa velallisen rahasaatavia pyritään perimään lähettämällä velalliselle maksukehotus. Mikäli velallinen ei maksa velkaansa vapaaehtoisesti maksukehotuksella, tehdään palkan, eläkkeen, elinkeinotulon tai omaisuuden ulosmittaus. Ulosmitattu omaisuus voidaan myydä esimerkiksi pakko-huutokaupassa.⁶⁴

⁶³ www.oikeus.fi

⁶⁴ Palkasta, eläkkeestä, työttömyyskorvauksesta ja äitiyspäivärahasta voidaan ulosmitata pääsääntöisesti yksi kolmasosa. Ulosmitattava määrä lasketaan nettotuloista. Sosiaalivastukset, kuten asumistuki ja lapsilisät eivät ole ulosmittauskelpoisia. Velallisen ja

Ulosottokaarella (705/2007) tarkoitettu ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan. Määräaika on 20 vuotta, jos ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos saatava perustuu rikokseen. Määräajan umpeenkuluminen tarkoittaa saatavan lopullista vanhentumista. Ulosottoperusteen määräaika lasketaan siitä, kun lainvoimaiseksi tullut tuomio tai muu lopullinen ulosottoperuste on annettu.

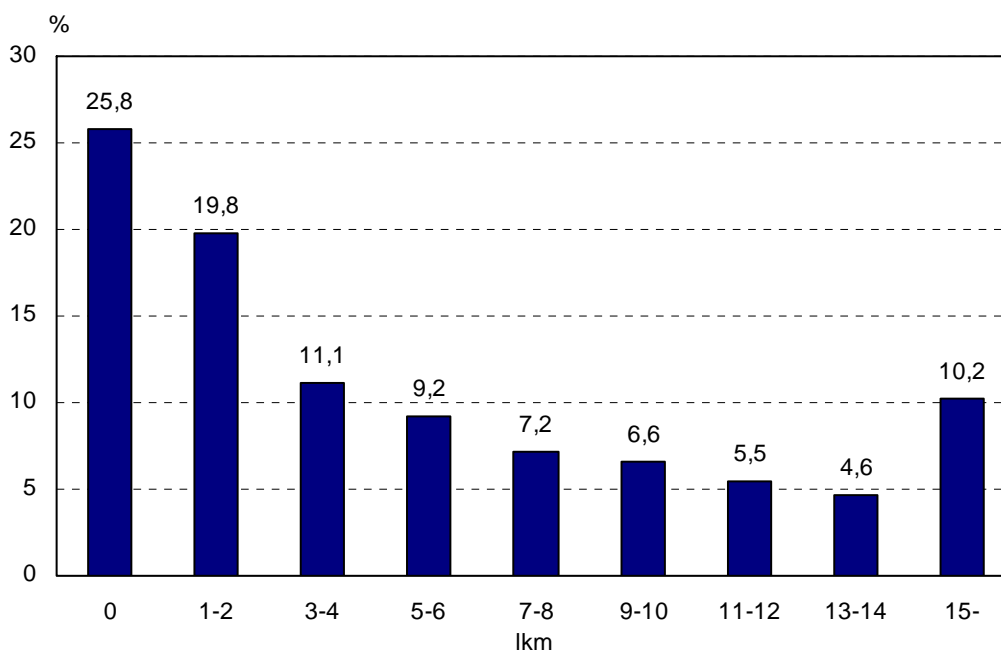
7.2 Pikaluottoasiat ulosoton rekistereissä

Ulosoton rekistereistä kerätyn tutkimusaineiston perusteella näyttäisi siltä, että lähes kaikilla pikaluottovelallisilla oli tai oli ollut aiemmin velkoja ulosoton perittävänä. Rekisteritiedoissa ei ollut tarkempaa tietoa siitä, oliko käräjäoikeuden pikaluottoasiassa antama velkomustuomio johtanut ulosoton asiakkuuteen, vai oliko velallinen rekisteröity ulosoton asiakkaaksi jostakin muusta syystä. Velkaongelmien laajuuteen saadaan kuitenkin lisävalaistusta tuonnempana, jolloin tarkastellaan muun muassa velkasuhteiden lukumääriä, kokonaissaldoa ja ulosottoasian vireilletulon ajankohtaa.

Rekisteritietojen perusteella 74 prosentilla velallisista oli aineiston poimintahetkellä vireillä avoimia asioita ulosotossa. Vastaavasti neljäsosalla velallisista ei ollut kyseisenä ajankohtana yhtään ulosottoasiaa vireillä (kuvio 13),⁶⁵ mutta he olivat olleet aiemmin ulosoton asiakkaita. Näissä tapauksissa vireilläolo oli päättynyt joko velan maksamiseen tai maksuesteeseen toteamiseen. Tutkimusaineisto ei sisältänyt tietoa vireilläolon päättymisen syistä.

hänen perheensä toimeentuloa varten ulosmittaamatta jätetään aina suojaosuus. Suojaosuutta laskettaessa otetaan huomioon velallisen elatuksen varassa oleva avio- ja avopuoliso sekä samassa taloudessa asuvat alaikäiset lapset (Ulosottokaari 705/2007).

⁶⁵ Ulosottoasian vireilläolo päättyy tavallisimmin lopputilitykseen tai maksuesteeseen toteamiseen. Maksuvelvoitetta koskevan ulosottoasian vireilläolo päättyy lopputilitykseen kun ulosottomies tilittää kertyneet varat (*lopputilitys*). Vireilläolo päättyy esteeseen toteamiseen, jollei saatavalle ole kertynyt täyttä suoritusta (*varattomuuseste*) tai jollei myöskään velallisen olinpaikasta ole tietoa (*varattomuus- ja tuntemattomuuseste*). Mikäli ulosottoasian vireilläolo päättyy ulosottokaaren 95 §:n 1 momentissa tarkoitettuun (*varattomuus tai tuntemattomuus*) esteeseen, asia merkitään hakijan pyynnöstä ulosottorekisteriin passiivisaatavaksi. Passiivisaatavan rekisteröinti on voimassa kaksi vuotta (Ulosottokaari 102 §).

Kuvio 13 Ulosottoasioiden lukumäärä pikaluottovelallista kohden (n=1 276)

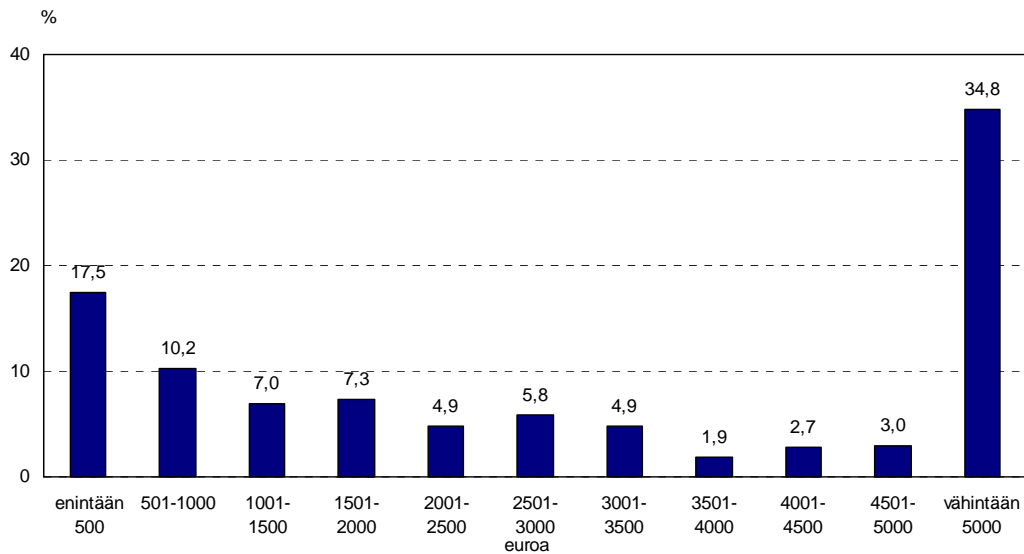
7.2.1 Ulosottovelkojen määrä

Seuraavassa tarkastellaan lähemmin vireilläolevia ulosottoasioita. Vireilläolevien asioiden lukumäärä velallista kohden oli tässä tutkimuksessa keskimäärin kuusi kappaletta.⁶⁶ Enimmillään yhdellä velallisella oli kaikkiaan 95 asiaa ulosotossa. Noin puolella velallisista velkasuhteita oli kaikkiaan yhdestä kuuteen kappaletta. Loppuosalla (46 %) velallisista velkasuhteita oli vähintään seitsemän kappaletta.

Perittävien ulosottoasioiden rahamääriä tarkasteltaessa havaittiin, että velallisilla oli ulosotossa velkaa keskimäärin 2 700 euroa. Pienin ulosoton kokonaissaldo oli tässä tutkimuksessa 3 euroa ja suurin yli 400 000 euroa.

Noin kuudesosalla velallisista ulosottovelkojen kokonaissaldo oli enintään 500 euroa (kuvio 14). On mahdollista, että näissä rahamääriltään pienissä saatavissa velallisten maksuvaikeudet liittyvät yksinomaan maksamattomiin pikaluottoihin. Kuitenkin lähes puolella velallisista ulosottovelkojen kokonaissaldo oli melko suuri: vähintään 3 000 euroa. Joka kolmannella velallisella ulosottovelkojen kokonaismäärä oli vähintään 5 000 euroa.

⁶⁶ Tutkimuksessa esitettävät keskimäärätiedot ovat mediaaniarvoja, ellei toisin mainita.

Kuvio 14 Ulosottoasioiden kokonaissaldo pikaluottovelallista kohden (n=947)

Velkamäärien perusteella vaikuttaa siis siltä, että merkittävällä osalla pikaluottovelallista on ulosotossa useita velkoja: joko ainoastaan maksamattomia pikaluottoja tai tämän lisäksi myös muita velkoja. Tähän viittaa se, että yli 70 prosentilla ulosottovelallisista saatavien yhteissumma ulosotossa oli vähintään 1 000 euroa.

Kun ulosoton rekisteritietoja saatavien kokonaismääristä tarkastellaan käräjäoikeuksien pikaluotoista antamien velkomustuomioiden valossa, ovat saatavien rahamäärät käräjäoikeuksissa huomattavasti pienempiä kuin ulosotossa. Käräjäoikeuksissa käsitellyissä pikaluottoja koskevissa velkomustuomioissa saatavat olivat keskimäärin 120 euroa.⁶⁷ Vastaavasti ulosoton rekisteritietojen perusteella velallisilla oli ulosotossa velkaa keskimäärin 2 700 euroa. Myös tämän perusteella voidaan tehdä päätelmä, että pikaluottovelallisten ulosottovelat koostuvat enimmäkseen muista veloista kuin pikaluotoista. Todennäköisesti osassa tapauksia pikaluottoa on otettu aiemmin syntyneiden velkaongelmien korjaamiseen.

7.2.2 Ulosottoasian vireilletulo

Velkaongelmien laajuutta voidaan tarkastella sen perusteella, milloin velallinen oli kirjattu ulosoton asiakkaaksi ensimmäisen kerran: oliko kirjaaminen tapahtunut jo ennen käräjäoikeuden pikaluottoasiassa antamaa tuomiota vai vasta tuomion jälkeen.⁶⁸ Ulosoton asiakkuuden alkamispäivämäärän

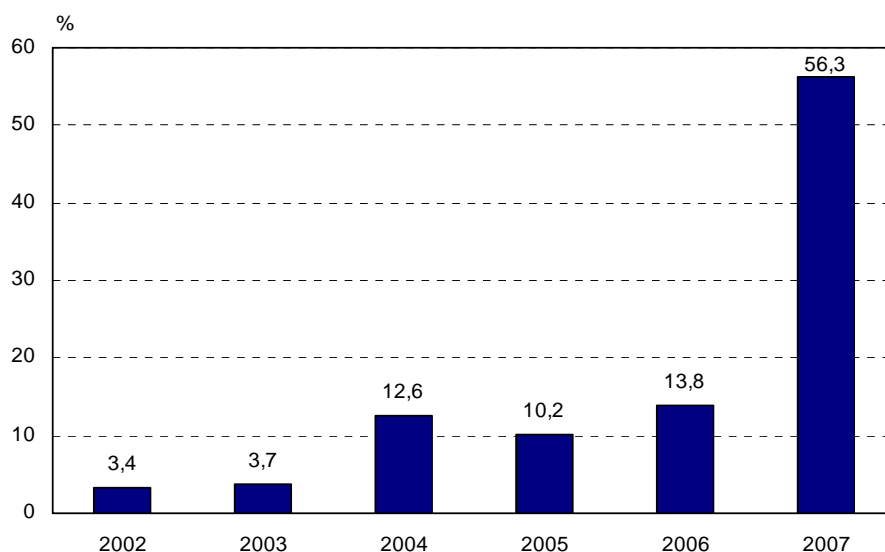
⁶⁷ Ks. tarkemmin jakso 6.1.

⁶⁸ Käräjäoikeusaineiston velkomustuomiot pikaluottoasioissa oli annettu ajanjaksolla 1.8.–31.8.2007 (käräjäoikeuden ratkaisupäivämäärä). Mikäli velallinen ei maksa velkaa,

perusteella voidaan arvioida sitä, kuinka monella velallisella oli velkoja ulosotossa jo ennen käräjäoikeuden tuomiota.

Tutkimusaineiston perusteella valtaosa velallisista oli ulosoton asiakkaita jo ennen pikaluottoasian ratkaisemista käräjäoikeudessa. Noin 80 prosentilla velallisista oli maksamattomia velkoja vireillä ulosotossa jo ennen pikaluottoa koskevaa velkomustuomiota. Näyttäisi siis siltä, että vain pienellä osalla pikaluottovelallisia maksuvaikkeudet ja ulosoton perintätoimet johtuvat ainoastaan yhdestä maksamattomasta pikaluotosta.

Ulosoton asiakkuuden alkamisajankohtaa lähemmin tarkasteltaessa havaittiin, että noin kolmasosalla velallisista velkaongelmat olivat saaneet alkunsa jo ennen pikaluottomarkkinoiden voimakkainta kasvukautta (kuvio 15). Rekisteritietojen perusteella noin 30 prosenttia pikaluottovelallisista oli kirjattu ulosoton asiakkaiksi ennen vuotta 2006.⁶⁹ Pikaluottoyrityksiä perustettiin eniten vuosina 2006–2007. Enemmistöllä pikaluottovelallista ulosottoon rekisteröinti oli tapahtunut ensimmäisen kerran vuosien 2006–2007 aikana.

Kuvio 15 Ulosoton asiakkuuden alkamisajankohta pikaluottovelallisilla (aikaisin vireilletulo) (n= 948)⁷⁰

käräjäoikeuden tuomion täytäntöönpano ulosotossa käynnistyy yleensä 7–30 päivän kuluessa tuomiosta. Rekisteritietojen perusteella ainoastaan 19 prosenttia velallisista oli kirjattu ensimmäisen kerran ulosoton asiakkaiksi 8.8.2007 tai tämän päivämäärän jälkeen. Tarkastelussa ovat mukana sekä vireilläolevat asiat että tapaukset, joissa vireilläolo oli päättynyt (n=1 276).

⁶⁹ Ulosoton rekisteritietojen perusteella 29,7 prosenttia velallista oli kirjattu ulosoton asiakkaiksi ajanjaksolla 12.10.1994–27.12.2005.

⁷⁰ Aikaisin vireilletulopäivä tarkoittaa päivämäärää, jolloin velallinen on rekisteröity ensimmäistä kertaa ulosoton tietojärjestelmään (Uljas). Ulosoton tietojärjestelmä otettiin käyttöön 1.3.2004, mistä lähtien tieto on luotettava.

Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että suurimmalla osalla pikaluottovelallisista velkaongelmien taustalla on useita maksamattomia velkoja. Tähän viittaa velkasuhteiden runsas lukumäärä, velkojen korkea kokonaissaldo ja ulosoton asiakkuuden yleisyys velallisten keskuudessa.

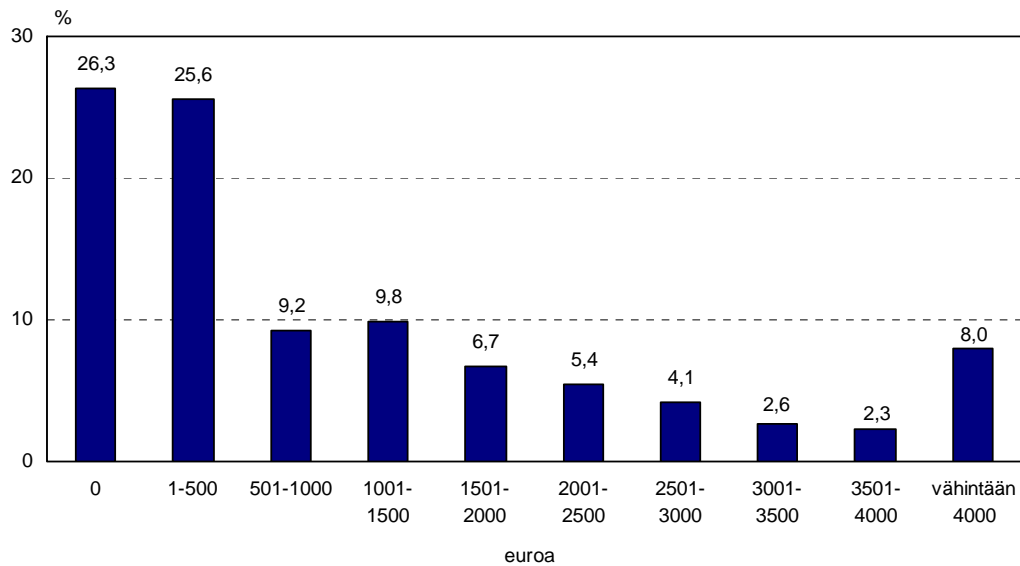
Aineiston perusteella on kuitenkin vaikea arvioida täsmällisesti sitä, missä määrin velallisten maksuvaikeudet johtuvat nimenomaan pikaluotoista. Tutkimusaineistossa ei ollut saatavilla eriteltyä tietoa saatavien sisällöstä. Toisaalta korkeat velkamäärät ulosotossa antavat viitteitä siitä, että velat olisivat suurimmalta osin muita kuin pikaluottoja.

Ulosoton perintätoimien alkamisajankohdan perusteella velkaongelmat näyttäisivät olevan valtaosalla velallisista kuitenkin melko tuoreita. Enemmistö velallisista oli kirjattu ulosoton asiakkaiksi ensimmäistä kertaa vasta vuosien 2006–2007 aikana. Velkaongelmien suhteellisen lyhyt kesto johtuu siitä, että luoton ottaminen on ylipäättään mahdollista vasta täysi-ikäisenä. Tutkimusaineiston ulosottovelallisista noin puolet oli alle 24-vuotiaita. Toisaalta on mahdollista, että velkaongelmien kehittymiseen on vaikuttanut osaltaan myös pikaluottomarkkinoiden voimakas kasvu kyseisinä vuosina.

7.2.3 Maksusuoritukset ulosottoon

Kiinnostavana erityiskysymyksenä voidaan tarkastella sitä, kuinka paljon velalliset maksavat velkojaan ulosotossa (kuvio 16). Velallinen voi maksaa itse maksusuorituksen ulosottoon tai suoritus voidaan toimittaa palkan tai omaisuuden ulosmittauksella. Ulosottoon saapuneita maksusuorituksia tarkasteltaessa havaittiin, että viimeisimmän vireilläolokauden aikana velallilta oli saatu perittyä keskimäärin 453 euroa.⁷¹

⁷¹ Viimeisin vireilläolokausi lasketaan alkaneeksi siitä päivämäärästä, jolloin henkilö on viimeksi merkitty vireilläolevaksi velalliseksi (ulosottoon on saapunut asioita, joissa tämä henkilö on velallisena). Kertymä viimeisimmästä vireilläolosta tarkoittaa niitä maksusuorituksia, joita velalliselta on saatu perittyä asian vireilletulopäivämäärästä lukien.

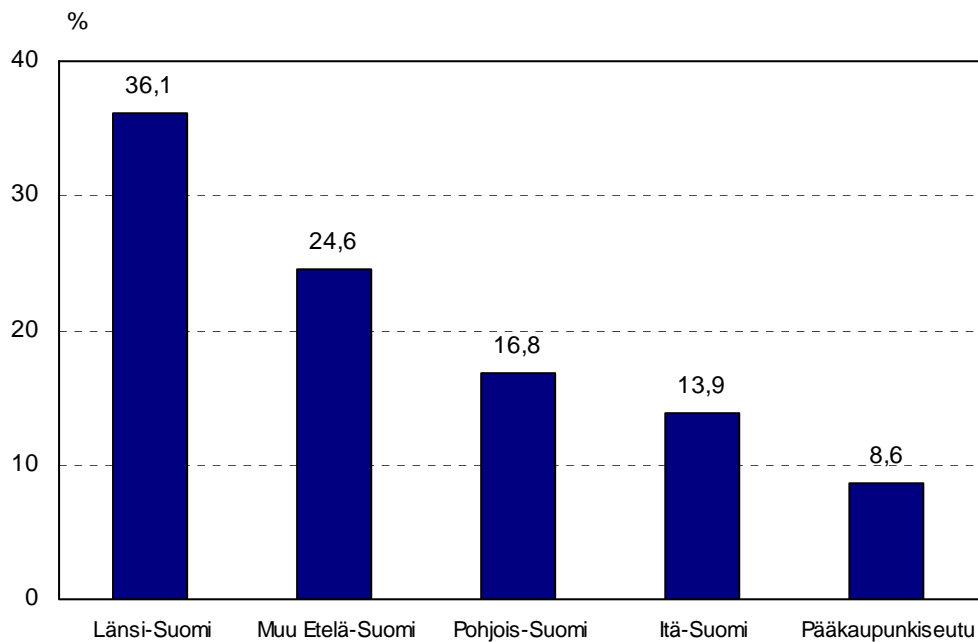
Kuvio 16 Pikaluottovelallisten ulosottoon saapuneet maksusuoritukset (viimeisin vireilläolokausi) (n=948)

Noin neljäsosalla velallisista maksusuoritusten kokonaissaldo oli 0 euroa eli suorituksia ei ollut saapunut vireilläolokauden aikana ulosottoon lainkaan. Niin ikään neljäsosassa tapauksia kertymän kokonaissaldo oli 1–500 euroa. Loppuosassa tapauksia (48 %) velkojen suoritukseen oli kohdistettu viimeisen vireilläolokauden aikana yli 500 euroa. Viimeisimpien maksusuoritusten perusteella noin 40 prosentissa tapauksia kertymä velkojen suoritukseen oli tullut ulosmittauksen kautta. Näistä valtaosassa ulosmittaus oli kohdistunut velallisen palkkatuloihin.

7.2.4 Alueellisia tietoja

Suomi on jaettu kaikkiaan 22 ulosottopiiriin. Ulosottopiirit ovat ulosottovirastoja ja niiden toimialueena on yleensä yksi tai useampi kihlakunta.

Tutkimusaineiston ulosottotapauksista kolmasosa oli käsitelty Länsi-Suomen ulosottopiireissä (Keski-Suomi, Satakunta, Etelä-Pohjanmaa, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Pohjanmaa). Niin ikään noin 30 prosenttia asioista oli tullut vireille Etelä-Suomen ulosottopiireissä (Helsinki, Länsi-Uusimaa, Kanta-Häme, Länsi-Pohja, Kymenlaakso, Päijät-Häme, Itä- ja Keski-Uusimaa). Joka kuudennessa tapauksessa asia oli käsitelty Pohjois-Suomen (Kainuu, Oulun seutu, Raahen seutu, Lappi) ja 15 prosentissa tapauksia Itä-Suomen (Pohjois-Karjala, Pohjois-Savo, Etelä-Karjala, Etelä-Savo) ulosottopiireissä. Kuviossa 17 on kuvattu pikaluottovelallisten asuin- aluetta sen perusteella, missä ulosottopiirissä kyseisen velallisen ulosottoasia oli vireillä.

Kuvio 17 Pikaluottovelallisten asuinalue (n=948)

Väkilukuun suhteutettuna eniten velallisia asui Itä-Suomen läänin alueella (3,3 velallista 10 000 asukasta kohden) ja Pohjois-Suomessa (3,2 velallista 10 000 asukasta kohden). Vastaavasti Etelä-Suomen alueella velallisia asui väkilukuun suhteutettuna vähiten (1,9 velallista 10 000 asukasta kohden).

Ulosottoon edenneet pikaluottoihin liittyvät maksuvaikeudet näyttäisivät olevan siis hieman yleisempiä Pohjois-Suomessa kuin Etelä-Suomessa.⁷² Alueelliset erot eivät ole kuitenkaan merkittäviä. Tämä johtuu siitä, että pikaluotoille ominainen luotonantotapa (lainan hakeminen matkapuhelimella) mahdollistaa luottojen tasa-arvoisen tarjonnan asuinpaikasta riippumatta.

7.3 Esimerkkitapauksia pikaluottojen maksuvaikeuksista ulosotossa

Tässä jaksossa tarkastellaan pikaluottoihin liittyviä maksuvaikeuksia esimerkkitapausten valossa. Aineiston tapaukset on poimittu satunnaisesti aiemmin kuvatusta ulosottoaineistosta. Ulosottoaineiston varsin suppeaa tietosisältöä täydennettiin velallisten taustatiedoilla, jotka poimittiin kesäkuussa 2008 ulosoton Uljas-tietojärjestelmästä.

⁷² Ks. myös jakso 6.2.

Esimerkki 1. Velallinen on 42-vuotias avioliitossa elävä nainen, jolla on yksi alaikäinen lapsi. Hän työskentelee sihteerinä ja asuu omistusasunnossa. Ulosoton asiakkuus on alkanut huhtikuussa 2007. Velallinen on maksanut välillä kaikki ulosottovelat pois, mutta on velkaantunut uudelleen melko pian. Velkojen maksamiseksi häneltä on ulosmitattu palkkatuloja ja veronpalautuksia. Ulosottovelkojen kokonaissaldo on 2 000 euroa. Velat koostuvat pääasiassa maksamattomista kulutusluotoista ja julkisoikeudellisista maksuista, kuten terveyskeskusmaksuista. Velallisella on vain yksi maksamaton pikaluotto.

Esimerkissä 1 velallisella oli taustalla kaikkiaan neljä ulosottojaksoa. Velallinen oli maksanut välillä kaikki ulosottovelat pois ja asiakkuus ulosotossa oli päättynyt sillä erää. Kuitenkin melko pian velallinen oli joutunut uudestaan maksuvaikeuksiin ja velat olivat edenneet jälleen ulosoton perittäviksi. Velkojen koostumuksen perusteella velallisen velkaongelmat johutuivat pääasiassa perintään edenneistä julkisoikeudellisista maksuista.

Edellä kuvatussa esimerkissä on tyypillistä ulosoton asiakkuuden jatkuminen siitäkin huolimatta, että velallinen kykenee välillä maksamaan kaikki ulosottovelat pois. Ulosoton toimijakentältä saatujen tietojen perusteella valtaosa ulosottovelallisista ”ajautuu” myöhemmin uudelleen ulosoton asiakkaiksi.

Esimerkki 2. Velallinen on noin 20-vuotias naimaton mies. Koulustaustana hänellä on peruskoulu. Velallinen työskentelee osaaikaisena myyjänä. Nettotulot ovat 800 €/kk. Velallisella on useita velkasuhteita. Ulosottovelat koostuvat muuan muassa maksamattomista pikaluotoista (5 pikaluottoa eri yrityksistä), puhelinlaskuista, luottokorttivelvoista, julkisoikeudellisista saatavista, maksamattomista vuokrista ja sähkölaskuista. Ulosottoimet velkojen perimiseksi ovat käynnistyneet kesällä 2007. Velallinen on todettu ulosotossa varattomaksi (ei ulosmitattavaa omaisuutta, eikä tuloa).

Esimerkissä 2 velallisella oli runsaasti velkasuhteita eri tahoille. Velat koostuivat muun muassa maksamattomista vuokrista sekä sähkö- ja puhelinlaskuista. On mahdollista, että velallinen on käyttänyt esimerkiksi pikaluottoja entisten velkojen maksuun. Kyseisessä tapauksessa ulosoton perintään olivat edenneet ensimmäiseksi vuokrat ja sähkölaskut, ja vasta tämän jälkeen kulutus- ja pikaluotot.

Esimerkki 3. Velallinen on ikäryhmään 25–34 vuotta kuuluva avioliitossa elävä nainen, jolla on yksi alaikäinen lapsi. Hän on ammatiltaan lähihoitaja, mutta on nykyään äitiyslomalla. Velallisella on useita saatavia ulosotossa. Velkojen kokonaissaldo on 13 500 euroa. Ulosoton asiakkuus on alkanut vuonna 2006. Velat koostuvat maksamattomista liikennevakuutusmaksuista, jäännösveroista, puhelin-

laskuista, kulutusluotoista ja pikaluotoista. Velallisella on kaikkiaan 6 maksamatonta pikaluottoa ulosoton perittävänä. Velallinen on todettu ulosotossa varattomaksi.

Esimerkissä 3 velallisen velat koostuivat pääasiassa yksityisoikeudellista saatavista, kuten maksamattomista kulutus- ja pikaluotoista. Pikaluottoja velallisella oli ulosottoerinnässä kaikkiaan 6 kappaletta. Tämän lisäksi hänellä oli runsaasti eri paikoista otettuja kulutusluottoja. Kyseisessä tapauksessa on tyypillistä velkojen kasaantuminen ja velanoton ”riistäytymisen käsistä”. Velkaongelmien taustalla saattaa olla tällöin esimerkiksi taitamattomuus oman talouden hoidossa tai liian suuri kulutus suhteessa tuloihin. On myös mahdollista, että velkaongelmien syntymiseen oli vaikuttanut velallisen elämänmuutos. Äitiysloman takia velallisen tulotaso oli pienentynyt huomattavasti ja vastaavasti lapsen syntymisen myötä perheen menot olivat todennäköisesti lisääntyneet.

Esimerkki 4. Velallinen on alle 20-vuotias naimaton mies pieneltä paikkakunnalta Itä-Suomesta. Hän on työtön. Hänellä on useita velkoja ulosotossa. Velat koostuvat pääasiassa rikosoikeudellisista saatavista, kuten maksamattomista sakoista, rikesakoista ja vahingonkorvaussaatavista. Tämän lisäksi velallisella on kulutusluottoja sekä yksi maksamaton pikaluotto. Velallisen veronpalautuksia on ulosmittattu rikosoikeudellisten saatavien maksamiseksi.

Esimerkissä 4 velallisen velkaongelmat johtuivat suurimmilta osin rikosoikeudellisista saatavista. Velallisella oli velkaa ulosotossa kaikkiaan yli 6 000 euroa. Velallisella oli myös muutamia kulutusluottoja ja yksi maksamaton pikaluotto. Kyseisessä tapauksessa velkaongelmien taustalla eivät olleet niinkään maksamattomat kulutus- tai pikaluotot, vaan velallisen tekemistä rikoksista aiheutuneet rahamääräiset seuraamukset.

Esimerkki 5. Velallinen on lähes 30-vuotias naimaton opiskelijamies pieneltä paikkakunnalta Etelä-Suomesta. Hän elää toimeentulotuella. Velkaongelmat johtuvat pääasiassa maksamattomista pikaluotoista. Ulosoton asiakkuus on alkanut syksyllä 2007. Velallisella on kaikkiaan yhdeksän maksamatonta pikaluottoa ulosoton perittävänä. Tämän lisäksi perinnässä on yksi puhelinlasku. Pikaluotot on otettu lyhyen ajan sisällä eri yrityksistä. Velkojen kokonaissaldo on 3 800 euroa. Velallinen on todettu ulosotossa varattomaksi.

Esimerkistä 5 voidaan tunnistaa useita ominaispiirteitä, jotka ovat tavallisia pikaluottoihin liittyvissä velkaongelmissa. Aiempien tutkimushavaintojen perusteella pikaluottojen takia vakaviin maksuvaikeuksiin joutunut henkilö

on tyypillisesti noin 20–25-vuotias mies.⁷³ Todennäköisesti pikaluottoja käyttävät myös henkilöt, joilla on pienet tulot, eikä säästöjä. Edellä kuvatussa esimerkissä velallisella oli useita velkasuhteita ja luottoa oli otettu runsaasti eri paikoista. Ulosoton perintätoimien alkamisajankohdan perusteella velallisen velkaongelmat olivat kehittyneet myös kohtuullisen lyhyessä ajassa. Rahavaikeuksissa taloutta oli pyritty todennäköisesti paikkaamaan ottamalla uutta velkaa vanhojen velkojen lyhentämiseen (pikaluottokierre). Velallinen oli ottanut luottoja liikaa myös suhteessa tuloihinsa.

Edellä kuvatut esimerkkitapaukset ovat kaikki melko erilaisia. Velallisen taloudellisten ongelmien taustalla oli joissakin tapauksissa ainoastaan pikaluottoja. Osassa tapauksia talous oli ajautunut velkakriisiin myös muiden velkojen takia. Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että varsin monella velallisella maksuvaikeudet näyttäisivät liittyvän taitamattomuuteen talouden hallinnassa tai liian suureen kulutukseen tuloihin nähden. Esimerkkitapausten velalliset olivat kaikki pienituloisia.

On mahdollista, että velkaongelmien taustalla on myös monia yksittäisiä syitä kuten esimerkiksi työttömyys, sairastuminen, peliriippuvuus tai päihdeongelmat. Aiempien tutkimusten perusteella velkaongelmiin liittyykin usein ongelmien kasaantumista. Ongelmia saattavat aiheuttaa taloudellisen kuormituksen lisäksi myös muutokset elämäntilanteessa, kuten avioero tai työpaikasta irtisanominen.⁷⁴

⁷³ Ks. tarkemmin jakso 6.2.

⁷⁴ Ks. Valkama & Muttilainen & Tala 2002; Valkama 2004.

8 YHTEENVETOA JA KESKUSTELUA

8.1 Yhteenvetoa tutkimustuloksista

Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu matkapuhelimella otettavista pikaluotoista johtuvia maksuvaikeuksia. Tutkimuksen tavoitteena on ollut tuottaa perustietoja oikeudelliseen perintään edenneiden pikaluottoasioiden määrästä ja sisällöstä. Tältä osin on tarkasteltu muun muassa käräjäoikeuksien velkomustuomioita ja vaikeuksiin joutuneiden velallisten tilannetta ulosotossa. Tutkimuksessa on kuvattu myös pikaluottoyritysten toimintaperiaatteita ja sopimusehtoja.

Tutkimus on luonteeltaan empiirinen ja se perustuu tilasto- ja rekisteriaineistoihin. Käräjäoikeuksista koottu tutkimusaineisto koostuu käräjäoikeuksien elokuussa 2007 ratkaisemista pikaluottoasioista (n=1 727). Ulosoton rekisteristä koottu aineisto sisältää tietoja niistä velallisista, joiden pikaluottoasia oli ratkaistu käräjäoikeudessa elokuussa 2007 (n=1 276). Ulosoton rekisteritietojen avulla on saatu tietoa pikaluottovelallisten muista veloista ja ulosoton perintätoimien yleisyydestä. Pikaluotoista johtuvien maksuvaikeuksien laajuutta on arvioitu Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tietojen avulla.

Pikaluottoyritysten toimintaperiaatteet sopimusehtojen valossa. Pikaluottoyritysten sopimusehtoja on tarkasteltu internetistä helmikuussa 2008 kerättyjen tietojen avulla. Yritysten verkkosivuilla julkaistuista sopimusehdoista poimittiin tietoja luottojen hakemisesta ja luottovaihtoehtoista sekä maksuvaikeuksien käsittelystä.

Pikaluottoyrityksiä on arvosteltu lainojen myöntämisestä myös yöaikaan. Tutkimusaineiston perusteella valtaosa yrityksistä ei kuitenkaan myönnä lainaa yöllä. Ainoastaan 15 prosenttia yrityksistä ilmoitti myöntävänsä asiakkaille lainaa 24 tuntia vuorokaudessa.

Tekstiviestiluoton hakeminen edellyttää asiakkaalta yleensä kahden maksullisen tekstiviestin lähettämistä yrityksen numeroon. Valtaosa yrityksistä veloitti asiakkaalta tekstiviestikuluja keskimäärin 1,90 euroa lähetettyä viestiä kohden. Kalleimmillaan yhden viestin lähettäminen maksoi asiakkaalle 5 euroa ja halvimmillaan 1,20 euroa. Pikaluoton tilaaminen maksaa siis asiakkaalle tekstiviestikuluina kaikkiaan noin 2,40–10 euroa lainaa kohden.

Myönteisen lainapäätöksen saatuaan asiakkaan on vahvistettava lainahakemus tekstiviestillä määrätyn ajan kuluessa. Selvityksen perusteella asiakkaan harkinta-aika lainapäätöksen jälkeen oli keskimäärin 60 minuuttia.

Valtaosa (80 %) yrityksistä edellytti, että lainanhakijan täytyi olla vähintään 20-vuotias. Asiakkaan ikä ja aiempi asiakassuhde määrittivät usein myös myönnettävien luottojen suuruuden. Lähes kaikki yritykset ilmoittivat myöntävänsä luottoja ainoastaan henkilöille, joilla ei ollut maksuhäiriömerkintöjä luottotietorekisterissä.

Lainanhakijan tunnistamisen helpottamiseksi pikaluottoyritykset myöntävät luottoja yleensä vain julkisen matkapuhelinliittymän omaaville henkilöille. Osassa yrityksistä (15 %) lainaaminen oli mahdollista myös ilman julkista puhelinliittymää. Näissä tapauksissa asiakkaan tunnistaminen tapahtui yleensä joko PIN-koodin tai pankkien verkkomaksutunnusten (Tupas) avulla.

Pikaluotoissa luoton hinta eli luotosta lainanhakijalle aiheutuvat kulut ilmoitetaan yleensä koron sijasta käsittely- ja toimituskuluina. Selvityksen perusteella keskimääräiset lainakustannukset olivat esimerkiksi 14 vuorokauden maksuajalla 50 euron lainalle 12 euroa. Enimmillään 50 euron lainasta perittävät käsittelykulut olivat 16 euroa ja pienimmillään 8 euroa. Hieman yli puolet yrityksistä ilmoitti asiakkaalleen lainan todellisen vuosikoron.

Pikaluottoyritykset noudattavat melko hyvin kuluttajansuojalain säännöksiä ennakkotietojen antamisesta kuluttajalle ennen lainasopimuksen tekoa. Tutkituista yrityksistä lähes jokainen antoi kuluttajalle lainaehdoissa tietoa lainamäärästä, laina-ajoista ja lainan kustannuksista.

Selvityksessä pyrittiin saamaan tietoa myös yritysten tavasta hoitaa asiakkaiden maksuvaikeustilanteita. Ainoastaan muutamat yritykset informoivat asiakkaita maksuvaikeustilanteiden varalta tai velkaongelmista ylipäättäen.

Pienten kulutusluottojen velkomusasiat luottotietorekisterissä. Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tietojen avulla on arvioitu pikaluotoista johtuvien velkomusasioiden yleisyyttä ja osin myös sisältöä.

Tilastojen perusteella tili- ja kertaluottojen ryhmän velkomustuomiot ovat lisääntyneet runsaasta 20 000:sta lähes 58 000:een vuosina 2005–2007. Vuonna 2006 nämä tuomiot lisääntyivät 73 prosenttia edellisvuodesta ja vuonna 2007 noin 65 prosenttia. Samana aikana kaikkien muiden velkomustuomioiden yhteenlaskettu osuus on kuitenkin hieman supistunut. Tässä ryhmässä eniten on annettu tuomioita muun muassa huoneiston vuokrasta, televeloista ja postimyyntisaatavista.

Vuonna 2007 kaikkien velkomustuomioiden määrä luottotietorekisterissä kohosi yli 150 000:een, kun vuosina 2005 ja 2006 vastaava määrä oli 120 000 tienoilla. Velkomustuomioiden yhteismäärän kasvu yli neljänneksellä vuonna 2007 johtuukin yksinomaan tili- ja kertaluottojen ryhmään kohdistuneiden tuomioiden lisääntymisestä.

Luottotietorekisterin tilastotietojen perusteella alle 1 000 euron saataviin liittyvien velkomusasioiden määrä on moninkertaistunut vuosina 2005–2007. Korkeintaan 300 euron lainoista johtuvien velkomusasioiden määrä kohosi yli 25 000:een vuonna 2007.

Kaikki alle 300 euron saatavasta johtuvat 25 000 velkomustuomiota eivät kuitenkaan ole aiheutuneet pikaluotoista. Jo ennen pikaluottomarkkinoiden syntyä oikeusteitse on peritty muitakin pieniä kulutusluottoja ja sitä tehdään edelleen. Vuonna 2005 käräjäoikeudet olivat tuskin ehtineet antaa kovin paljon tuomioita pikaluotoista johtuvissa velkomusasioissa. Tuolloin luottotietorekisteriin kirjattiin kuitenkin lähes 3 000 velkomustuomiota, joissa kulutusluotosta johtuvan saatavan rahamäärä jäi korkeintaan 300 euroon. Siksi pikaluotoista johtuviin velkomustuomioihin olisi luettava vain vuoden 2005 ”lähtötason” ylittävä määrä asioista. Näin laskien päädytään noin 22 000–23 000 tapaukseen.

Vuonna 2007 runsaat 11 200 henkilöä sai velkomustuomion alle 300 euron kulutusluotosta. Näistä todennäköisesti valtaosa johtuu matkapuhelimella otetuista pikaluotoista. Jos määrästä vähennetään vuoden 2005 ”lähtötason” vastaavana määränä runsaat 2 800 henkilöä, jää pikaluotoista velkomustuomion saaneiden henkilöiden määräksi noin 8 000–9 000 henkilöä.

Luottotietorekisterin tietojen perusteella syntyy kohtalaisen selkeä kuva pikaluottojen aiheuttamista velkomusasioista. Ensinnäkin niiden määrä on moninkertaistunut. Toiseksi vuonna 2007 alle 300 euron luotoista annettiin 22 000–23 000 velkomustuomiota ja ne kohdistuivat 8 000–9 000 henkilöön.

Pikaluottojen maksuvaikeudet käräjäoikeuksien rekistereissä. Käräjäoikeuksissa käsitellyistä pikaluottoja koskevista velkomustuomioista valtaosa oli tapauksia, joissa velallisella oli ainoastaan yksi maksamaton pikaluotto. Viidesosassa tapauksia saatavia oli kaksi ja loppuosassa tapauksia maksamattomien saatavien lukumäärä oli kolmesta viiteen.

On mahdollista, että edellä kuvatut luvut saatavien lukumäärästä velallista kohden ovat todellisuudessa suurempia. Tutkimusaineiston velkomustuomiot kattavat vain ne tapaukset, joissa velkaa peri oikeudessa pikaluottoyritys itse. Aineistossa eivät ole mukana ne velkomustuomiot, joissa velka oli annettu perintätoimiston perittäväksi. On siis mahdollista, että velkasuhteiden lukumäärä velallista kohden olisi suurempi, jos tarkastelussa olisivat mukana kaikki alan yritykset.

Pikaluottoihin liittyvissä velkomustuomioissa saatavien rahamäärät ovat suhteellisen pieniä: keskimäärin 120 euroa (mediaani). Yli puolessa tuomioita saatavan keskiarvo oli 100–150 euroa. Pienimmät saatavat (alle 150 euroa) olivat yleisimpiä nuorten aikuisten keskuudessa. Vastaa-

vasti ikäryhmässä 45–54 vuotta saatavien rahamäärät olivat keskimääräistä suurempia; 150–400 euroa.

Oikeudelliseen perintään edenneestä maksamattomasta pikaluotosta kertyy velalliselle runsaasti kuluja. Kulut muodostuvat viivästyskorosta, maksumuistutuksista, perintäkuluista sekä oikeudenkäyntikuluista. Tutkimusaineiston perusteella yhden pikaluoton perintäkulut olivat keskimäärin 59 euroa ja oikeudenkäyntikulut 192 euroa.

Velallisten taustatietoja tutkittaessa havaittiin, että ikäryhmä 20–24 vuotta muodosti pikaluottovelallisista suurimman ryhmän (43 %). Yli puolet velallisista oli kuitenkin vähintään 25-vuotiaita. Velallisten keski-ikä oli tässä tutkimuksessa 26 vuotta. Noin 40 prosenttia velkomustuomioista kohdistui naisiin ja 60 prosenttia miehiin.

Edellä kuvattujen taustatietojen avulla on mahdollista määritellä joitakin pikaluottovelallisia kuvaavia ominaispiirteitä. Pikaluottojen takia vakaviin maksuvaikeuksiin joutunut henkilö on tyypillisesti 20–24-vuotias mies, jolla on vähintään yksi 100–150 euron maksamaton pikaluotto. Velallisen kotipaikan perusteella maksuvaikeuksiin joudutaan hieman useammin Pohjois-Suomessa kuin Etelä-Suomessa.

Pikaluottojen maksuvaikeudet ulosoton rekistereissä. Ulosoton rekistereistä kerätyn tutkimusaineiston perusteella näyttäisi siltä, että lähes kaikilla pikaluottovelallisilla on tai on ollut aiemmin velkoja ulosoton perittävänä. Rekisteritietojen perusteella noin 75 prosentilla velallisista oli tutkimusajankohtana vireillä avoimia asioita ulosotossa.

Vireilläolevien ulosottoasioiden (velkasuhteiden) lukumäärä velallista kohden oli tässä tutkimuksessa keskimäärin kuusi kappaletta. Velallisilla oli ulosotossa velkaa keskimäärin 2 700 euroa.

Kuudesosalla velallisista ulosottovelkojen kokonaissaldo oli ulosotossa enintään 500 euroa. On mahdollista, että näissä rahamääriltään pienissä saatavissa velallisten maksuvaikeudet liittyvät yksinomaan maksamattomiin pikaluottoihin. Kuitenkin lähes puolella velallisista ulosottovelkojen kokonaissaldo oli melko suuri: vähintään 3 000 euroa. Velkamäärien perusteella vaikuttaa siis siltä, että merkittäväällä osalla pikaluottovelallista on ulosotossa useita velkoja: joko ainoastaan maksamattomia pikaluottoja tai tämän lisäksi myös muita velkoja.

Velkaongelmien laajuutta ja kestoja voidaan tarkastella sen perusteella, milloin velallinen oli kirjattu ulosoton asiakkaaksi ensimmäisen kerran. Tutkimusaineiston perusteella valtaosa (80 %) velallisista oli ulosoton asiakkaita jo ennen pikaluottoasian ratkaisemista käräjäoikeudessa.

Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että suurimmalla osalla pikaluottovelallisista velkaongelmien taustalla on useita maksamattomia velkoja. Tähän viittaa

velkasuhteiden runsas lukumäärä, velkojen korkea kokonaissaldo ja ulosoton asiakkuuden yleisyys velallisten keskuudessa. Aineiston perusteella on kuitenkin vaikea arvioida täsmällisesti sitä, missä määrin velallisten maksuvaikeudet johtuvat nimenomaan pikaluotoista. Tutkimusaineistossa ei ollut saatavilla eriteltyä tietoa saatavien sisällöstä. Toisaalta korkeat velkamäärät ulosotossa antavat viitteitä siitä, että velat olisivat suurimmalta osin muita kuin pikaluottoja.

8.2 Keskustelua

Suomessa on perustettu lyhyen ajan sisällä kymmeniä pikaluottoja tarjoavia yrityksiä. Pikaluottomarkkinat ovat laajentuneet voimakkaasti vuodesta 2005 lähtien, kuten myös lainojen kysyntäkin. Voimakkain kasvukausi näyttäisi kuitenkin olevan ohi. Osa alalla toimineista yrityksistä on jo lopettanut toiminnan. Kesällä 2008 pikaluottoja tarjosi kaikkiaan 46 yritystä.

Useat tahot ovat esittäneet julkisuudessa kriittisiä kommentteja siitä, että pikaluottoyritykset myöntäisivät luottoja liian väljillä kriteereillä. Yritysten sopimusehdoista koottujen tietojen perusteella ehdot lainan saamiselle ovat kuitenkin useimmissa yrityksissä melko tiukat. Ensinnäkin valtaosa yrityksistä myöntää luottoja vain vähintään 20-vuotiaille henkilöille. Toiseksi luottoja ei myönnetä, jos henkilöllä on maksuhäiriömerkintä luottotietorekisterissä. Asiakkaan maksukyky pyritään varmistamaan usein myös siten, ettei uutta lainaa myönnetä ennen edellisten lainojen takaisinmaksua.

Pikaluottoyhtiöiden riskien hallinnasta antaa viitteitä myös yritysten hylkäämien lainahakemusten lukumäärä. Toimijakentältä saatujen tietojen perusteella lähes puolet lainanhakijoista saa hakemukselleen kielteisen päätöksen. Hakemuksia hylätään eniten puutteellisten henkilötietojen ja maksuhäiriömerkintöjen takia.

Pikaluottojen takaisinmaksu tuottaa kuitenkin monelle velallisille vakavia ongelmia. Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisterin tietojen perusteella tili- ja kertaluottojen ryhmän velkomustuomiot ovat lisääntyneet voimakkaasti vuodesta 2005 lähtien. Kasvu on ollut voimakkainta korkeintaan 300 euron saatavien ryhmässä, johon lasketaan matkapuhelimella otetut pikaluotot. Vuonna 2007 näistä luotoista annettiin 22 000–23 000 velkomustuomiota. Velkomustuomiot kohdistuivat arviolta 8 000–9 000 henkilöön. Vuonna 2007 kaikkiaan noin 2,5 promillea täysi-ikäisistä suomalaisista oli saanut velkomustuomion maksamattomasta pikaluotosta.

Pikaluottoyrityksiä on moitittu erityisesti nuorten henkilöiden velkaongelmista. On arveltu, että luottojen voimakas markkinointi olisi johtanut

nimenomaan nuorisoa harkitsemattomaan lainanottoon. Tutkimuksen käräjäoikeusaineisto osoitti kuitenkin, että pikaluottojen takia vakaviin maksuvaikeuksiin joutunut henkilö on tyypillisesti iältään hieman vanhempi; keskimäärin 26-vuotias.

Vaikka maksuvaikeudet eivät ole kaikkein yleisimpiä aivan nuorten keskuudessa, ovat ne useimmissa tapauksissa laajuudeltaan jo melko vakavia. Tutkimuksen käräjäoikeus- ja ulosottoaineistot osoittivat, että valtaosalla velallisista oli useita maksamattomia velkoja. Niin ikään enemmistöllä velat olivat edenneet ulosoton perittäviksi. Velkasuhteiden runsas lukumäärä ja ulosottovelkojen korkea kokonaissaldo antavat viitteitä siitä, että pikaluottovelallisten vakavat velkaongelmat eivät johdu yksinomaan maksamattomista pikaluotoista. On mahdollista, että pikaluottoihin liittyvät maksuvaikeudet kasaantuvatkin jossain määrin tietyille henkilöille, joilla on ylipäättään vaikeuksia hallita talouttaan.

Pikaluottomarkkinoihin vaikuttaminen ei ole selväpiirteinen asia. Markkinoilla havaittujen epäkohtien hallintaan on monia vaihtoehtoisia keinoja. Asiaa koskevassa keskustelussa on tullut esiin sekä niin sanottua nollavaihtoehtoa tukevia että julkisen vallan vahvempaa otetta puoltavia näkökohtia. Painavimpia perusteita vallitsevan tilanteen säilyttämiselle ovat muun muassa, että pikaluottotoiminta muodostaa vähäisen osan luottotoiminnasta ja että näkyvimpiä epäkohtia on pyritty jo korjaamaan monin tavoin. Viranomaisten vahvempaa puuttumista pikaluottotoimintaan voidaan perustella niin ikään useammalla tavalla. Alan yrityksiä ei rekisteröidä, toiminnan haitat kohdistuvat etenkin nuoriin väestöryhmiin, alan sopimusehdoissa on toivomisen varaa, itsesääntely kattaa vain osan yrityksistä ja sääntelytarpeet koskevat useita eri säädöksiä.

Paras vaihtoehto pikaluottomarkkinoihin ja alan epäkohtiin vaikuttamiseksi vaikuttaisi olevan niin sanottu yhteissääntely. Toisin sanoen tilannetta voidaan parantaa kehittämällä pikaluottoyritysten sopimusehtoja ja itsesääntelyä sekä toimialan omin toimin että yhteistyössä viranomaisten kanssa. Lainsäädännön muutokset tulisi rajoittaa niihin asioihin, joihin ei löydy toimivaa ratkaisua pehmeämmän sääntelyn avulla.

Tällainen yhteissääntelyyn perustuva malli on yhä yleisempi ratkaisuvaihtoehto nykyaikaisessa sääntelypolitiikassa. Pikaluottomarkkinoihin vaikuttamisessa tämä strategia näyttää olleen tavoitteena jo pikaluottotyöryhmää asetettaessa syksyllä 2007. Parhaimmillaan itsesääntelyyn ja oikeudelliseen sääntelyyn pohjautuvat keinot vaikuttavat pikaluottomarkkinoihin siten, että ne takaavat asiakkaille riittävän suojan luotonoton harkinnasta alkaen, mutta eivät tarpeettomasti kahlitse alan yritysten mahdollisuuksia tuottavaan liiketoimintaan.

LÄHTEET

- Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2006. K4/2007.
- Helsingin Sanomat. Pikavipit aiheuttavat ongelmia varusmiehille 14.6.2008.
- Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana (2006). Miten ja mihin nuoret käyttävät pikavippejä ja muita kulutusluottoja. Kauppa- ja teollisuusministeriön rahoitetut tutkimukset 10/2006.
- Karger, Howard (2005). Shortchanged. Life and debt in the fringe economy. San Francisco: Berrett-Koehler Publishers, Inc.
- KK 921/2005. Pikavippilainajärjestelmän hyväksyttävyyys. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 8.12.2005.
- KK 334/2006. Pikalainojen markkinointi. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 20.4.2006.
- KK 423/2006. Lyhytaikaisten käyttöluottojen väärinkäyttö ja luottojen korkeat korot. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 16.5.2006.
- KK 393/2006. Tekstiviestiluottojen tilaaminen toisten nimissä. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 24.5.2006.
- KK 298/2007. Pikavippijärjestelmän epäkohtien poistaminen. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 18.9.2007.
- KK 402/2007. Henkilötietojen luovutus Patentti- ja rekisterihallituksen järjestelmistä. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 19.10.2007.
- KK 412/2007. Pikaluottojen myöntämisen valvonta. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 27.10.2007.
- KK 28/2008. Pikaluottojen haitat. Eduskunnassa esitetty kirjallinen kysymys, 12.2.2008.
- Kuluttajavirasto. Perussäännöt kulutusluottojen etämyynnistä. Kuluttajaoikeuden linjauksia 16.8.2006.
- Kuluttajavirasto. Tekstiviestivippien valvontaa tehostettava. Tiedote 19.9.2006.
- L 38/1978. Kuluttajansuojalaki.
- L 633/1982. Korkolaki.
- L 701/1993. Laki tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista.
- L 513/1999. Laki saatavien perinnästä.
- L 523/1999. Henkilötietolaki.
- L 527/2007. Luottotietolaki.
- L 705/2007. Ulosottokaari.
- LA 7/2006. Lakialoite kuluttajansuojalain 7 luvun 4 §:n muuttamisesta.
- Määttä, Kalle (2007). Taloustiede kotimaisessa lainvalmistelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 84.
- Obetalda sms-lån (2008). Konsekvenser hos Kronofogden. Förebyggande kommunikation. Mellersta FOK-teamet. Kronofogden 2008-01-29.
- Oikeusministeriö 2/41/2007. Pikaluottotyöryhmän asettamispäätös 22.10.2007.
- Oikeusministeriö 28.9.2007. Arviomuistio mahdollisista lainsäädäntötarpeista ns. pikaluottoihin liittyvien ongelmien ehkäisemiseksi.
- Oikeusministeriö 26.2.2008. Oikeusministerin vastaus eduskunnassa esitettyyn kirjalliseen kysymykseen KK 28/2008.

- Pienten kulutusluottojen velkomisasiat 2005–2007. Tietoja kulutusluottoihin liit-
tyivistä alle 1000 euron velkomisasiosta eri vuosilta. Suomen Asiakastieto
Oy.
- Rahoitustarkastus. Rahoitustarkastuksen toiminnan tavoitteet ja niiden toteutumi-
nen vuonna 2006. Kertomus eduskunnan pankkivaltuustolle.
- Rahoitustarkastus. Pikavippitoiminta Suomessa yleisempää kuin muissa EU-
maissa. Tiedote 16.8.2006.
- Saarnilehto, Ari (2008). Uudet ilmiöt – uudet säännökset? Teoksessa Juhlajulkai-
su Leena Kartio 1938-30/8-2008. Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Sveriges befolkning efter kön och ålder 31/12/2006. Statistiska Centralbyrån.
- Tala, Jyrki (2007). Selvitys vaihtoehtojen hyödyntämisestä erityisesti yrityksiin
vaikuttavan lainsäädännön valmistelussa. Oikeuspoliittisen tutkimuslai-
toksen tutkimustiedonantoja 82.
- TaVM 12/2006 vp. Talousvaliokunnan mietintö. Eduskunnan pankkivaltuuston
kertomus 2005.
- Tilastokeskus. Siviiliasiainnimikkeistö 2007.
- Tilastokeskus. Väestörakenne 31.12.2007.
- Tilastokeskus. Luottokanta 2008, 1. neljännes. Kotitalouksien asuntoluottokanta
ja sen vuosimuutos neljänneksittäin vuosina 2002–2008.
- TPA 59/2007. Eduskunnassa esitetty toimenpideoite pikaluottotoiminnan käy-
töntöjen muuttamisesta, 17.12.2007.
- Tietosuoja 4/2007. Pikavipeissä piilee identiteettivarkauden vaara.
- Tietosuojalautakunta. Tietosuojalautakunnan päätös nro 1/22.1.2008.
- Valkama, Elisa & Muttilainen, Vesa & Tala, Jyrki (2002). Takuulla onnistuu.
Takuu-Säätiön takaustoiminta velkojen järjestelykeinona vuosina 1991–
2001. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 187.
- Valkama, Elisa (2004). Velkaneuvonta 2000-luvun alussa. Talous- ja velkaneu-
vontalain vaikutukset asiakaskyselyn ja tilastotietojen valossa. Oikeuspo-
liittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 208.
- Valtiovarainministeriö. Ministerit ottavat pikaluotot tehostettuun valvontaan.
Tiedote 137/2006.
- Velkomisasioiden määrä ja rakenne 2005–2007. Tietoja eri vuosilta. Suomen
Asiakastieto Oy. <http://www.asiakastieto.fi>
- VNA 278/2006. Valtioneuvoston asetus taloudenhallinnan neuvottelukunnasta.
- VNK 8/2006. Paremmen sääntelyn toimintaohjelma. Osa 1. Valtioneuvoston
kanslian julkaisusarja 8/2006.

PAYMENT DIFFICULTIES ASSOCIATED WITH SMS LOANS

1 The Purpose of the Study and Research Material

Instant loans are credits applied for by SMS on a mobile phone, up to a maximum amount of a few hundred euros. The loan period is at its most a few weeks. In addition to the capital, the customer pays the lender a fixed cost. No yearly interest rate is charged.

In Finland the instant loan market has expanded greatly since 2005. There has been a host of both legal and financial problems associated with instant loans. Compared to conventional credit cards, SMS loans represent a more challenging form of credit, both for the person in need of a credit, and also for the authorities. The marketing of instant loans is more vigorous and the availability easier and quicker, and it is also more expensive. In addition, it is more difficult to disseminate information about the contract terms, and the risk of facing payment difficulties is greater.

This study has explored payment difficulties deriving from SMS loans obtained on a mobile phone. The purpose of this study has been to obtain basic data about the amounts and contents of SMS loans that have proceeded to legal debt collection. To this end, judgements on demands for payment issued by District Courts and the situation of debtors facing payment difficulties in enforcement have been examined. Also the working principles and contract terms of instant loan companies have been pictured in this study. Statistical data about the frequency of payment difficulties associated with SMS loans have further been presented, based on credit information register data.

The study is to its nature empirical and it is based on register data. The data and sources can be divided into three main categories. They are 1) information describing the background of SMS loans and contract terms, 2) data about payment difficulties associated with SMS loans in the credit information register of Suomen Asiakastieto Oy, and 3) register data from courts and enforcement authorities about the legal collection of SMS loans.

2 Summary of the Research Findings

The principles guiding the work of instant loan companies as reflected in the contract terms

The contract terms of instant loan providers have been scrutinized based on data collected on the Internet in February 2008. From the contract terms published on the websites of instant loan companies, information was gathered about how to apply for a loan, different credit alternatives, as well as procedures for handling payment difficulties.

Instant loan companies have been criticised for granting loans also at night. However, the research data reveals that a major part of the companies do not grant loans at night. Only 15 percent of the companies informed that they grant loans 24 hours a day.

When applying for a SMS loan the customer normally has to send two text messages subject to a fee to the company's telephone number. An examination of the costs involved for the messages revealed that the companies charged an average of 1.90 euro per sent message.

After having obtained a positive decision for a loan the customer has to conform the loan application within a fixed time span. The data revealed that the customer's time for reflection was on average 60 minutes, after having received a decision that a loan was granted.

A major part (80 %) of the companies required that the applicant be at least 20 years old. The age of the applicant as well as earlier customer relations often also influenced the amounts of the granted loans. Almost all companies mentioned that they only grant loans to customers, who do not have entries about payment difficulties in the credit information register.

To facilitate the identification of a SMS loan applicant the instant loan companies normally grant loans only to persons holding a public mobile phone account. In part of the companies (15 %) it was possible to obtain a loan also without a public mobile phone account (ex. prepaid account).

The costs involved for the loan applicant for a SMS loans are normally not mentioned as interest rates but as processing and delivery costs. This study revealed that the average costs, for example, for a loan of 50 euro for 14 days was 12 euro. The highest administrative costs charged for a 50 euro loan amounted to 16 euro, whereas the lowest was 8 euro.

Data on legal collection of small consumer loans in the credit information registers

With the use of Suomen Asiakastieto Oy's data an assessment has been made of the frequency of legal debt collection and partly also of its content.

According to statistics there has been a robust increase in judgements on demands for payment in District Courts in the category consumer credits, from somewhat more than 20,000 to close to 58,000 during the years 2005–2007. In 2006 the share of such judgements increased by 73 percent since the previous year, whereas the increase was some 65 percent in 2007. During this same period there had, though, been a slight decrease in the share of all other judgement debts. In this category most court decisions have, among others, concerned housing rents, telecommunication debts and mail-order debts.

According to credit information register statistics there has been a manifold increase in judgements involving debts of less than 1,000 euro during the years 2005–2007. The number of legal debt collection cases involving loans of a maximum of 300 euro increased to a number exceeding 25,000 in 2007.

However, not all the 25,000 judgements concerning loans of less than 300 euro involved SMS loans. Also before the emergence of the instant loan market there have been legal proceedings to recover other small consumer credits, and this is still the case. In 2005 there had hardly been enough time for District Courts to issue very many judgements on demands for payment involving SMS loans. Notwithstanding, there were then close to 3,000 entries in the credit information register about judgement debts involving consumer credits of a maximum of 300 euro. For this reason judgement debts should be accounted for only to the extent that they exceed the “initial level” of the year 2005. Thus accounted for the result is some 22,000–23,000 cases.

In 2007 somewhat more than 11,200 persons received a recovery ruling for a consumer credit of less than 300 euro. Out of them a major part will probably be SMS loans obtained by mobile phone. If somewhat more than 2,800 persons equalling the “initial level” of 2005 is deducted from this number, some 8,000–9,000 persons have received a ruling about the recovery of SMS loans.

Data in the credit information register give a fairly clear picture of legal collection cases deriving from SMS loans. First, their number has increased manifold. Second, in 2007 some 22,000–23,000 judgements were issued on demands for payment involving 8,000–9,000 persons.

Payment difficulties deriving from SMS loans in the registers of District Courts

Out of the judgement debts involving SMS loans, handled by District Courts, the major part was cases in which the debtor had merely one unpaid SMS loan. In one fifth of the cases there were two outstanding debts and in the remaining cases the number of unpaid debts amounted to 3–5. The cases involving several debts were more frequent among men than women.

The judgement debts deriving from SMS loans concerned fairly modest sums; on average (median) 120 euro. In more than half the judgements, the average sum was 100–150 euro. The smallest debts (less than 150 euro) were more frequent among young adults. Conversely, the debts due in the age bracket 45–54 were on average bigger (150–400 euro).

Unpaid bills that have reached the stage of legal collection involve a great number of different costs for the debtor. According to the research data, payment default for a SMS loan resulted in an average collection cost of 59 euro and 192 euro for the legal proceedings. In legal debt collection the total costs for one unpaid SMS loan amounted to an average of some 250 euro. In addition to this, the debtor will have to pay penal interest on arrears and possibly also collection fees.

A scrutiny of the debtors' background revealed that the age group 20–24 was the biggest single group (43 %) among SMS loan debtors. However, more than half the debtors were at least 25 years old. The average age of the debtors in this study was 26 years. Some 40 percent of the judgement debts involved women and 60 percent men.

Payment difficulties deriving from SMS loans in the enforcement registers

Register data about the legal collection of judgment debts revealed that a major part of the debtors, who had received a judgement on demands for payment of a SMS loan, were also customers for legal debt collection. One debtor had an average of six cases of debt collection under way. The total debt balance to be collected per debtor was on average 2,700 euros.

Some 15 percent of the debtors' total balance in debt collection by way of enforcement was a maximum of 500 euro. It is possible that among these fairly small amounts the debtor's payment difficulties only concerned SMS loan payment defaults. Notwith-standing, close to half the debtors had a fairly big total balance in debt collection: at least 3,000 euro. Judged by the amount of the debts, it would appear that a considerable share of SMS loan

debtors had several debts for collection: either only outstanding SMS loans or other loans in addition to them.

The scope and duration of payment difficulties can be examined based on when a debtor for the first time has been registered as a customer for debt enforcement. The research material indicates that a major part (80 %) of the debtors were customers for debt enforcement already before a case involving a SMS loan was settled by a District Court. It would thus appear that merely for a small share of the debtors facing difficulties in paying SMS loans, was legal debt collection due only to payment default for a SMS loan.

All in all, it would appear that for a major part of the SMS loan debtors, payment difficulties originated in several unpaid loans. Indications of this are the large number of debt relationships, the high total balance of debts and the general frequency, by which debtors were customers for legal debt collection. This research material does, however, not allow a clear assessment of the extent to which the debtors' payment difficulties are specifically related to SMS loans. The research material did not contain specified information about the content of the debts. On the other hand, the big amounts in debt collection indicate that the loans would primarily be other than SMS loans.

3 Discussion

During a short time span tens of companies offering instant loans have been established in Finland. There has been a robust expansion of the instant loan market since 2005, and equally so of the demand for such loans. It would appear, though, that the most expansive phase is passed. Part of the companies operating in this market has already ceased their activities. In summer 2008 a total of 46 companies offered instant loans.

There has been public criticism in many quarters that companies offering instant loans do so on too loose criteria. According to the data gathered from the companies' contract terms, most companies had fairly tight conditions for granting a loan. First, a major part of the companies only grant loans to persons aged 20. Second, loans are not granted to persons having an entry about payment difficulties in the credit information register. Efforts are made to secure the debtor's ability to pay by not granting a new loan before previous loans are paid back.

The share of rejected loan applications is also an indication of instant loan companies' risk management. According to indications given by actors in the field, close to half the loan applicants receive a negative decision.

Most applications are rejected because of deficient personal identification, as well as because of marks about payment difficulties.

Notwithstanding, repayment of SMS loans causes severe difficulties for many debtors. According to Suomen Asiakastieto Oy's credit information register data, the share of judgement debts in the category consumer credits has increased considerably since 2005. The growth has been strongest in the category representing a maximum debt due of 300 euro, to which SMS loans obtained by mobile phone is counted. In 2007, 22,000–23,000 judgements on demands for payment were given concerning these credits. The judgement debts involved an estimated 8,000–9,000 persons. In 2007 a total of some 2.5 permille adult Finns had received a judgement concerning payment defaults for SMS loans.

Instant loan companies have been criticised particularly for young adults' payment difficulties. It has been suggested that particularly the vigorous marketing of the loans has induced young people to reckless borrowing. However, the research data from District Courts showed that the typical person facing payment difficulties because of SMS loans is somewhat older; on average 26 years old.

Although payment difficulties are not most frequent among very young people, they are, however, in most cases to their scope fairly severe. The District Court and enforcement data in this study revealed that a major part of the debtors had several unpaid loans. Furthermore, for a majority of them the debts were collected by way of enforcement. The great number of debt relationships and the high total balance in debt collection indicate that the severe payment difficulties SMS loan debtors face, are not merely due to unpaid SMS loans. It can be assumed that payment difficulties associated with SMS loans to some extent accumulate for some persons, who on the whole have difficulties in managing their economy.

How to intervene in the instant loan market is no clear-cut issue. There are several alternative means of correcting the problems that have emerged in the market. In the debate about these problems, arguments have been advanced both for a so called zero alternative, and also for a firmer grip on the part of public authorities. The strongest argument for maintaining the present situation is that the instant loan markets represent a small share of credit markets, and also that attempts have been made in many different ways to rectify the most significant problems. A stronger intervention by public authorities can also be argued for in various ways. The companies in the branch are not registered, the problems caused by the activity mainly affect young population groups, the contract terms leave much to be desired, self-regulation only cover part of the companies, and several regulations are in need of statutory reform.

The best alternative for remedying the instant loan market and problems associated with it would appear to be so called co-regulation. In other words, the situation could be rectified by improving the contract terms of instant loan companies and self-regulation within the business, as well as cooperation with authorities. Legislative changes should be restricted to matters, where workable solutions cannot be found with softer means of regulation.